

Robert Fico

NUTNÁ OBRANA

2001

„VIM VI REPELLERE LICET“
Je dovolené brániť sa násiliu násilím.

Ulpianus

Slovo recenzentov

Od začiatku je jasné, čo autor knihou, ktorú práve držíte v ruke, sleduje - prijateľnou formou sprístupniť širokej verejnosti základné a rozhodujúce informácie najmä o nutnej obrane a krajnej núdzi. Nepochybne vie o čom píše a prečo to píše. Jeho pohľad na predmetnú problematiku je determinovaný poznatkami z právnej praxe, ktorá nie vždy promptne reaguje na zmenené spoločenské podmienky.

Ak človek čosi chce, musí pre to niečo urobiť. A autor diela nesporne chce - rozšíriť právne vedomie občanov o takej, na jednej strane aj pre právnikov háklivej a ošemetnej téme, ako je najmä nutná obrana, jej podmienky, hranice a prekročenie týchto hraníc, a na strane druhej - o užitočnom a zákonom dovolenom spôsobe boja s kriminalitou.

Štefan Harabin

predseda Najvyššieho súdu Slovenskej republiky

Je nutná obrana nutná? Áno, je. A život naznačuje, že čím ďalej, tým môže byť nutnejšia. Zrejme aj preto sa odhodlal autor diela popasovať sa s tak aktuálnou témou, o ktorej z vlastnej praxe vie, že je náročná a horúca. Osobitný spôsob spracovania problematiky môže u niekoho vyvolať pocit snahy autora po popularnosti či originalite a snád' aj jeho prílišnej tvrdosti. Ak však chce dosiahnuť - ako sám hovorí „nie skromný cieľ“ - aby ľudia nutnú obranu čo najviac používali a nemali z nej strach - nemohol narábať len s výsostne odbornou terminológiou. Práve populárna forma spracovania diela, spestrená konkrétnymi súdnymi prípadmi, vytvára predpoklad a možnosť, aby po knihe siahla široká čitateľská verejnosť. A prílišná tvrdosť autora? Snád' dovtedy potrvá takýto názor, kým sa jeho nositeľ nedostane do situácie, keď sa bude musieť sám brániť...

Isteže možno polemizovať s viacerými názormi (napr. pri použití automatických obranných zariadení - z hľadiska subjektívnej stránky trestného činu, resp. zavinenia), je to však skôr prínosom diela, lebo núti čitateľa zamyslieť sa nad nastolenými otázkami a uvedomiť si, že použitie nutnej obrany a konanie v krajnej núdzi nie je len právom, ale i povinnosťou voči sebe, svojím blízkym, voči občanom...

Štefan Minárik

predseda senátu

Najvyššieho súdu Slovenskej republiky

Copyright © Robert Fico, 2001
 ISBN 80 - 968329 - 3 - X
 Recenzenti: JUDr. Štefan Harabin
 JUDr. Štefan Minárik

OBSAH

	Strana
Úvod	9
KAPITOLA 1	11
NUTNÁ OBRANA NA SLOVENSKU	
Výklad prvej vety § 13 Trestného zákona	12
Čo je čin ináč trestný?	12
Koňať v nutnej obrane môže aj iná osoba ako priamo napadnutý	13
Priamo hroziaci alebo trvajúci útok	14
Obrana proti domnclému útoku, tzv. putatívna obrana	22
Výhoda výberu spôsobu obrany	23
Výklad druhej vety § 13 Trestného zákona	26
Dôvody kritiky právnej úpravy nutnej obrany	26
Obrana celkom zjavne neprimeraná útoku	29
Procesné dôsledky nutnej obrany	38
Vybočenie z hraníc nutnej obrany	38
Nutná obrana a použitie strelnéj zbrane	39
Nutná obrana a nelegálne držaná zbraň	47
Ako legálne získať strelnú zbraň?	49
Nutná obrana a osobitné metódy ochrany majetku	49
Občianskoprávna zodpovednosť za škodu spôsobenú útočníkovi pri nutnej obrane	53
KAPITOLA 2	56
NUTNÁ OBRANA A OBMEDZENIE OSOBEJ SLOBODY OSOBY PRISTIHNUTEJ PRI TRESTNOM ČINE ALEBO BEZPROSTREDNE PO ŇOM	

KAPITOLA 3	62
NUTNÁ OBRANA A KRAJNÁ NÚDZA	
Rozdiely medzi nutnou obranou a krajnou núdzou	65
Kritika právnej úpravy krajnej núdze	70
KAPITOLA 4	71
NUTNÁ OBRANA A DOHOVOR O OCHRANE ĽUDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÝCH SLOBÔD	
Článok 2 Dohovoru	72
Článok 6 Dohovoru	73
Podmienky prístupu na Európsky súd pre ľudské práva	77
KAPITOLA 5	80
NUTNÁ OBRANA V PRÁVNÝCH ÚPRAVÁCH INÝCH KRAJÍN	
Česká republika	81
Rakúsko	82
Francúzsko	84
Švédsko	85
Kanada	86
KAPITOLA 6	89
NUTNÁ OBRANA V HISTÓRII	
KAPITOLA 7	94
TREBA ZMENIŤ PRÁVNÚ ÚPRAVU NUTNEJ OBRANY?	
Správny postup pri výklade ustanovenia § 13 Trestného zákona o nutnej obrane zodpovedajúci úmyslu zákonodarcu	94
Príloha	103
Použitá literatúra	118

Úvod

Páchatelia úmyselných trestných činov si nezasluhujú žiadne ohľady. Žiaľ, štát je k nim veľmi zhovievavý a mnohí už ani neveríme v jeho schopnosť zločin potláčať.

Trestný zákon našťastie zachoval inštitút nutnej obrany, ktorý nám jednotlivcom umožňuje chrániť si život, zdravie, slobodu alebo majetok vlastnými silami. O nutnej obrane ako užitočnom a spoločensky žiaducim spôsobe boja s kriminalitou verejnosť však veľa nevie. Ľudia sa konania v nutnej obrane skôr boja. Často sa totiž stretávajú s nepodloženými a škodlivými názormi, že páchateľ je v strete s obcou vždy v silnejšom právnom postavení a že zranenie alebo, nedajbože, smrť zločincina má vždy za následok trestný postih napadnutého. Výborný český právnik Josef Kuchta v podobnej publikácii, ako je táto, veľmi výstižne prirovnal svojich spoluobčanov k bezbranným ovciam. Často podstúpia zložité skúšky, legálne získajú zbraň, potom si prečítajú Trestný zákon a boja sa ju použiť. Ešte v okamihu, keď na nich niekto mieri strelnou zbraňou, uvažujú o tom, či neprekročia hranice nutnej obrany, či môžu vytiahnuť svoju pištoľ a strieľať... Útočník vždy vie, čo má urobiť, napadnutý to nevie. Úprimne povedané, lepšie je niesť riziko štátnej perzekúcie, ako nechať smútiť pozostalých...

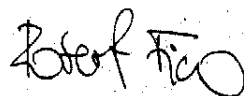
Táto kniha nemá skromný cieľ. Chce vrátiť nutnú obranu do života, aby ju ľudia čo najviac používali a nemali z nej strach. Niektorí spochybňujú dostatočnú priaznivosť nutnej obrany pre napadnutého. Osobne sa domnievam, že pri správnom výklade príslušných ustanovení nám nutná obrana vytvára primeraný priestor na razantné odrazenie útoku páchateľa. Nebojím sa dokonca povedať, že za určitých podmienok nás oprávňuje ťažko zraniť, ba aj usmrtiť páchateľa siahajúceho nám na majetok, čo je pre mnohých nepredstaviteľné.

Nemám záujem podporovať myšlienku, že ľudia by mali častejšie brať spravodlivosť do svojich rúk. Ale v situácii, keď ročne na Slovensku

evidujeme približne deväťdesiat tisíc spáchaných trestných činov a trpíme neuveriteľnú agresivitu, brutalitu a trúfalosť páchatel'ov, ľudia si zaslužia vedieť viac o svojich právach a možnostiach.

S použitím praktických príkladov z praxe orgánov činných v trestnom konaní som sa preto pokúsil zostaviť podrobnejší, ale zrozumiteľný výklad platnej právnej úpravy nutnej obrany a niektorých jej súvislostí. Hoci je určený predovšetkým pre širokú verejnosť, dúfam, že po ňom siahnu aj kvalifikovaní právnici, pretože ide o prvotinu tohto druhu na slovenskom knižnom trhu. Nemohol som sa vyhnúť ani krajnej núdzi, s ktorou si mnohí nutnú obranu nesprávne zamieňajú, zahraničným skúsenostiam, krátkemu historickému exkurzu, oprávnenému použitiu zbrane a spôsobu jej legálneho zaobstarania a, samozrejme, odpovedi na otázku, či treba hľadať nové vyjadrenie nutnej obrany v rekodifikovanom trestnom zákonodarstve.

Ďakujem všetkým, bez pomoci ktorých by **Nutná obrana** neuzrela svetlo sveta.

JUDr. Robert Fico, CSc.

poslanec

Národnej rady Slovenskej republiky

KAPITOLA 1

NUTNÁ OBRANA NA SLOVENSKU

Platný zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov definuje nutnú obranu v § 13 veľmi stroho:

„§ 13

Nutná obrana

Čin ináč trestný, ktorým niekto odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom, nie je trestným činom. Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná útok.

Nutná obrana, hoci v rámci nej môžeme spôsobiť aj ťažké zranenie až smrť útočníka, nie je teda trestným činom. Trestné právo preto o nutnej obrane hovorí ako o okolnosti, ktorá vylučuje protiprávnosť činu pre spoločnosť. Musí ísť, samozrejme, o obranu, ktorá spĺňa podmienky citovaného ustanovenia § 13 Trestného zákona.

Aby bolo možné zrozumiteľným spôsobom vysvetliť podstatu oprávnenej nutnej obrany a odlíšiť ju od neoprávnenej obrany, treba povedať,

1. aký postup zaujme orgán činný v trestnom konaní (vyšetrovateľ, prokurátor, súd) pri posudzovaní, či konkrétne konanie spĺňa podmienky nutnej obrany, a
2. čo má trestné právo na mysli pod jednotlivými výrazmi a slovnými spojeniami, ktoré sa nachádzajú v ustanovení § 13 Trestného zákona.

Ad 1. Pokiaľ ide o postup orgánov činných v trestnom konaní, pri hľadaní odpovede na otázku, či ide o konanie v nutnej obrane, najskôr sa zisťuje existencia priamo hroziaceho alebo trvajúceho útoku. Až potom, keď príslušný orgán dôjde k záveru, že páchateľ naozaj útočil na niektorý zo záujmov chránených Trestným zákonom (život, zdravie, sloboda, majetok, česť a pod.), pristúpi k hodnoteniu primeranosti obrany útoku.

Ad 2. Ustanovenie § 13 Trestného zákona obsahuje niekoľko veľmi ťažkopádnych a nie veľmi zrozumiteľných výrazov a slovných spojení. Ich skutočný význam a obsah môžeme pochopiť len vtedy, ak siahneme po praktických príkladoch a logickom výklade úmyslu zákonodarcu. Poďme preto po jednotlivých častiach ustanovenia § 13 Trestného zákona s tým, že v súlade s postupom, ktorý by prijali aj orgány činné v trestnom konaní, si najskôr vysvetlíme a rozanalyzujeme prvú vetu citovaného ustanovenia.

VÝKLAD PRVEJ VETY § 13 TRESTNÉHO ZÁKONA

Prvá veta ustanovenia § 13 Trestného zákona znie: „*Čin ináč trestný, ktorým niekto odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom, nie je trestným činom.*“

Čo je čin ináč trestný?

Trestný zákon zložito definuje nutnú obranu ako *čin ináč trestný, ktorým niekto odvracia útok*. Zákonodarca dal tým jasne najavo, že obrana proti útoku útočníka môže mať vysokú intenzitu. Až takú, že za iných okolností by zakladala trestnoprávnu zodpovednosť a bola by trestným činom. V rámci oprávnenej nutnej obrany môžeme preto útočníka obmedziť na slobode, zraniť ho a v krajnom prípade aj usmrtiť. Ide o zaujímavý stret záujmov. Na jednej strane sú to záujmy obrancu, ktoré boli napadnuté útočníkom. Môžu byť rôzne. Zloděj napríklad vykráda byt, násilník znásilňuje ženu alebo páchateľ lúpeže so zbraňou vykráda ban-

ku. Na druhej strane obranca v rámci nutnej obrany ohrozí záujmy útočníka, ako napríklad jeho majetok, zdravie alebo život. Záujmy, ktoré by za iných okolností boli chránené Trestným zákonom. Pri nutnej obrane sú však obetované, aby obranca mohol odvrátiť útok páchateľa.

Nutná obrana nie je povolená proti oprávneným zákrokom verejných činiteľov. Ak by policajt zasahoval v súlade so zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov, dotknutá osoba by nemohla chrániť svoje záujmy beztrestnou nutnou obranou. Na druhej strane, ak by úradná osoba konala v rozpore so zákonom, nutná obrana prichádza do úvahy. Predstavme si situáciu, že orgán činný v trestnom konaní by pri výsluchu použil mučenie alebo iné kruté či neľudské zaobchádzanie zakázané zákonom. Nielenžeby sa priamo dopúšťal trestného činu, ale poškodený by mal aj nepochybne právo aktívne a beztrestne sa brániť v rámci nutnej obrany. V praktickom živote však takúto situáciu ťažko konkretizovať vzhľadom na náročnosť preukázania porušenia zákona zo strany orgánu činného v trestnom konaní.

Konať v nutnej obrane môže aj iná osoba ako priamo napadnutý

Trestný zákon v ustanovení § 13 nedáva oprávnenie konať v nutnej obrane len napadnutému. **Konať v nutnej obrane je oprávnený ktokoľvek, teda nielen ten, kto bol bezprostredne sám útokom ohrozený.**

Útočník P. V. neoprávnene vnikol do dvora M. H. a jeho syna P. H. a tam napadol M. H., ktorého bil rukami a zvalil na zem, pričom mu podľa lekárskeho posudku spôsobil trznú ranu nad ľavým jarmovým oblúkom tváre, krvnú podliatinu dolného ľavého viečka, krvnú podliatinu na hlave a pravom predlaktí, odreniny na hrudníku a dolných končatinách; následkom týchto zranení bol M. H. 10 dní práceneschopný.

Pri prepadnutí a bítí volal obvinený M. H. o pomoc. Na volanie ho prišiel brániť jeho syn P. H. Keď nemohol rukami stiahnuť P. V., ktorý ležal na jeho otcovi, zobral drevenú latku, ktorou udušil P. V. po hlave. Nato P. V. upustil od útoku na M. H. a napadol obvineného P. H. Pokúsil sa

mu chytiť lanku a pritom ho bil rukami. Keď na viaceré výzvy, aby opustil ich dvor, nereagoval a pokračoval v útoku na P. H., napadnutý M. H. uderil lieskovou palicou P. V. niekoľkokrát po rukách a po tele. Až potom P. V. od útoku upustil a odišiel domov. V dôsledku obrany útočník P. V. utrpel odreniny na hlave v parietálnej časti, pozdĺžnu ranu tvárovej časti kože, odreninu pravého nadobocia, hematómy na ľavej strane šíje a pravej strane hrudníka, tržnú ranu na dlani ľavej ruky v dĺžke 3 cm, ranu kože s hematómom na pravom predlaktí; tieto poranenia si vyžiadali práceneschopnosť v trvaní 7 dní.

V danom prípade napadnutí odvracali od začiatku až do konca útok útočníka, ktorý smeroval proti telesnej integrite poškodených a zároveň proti ich domovej slobode.

Syn P. H. odvracal útok P. V. smerujúci proti jeho otcovi M. H., ktorý bol fyzicky slabší a vekovo podstatne starší (M. H. mal vyše 60 rokov) než útočník, ktorý nemal ani 34 rokov. Preto jeho konanie bolo v súlade s podmienkami ustanovenými v § 13 Trestného zákona o nutnej obrane. Na nutnú obranu je totiž oprávnený i ten, kto odvracia útok, ktorý smeruje nielen proti nemu, ale aj proti inej osobe. (Rt 9/1980)

Z uvedeného prípadu rovnako vyplýva, že nutná obrana nie je prípustná proti osobe, ktorá koná v rámci nutnej obrany.

Sám syn P. H., ktorý najskôr chránil svojho otca a konal tak v nutnej obrane, a teda oprávnené, bol potom napadnutý. Proti konaniu v nutnej obrane nie je nutná obrana prípustná. Takúto obranu treba považovať za pokračovanie v útoku. P. H. bol preto oprávnený brániť sa proti útoku na vlastnú osobu, ku ktorému útočník P. V. siahol preto, že P. H. primeraným spôsobom bránil svojho otca. Okrem toho nepochybne pokračoval aj útok P. V. proti domovej slobode P. H. a M. H. spôsobom uvedeným v § 238 ods. 1 Trestného zákona, ktorí boli oprávnení primeranými prostriedkami, ktoré použili, tomuto útoku sa brániť a P. V. zo svojho dvora vyhnúť. (Rt 9/1980)

Priamo hroziaci alebo trvajúci útok

Aby obranca mohol konať, ako je uvedené vyššie, musia byť splnené ďalšie podmienky. Zákonodarca ich v ustanovení § 13 Trestného zákona vyjadril slovným spojením „priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom“, ktoré charakterizuje situáciu, nasmerovanie a čas konania útočníka.

Čo rozumieme pod záujmami chránenými Trestným zákonom, sme si už čiastočne vysvetlili. Jednoducho ide o všetky hodnoty od majetku, osobnej slobody, cti až po zdravie a život, ktoré Trestný zákon chráni tak,

že páchatelov trestných činov poškodzujúcich tieto hodnoty trestá rôznymi trestmi.

Aby sme boli úplne presní, treba dodať, že povaha niektorých trestných činov nutnú obranu vylučuje. Zoberme si napríklad trestný čin krivej výpovede podľa § 174 Trestného zákona. Tento trestný čin spočíva v tom, že páchatel niekoho lživo obviní z trestného činu, aby spôsobil trestné stíhanie napadnutého. V praxi by bolo veľmi obťažné predstaviť si konanie napadnutého proti páchatelovi, ktoré by sa mohlo charakterizovať ako oprávnená nutná obrana. Ak by napríklad osoba takto lživo vypovedala na políciu a neoprávnené obvinila napadnutého zo spáchania trestného činu, útok proti napadnutému by sa už skončil a ten by nemal možnosť neskôr proti útočníkovi zakročiť v nutnej obrane. Išlo by už totiž o odplácanie, pomstu a nie nutnú obranu (o tom, kedy sa končí možnosť konať v nutnej obrane, pozri ďalej). Podobným trestným činom je aj ohrozenie devízového hospodárstva podľa § 146 Trestného zákona, podľa ktorého je zakázané porušovať devízové predpisy, a tak spôsobovať devízovému hospodárstvu škody. Nutná obrana je tu takmer nepredstaviteľná a povaha tohto trestného činu ju naozaj vylučuje.

Diskusia sa vedie aj o možnosti nutnej obrany proti útokom na česť. Trestný zákon pozná napríklad trestný čin ohovárania podľa § 206 spočívajúci v tom, že páchatel oznámi o inej osobe nepravdivý údaj, ktorý je spôsobilý značnou mierou ohroziť jej vážnosť u spoluobčanov, najmä poškodiť ju v zamestnaní či narušiť jej rodinné vzťahy. Podľa môjho názoru napadnutý by mal mať právo použiť silu v rámci nutnej obrany, aby zabránil šíreniu takejto informácie. Napadnutý by napríklad fyzickou silou bránil útočníkovi vylepiť na verejnom priestore plagát so znevažujúcou nepravdivou informáciou alebo by odstránil a zničil takýto hanopis, pričom by poškodil cudzí majetok. **Či ide o nutnú obranu proti útoku na záujem chránený Trestným zákonom a či je nutná obrana proti páchanému trestnému činu vôbec možná, treba skúmať v každom prípade osobitne.**

Vráťme sa však späť k charakteristike útoku. Aby sa napadnutý mohol brániť v rámci nutnej obrany, musí odolávať **priamo hroziacemu alebo trvajúcemu útoku útočníka**.

Pod **útokom** rozumieme predovšetkým úmyselné konanie príčetného človeka. Nemusí však ísť len o aktívne konanie. Ak páchatel neoprávnené vstúpi do bytu inej osoby, zotrúva v ňom a spácha tak trestný čin porušovania domovej slobody podľa § 238 Trestného zákona, poškodený má právo konať v rámci nutnej obrany, hoci páchatel nie je agresívny, ale odmieta byť dobrovoľne opustiť. Útok nemusí byť automaticky trestným činom podľa Trestného zákona a napadnutý môže mať oprávnenie brániť sa v rámci nutnej obrany upravenej v § 13 Trestného zákona. **Útokom je teda protiprávne, viac ako nepatrne nebezpečné úmyselné konanie alebo opomcnutie človeka.**

Útokom v zmysle § 13 Trestného zákona nie je svojvoľný útok psa alebo iného zvierťa. Napadnutý by sa mohol brániť len takou intenzitou a za takých podmienok, ktoré upravuje krajná núdza (pozri ďalej časť o krajnej núdzi). Na tomto mieste stačí, ak skonštatujeme, že podmienky obrany v rámci krajnej núdze sú pre napadnutého podstatne nepriaznivejšie ako v prípade nutnej obrany. Ak by však páchatel psa pošťval, napadnutý by sa proti útočiacemu psovi mohol brániť v rámci nutnej obrany, pretože v tomto prípade treba útok psa považovať za útok človeka, ktorý použil zviera ako nástroj na napadnutie. Nutnú obranu v zmysle § 13 Trestného zákona treba pripustiť aj proti útoku nepričetnej osoby, ak napadnutý nevedel o chorobnom stave útočníka a považoval ho za duševne zdravého, t. j. schopného ovládať svoje konanie a rozpoznať jeho následky. Existujú aj právne názory a osobne sa k nim prikláňam, že **konanie v nutnej obrane by malo byť prípustné proti útoku nepričetného aj vtedy, ak napadnutý vie o chorobe útočníka. To isté by malo platiť aj v prípade útoku dieťaťa alebo osoby konajúcej v skutkovom omyle**, kde donedávna právna teória a prax zastávali stanovisko, že napadnutý by sa mohol brániť len za použitia veľmi prísnych podmienok krajnej núdze. Myslím si, že nutná obrana smeruje proti útoku, ktorý je

objektívne nebezpečný a protiprávny. Nemusí vždy ísť o taký útok, ktorý automaticky zakladá zodpovednosť za spáchanie trestného činu (nepričetná osoba nemôže byť trestne zodpovedná a nemôže spáchať trestný čin v zmysle Trestného zákona).

Ak proti napadnutému útočia súčasne viacerí útočníci, musia byť všetci aktívni, aby napadnutý mohol v rámci nutnej obrany konať proti ktorémukoľvek z nich.

Podľa Trestného zákona musí útok útočníka **priamo hroziť alebo trvať**. Najideálnejším spôsobom, ako sa vyhnúť hroziacemu a pokračujúcemu útoku, je ujsť pred útočníkom. Podmienky nutnej obrany však neútiata napadnutého, aby takto konal. Napadnutý si môže vybrať spôsob svojej obrany, t. j. či ujde, alebo sa aktívne postaví proti útočníkovi (pozri ďalej o práve výberu prostriedkov nutnej obrany). **Ak sa napadnutý aj najskôr rozhodne pred útočníkom ujsť a až potom pristúpi k aktívnej obrane, nebude to mať vplyv na hodnotenie jeho správania pri posudzovaní splnenia alebo prekročenia podmienok nutnej obrany.**

Napadnutý V. K. sedel vo večerných hodinách v reštaurácii v spoločnosti svojho brata M. K., švagra K. Š. a jeho manželky J. Š. Do reštaurácie prišiel aj útočník J. K. spolu s bratmi Z. K., T. K. a švagram B. K. Medzi obidvoma rodinami boli narušené vzťahy a vyskytovali sa medzi nimi časté vzájomné bitky. V minulosti pri takejto udalosti Z. K., brat útočníka J. K., usmrtil strýka napadnutého V. K. Obidve rodiny sedeli v reštaurácii pri samostatných stoloch a konzumovali alkoholické nápoje. J. K. prišiel k stolu napadnutého V. K. a pästou ho udrel odzadu do hlavy. Napadnutý vyskočil od stola, prešiel k výčapnému pultu, a keď videl, že proti nemu idú Z. K., J. K. a T. K., zo strachu pred nimi vybehol z reštaurácie, po prebehnutí asi 6 - 7 metrov zastal a videl, ako za ním uteká poškodený J. K., ktorý mal v rukách stoličku a nôž, a T. K., ktorý mal v rukách tiež stoličku. Vtedy zobral kosu položenú v l'áre svedka Š. N. a v momente, keď útočník J. K. pribehol k nemu a chcel ho udrieť stoličkou, ktorú mal zdvihnutú nad hlavou, udrel ho kosou do boku. Kosu odhodil a ušiel z miesta činu domov. V. K. zasiahol J. K. prudším intenzívnym seknutím kosou do ľavej strany hrudníka, čím mu spôsobil ťažké poranenie a krátko nato smrť.

Napadnutý V. K. bol obžalovaný z trestného činu vraždy podľa § 219 Trestného zákona. Súd považoval za nevyvrátenú obhajobu obžalovaného, že za situácie, keď ho útočník dobehol a zdvihnutou stoličkou ho chcel udrieť, pričom v blízkosti so stoličkou bol už aj jeho brat T. K., vediac o agresivite bratov K. (boli odsúdení za vraždu), nemal inú možnosť ako použiť predmet, ktorý mal poruke, a odvrátiť tak hroziace nebezpečenstvo, a to úder stoličkou na hlavu. Obžalovanému priamo hrozil útok zo strany útočníka a jeho brata, pričom išlo o útok schopný

vyvolať u obžalovaného vážnu poruchu zdravia, prípadne smrť, a obžalovaný mal oprávnené strach o svoj život. Preto jeho spôsob obrany, aj keď bol intenzívny, nevykazuje znaky trestného činu vraždy podľa § 219 Trestného zákona.

Nedôvodná bola aj námietka prokurátora, že obžalovaný sa po útoku z reštaurácie ne snažil konfliktu s poškodeným vyhnúť. Na nesplnenie podmienok nutnej obrany nemožno usudzovať ani z tej skutočnosti, že obžalovaný sa nevyhol útoku inak než použitím obrany. Nikto totiž nie je povinný ustupovať pred neoprávneným útokom na záujem chránený Trestným zákonom, ale má naopak právo použiť proti takémuto útoku obranu, ktorá nie je zrejme neprimeraná povahe a nebezpečnosti útoku. V zmysle uvedeného teda obžalovaný nebol povinný pred útočníkom a jeho bratom utekať a prípadne sa ukryť, mohol pred reštauráciou zostať a primerane povahe útoku brániť sa.

Na vybočenie z hraníc nutnej obrany nemožno usudzovať ani z toho, že obžalovaný útočníka smrteľne zranil a sám neutrpel pri útoku nijaké zranenie. O agresivite útočníka a jeho bratov obžalovaný vedel, keďže zavraždili jeho strýka a len nedávno sa vrátili z výkonu trestu odňatia slobody. Obžalovaný bol v reštaurácii bezdôvodne napadnutý a odzadu udretý pästou do hlavy. V situácii, keď ho poškodený a jeho brat T. K., vyzbrojení stoličkami a nožom, začali vonku naháňať, mal odôvodnenú obavu o svoj život. Útočníci použili pri útoku na obžalovaného také predmety, ktorými mu mohli spôsobiť ťažkú ujmu na zdraví alebo aj smrť, a preto spôsob obrany obžalovaného, ktorý pri odrazení priamo hroziaceho útoku použil kosu náhodne ležiacu v káre, popri ktorej utekal, nemožno považovať za zrejme neprimeraný povahu a nebezpečnosť útoku. (Rt 8/1988)

Rovnako platí, že napadnutý nemusí čakať na útok, napríklad na úder útočníka. V každom prípade však iniciatíva, ktorá viedla k vzájomnej potýčke medzi útočníkom a napadnutým, musí byť len na strane útočníka. Práve táto iniciatíva určuje, kto je napadnutý a kto útočník. Ďalší priebeh vzájomného stretnutia, a to aj keby napadnutý bol pri obrane efektívnejší ako páchatel, ale konal by v rámci nutnej obrany, nič nemení na tom, kto je útočník a kto obranca.

Ak Trestný zákon v § 13 hovorí o priamo hroziacom alebo trvajúcom útoku, z okolností prípadu musí byť zrejmé, že útok musí bez meškania a určite nasledovať za hrozbou, pritom však nemusí byť neočakávaný. Napadnutý nemôže konať v rámci nutnej obrany, ak sa mu iná osoba iba na diaľku vyhráža, ale po hrozbe alebo súčasne s hrozbami sa nepribližuje k napadnutému s úmyslom útok aj zrealizovať. Ak by však útočník chcel zrealizovať hrozbu, mal by v ruke nástroj spôsobilý ublížiť na zdraví (napríklad pracovný nástroj, ako lopata a pod.), približoval by

sa k napadnutému a neustále by preukazoval mieru agresivity a úmyslu konať, napadnutý by nemusel čakať na úder, aby mohol konať v rámci nutnej obrany. Tu treba pripomenúť, že útočník nemusí hrozbu priamo vysloviť, stačí, ak vyplýva z okolností prípadu. Útočník so zbraňou v ruke nemusí napríklad v čase približovania sa k napadnutému opakovať, že ho chce zabiť. Agresívne správanie útočníka, intenzita útoku, ale aj iné okolnosti, ako napríklad vedomosť napadnutého o agresívnej povahe útočníka, môžu opodstatňovať konanie v nutnej obrane, hoci útočník buď vôbec nepoužil hrozbu, alebo ju neopakoval.

Keď sme sa stručne zmienili o okamihu začiatku útoku, proti ktorému sa možno brániť v zmysle nutnej obrany, povedzme si niečo o priebehu útoku. Tu treba veľmi pozorne odlišovať prestávku v útoku od ukončenia útoku. Útok sa nesmie definitívne ukončiť ani prerušiť, aby napadnutý mohol využiť nutnú obranu. Ak si však útočník urobí len krátku prestávku v útoku, napríklad chce nabiť zbraň, alebo prestávka vznikne tak, že pri obrane napadnutého spadne na zem a je zrejme, že po nabití zbrane alebo po zdvihnutí sa zo zeme bude pokračovať v útoku, napadnutý nemusí čakať na koniec takejto prestávky. Práve naopak. Takúto prestávku môže napadnutý využiť a efektívne sa brániť.

Kedy sa útok, o ktorom Trestný zákon hovorí v § 13, končí? Ak útočník neoprávnene vstúpi do bytu inej osoby a odmieta ho na výzvu poškodeného opustiť, dopúšťa sa trestného činu porušovania domovej slobody podľa § 238 Trestného zákona a napadnutý môže proti nemu konať v rámci nutnej obrany. V takomto prípade útok trvá dovtedy, kým sa nepodarí útočníka, ktorý neoprávnene vnikol do domu alebo do bytu inej osoby, z bytu alebo z domu vyhnáť.

Útočník R. T. neoprávnene vstúpil vo večerných hodinách do dvora rodinného domu E. T. a pokúšal sa vniknúť priamo do rodinného domu. E. T. vyzval R. T., aby z dvora odišiel, ale on neuposlúchol a ďalej sa domáhal vstupu do domu. Došlo medzi nimi k fyzickému kontaktu, k vzájomnej biťke, pričom E. T. spôsobil R. T. bodné poranenie nožom, ktorý E. T. držal v ruke, pretože pred príchodom R. T. krájal chlieb. Zranenie poškodeného si vyžiadalo práceneschopnosť v trvaní 28 dní. Všetrotateľ vec podozrenia zo spáchania trestného činu odložil s poukazom na ustanovenie § 13 Trestného zákona o nutnej obrane.

Ak sa však útočník rozhodne byť po výzve dobrovoľne opustiť, jeho útok sa skončil a napadnutý nemôže na odchode útočníka atakovať. Koncový moment útoku je teda tam, kde sa končí trvanie útoku. Vtedy sa končí nebezpečenstvo pre napadnuté záujmy chránené Trestným zákonom (sloboda, zdravie, život, majetok a pod.) alebo záujmy už sú poškodené a nehrozí nebezpečenstvo ďalších škôd. **O nutnú obranu nejde preto tam, kde sa útok už fakticky skončil. Ak však ide napríklad o páchatela krádeže alebo lúpeže, ktorý odnáša z miesta činu ukradnuté alebo ulúpené veci, jeho útok stále trvá a napadnutý má právo páchatela na úteku prenasledovať a použiť proti nemu nutnú obranu.** Ukončenie útoku musí mať jednoducho definitívnu podobu.

V praxi sa vyskytli prípady, keď súd hodnotil obranné konanie napadnutého ako oprávnenú nutnú obranu, pričom vychádzal zo záveru, že útok útočníka sa veľmi pravdepodobne neskončil. **Ak sa dokazovaním nedá jasne preukázať moment konca útoku, resp. skončenia či neskončenia útoku, je potrebné vychádzať z pravidla *in dubio pro reo* - v pochybnostiach v prospech obvineného (v našom prípade napadnutého).** To znamená, že treba vyjsť v ústrety napadnutému a vychádzať z toho, že v čase obrany napadnutého útok trval.

Obžalovaná (napadnutá) B. K. bola z dôvodu nutnej obrany súdom oslobodená spod obžaloby pre trestný čin vraždy. Čin spáchala tak, že vo svojom byte vo večerných hodinách po predchádzajúcom slovnom a fyzickom konflikte vyvolanom opitnosťou jej manžela P. K. tohto bodla značnou silou kuchynským nožom s čepeľou dlhou 16,5 cm do prs tak, že bodná rana prenikla srdcom a mala za následok smrť manžela.

Súd odôvodnil svoj záver o nutnosti aplikácie § 13 Trestného zákona tým, že útok zo strany útočníka sa „veľmi pravdepodobne neskončil“ a útočník by v ňom naďalej pokračoval. Tento útok smeroval na záujem chránený zákonom - na zdravie a život ľudí, pretože útočník útočil ako na obžalovanú, tak aj na jej dve deti. Rozsudok súdu vychádzal aj z toho, že keby sa aj útok manžela pred smrteľným bodnutím definitívne skončil, obžalovaná by nebola vzhľadom na svoj psychický stav, vyplývajúci aj z obsahu znaleckého posudku, schopná otázku ukončenia útoku rozpoznať.

S týmto záverom sa nestotožnil nadriadený súd rozhodujúci o odvolaní proti rozsudku, ktoré podal prokurátor. Odvolací súd zrušil rozsudok súdu prvého stupňa a vrátil mu vec na opätovné prejednanie a rozhodnutie. Podľa odvolacieho súdu, ak sa dokazovaním nedá jasne

*preukázať moment konca útoku, resp. skončenia či neskončenia útoku, je potrebné vychádzať z pravidla *in dubio pro reo* - v pochybnostiach v prospech obvineného (v našom prípade napadnutého). To znamená, že treba vyjsť v ústrety napadnutému a vychádzať z toho, že v čase obrany napadnutého útok trval.*

Odvolací súd rovnako uviedol, že pri hodnotení skutočností týkajúcich sa trvania, ale aj nebezpečnosti útoku útočníka proti napadnutej a jej deťom z hľadiska podmienok nutnej obrany treba prihliadať aj na psychický stav napadnutej a na jej subjektívne hodnotenie trvania a nebezpečnosti útoku. (Rt 36/1991)

O nutnú obranu nepôjde ani tam, kde páchatel reaguje na útok takým spôsobom, že útok v skutočnosti odpláca a nie odvracia. Beztrestnosti podľa § 13 Trestného zákona sa preto nemôže dovolávať ten, kto sa pri obrane neobmedzí na odvrátenie útoku, ale podnikne ďalšie útočné činy neodôvodnené nutnosťou obrany, alebo kto sa dá do súboja s útočníkom tak, že už nejde o obranu, ale o vyrovnanie sa s útočníkom.

Mladistvý A stál vo večerných hodinách v spoločnosti B a C na železničnom priecestí v Ž., kadiaľ prechádzal poškodený D v spoločnosti dievčat. Mladistvý A povedal D, ktorý pracoval v miestnom JRD ako brigádnik, že už je po večierke a že by mal ísť spať. D odpovedal, že sa vráti. Odpovedal dievčatá, vrátil sa a dal mladistvému A facku. Ten facku D vrátil. D, ktorý bol fyzicky podstatne vyspelejší ako A, z miesta neodíšiel a správal sa tak, že jeho konanie bolo možné odôvodnene považovať za útočné. Mladistvý A vytiahol lovecký nôž, upozornil na to D, a keď videl, že D mieni pokračovať v útočnom konaní, začal sa nožom oháňať. Priom bodol D do ľavej polovice hrudníka medzi 9. a 10. rebrom. Poškodený D bol potom odvezený do nemocnice, kde zotrval niekoľko dní. Zranenie nezanechalo trvalé následky, pretože bodná rana nebola hlboká. Z tohto zistenia vyvodil prokurátor záver, že mladistvý A konal v rámci nutnej obrany v zmysle § 13 Trestného zákona, čo odôvodnil tvrdením, že obrana nožom proti fyzickému útoku vedenému na ten účel, aby došlo k zbitiu napadnutého mladistvého A, nejaví sa zrejme neprímeraná. Prokurátor preto zastavil trestné stíhanie mladistvého A, pretože podľa neho išlo o konanie v rámci nutnej obrany.

Najvyšší súd konajúci na základe sťažnosti pre porušenie zákona podanej generálnym prokurátorom sa s týmto záverom prokurátora nestotožnil a jeho uznesenie zrušil s tým, že beztrestnosti podľa § 13 Trestného zákona sa nemôže dovolávať ten, kto sa pri obrane proti útoku neobmedzí na odvrátenie útoku, ale podnikne ďalšie útočné činy, neodôvodnené už iba nutnosťou obrany, alebo kto sa prípadne dá s útočníkom do vzájomnej potýčky, takže u neho už nejde o obranu, ale o vyrovnanie sa s útočníkom. (Rt 26/1967)

Podobný záver súd prijal aj v inom prípade, keď zaujal stanovisko,

že ide o prekročenie hraníc nutnej obrany, ak sa napadnutý najskôr bránil spôsobom primeraným povahe a nebezpečnosti útoku smerujúcemu proti záujmom chránených Trestným zákonom, ale po skončení útoku sám prejde do útoku s úmyslom vyrovnáť sa s útočníkom, od ktorého už nehrozí nebezpečenstvo. Za následok spôsobený v tejto fáze konania je napadnutý trestne zodpovedný a nemôže sa dovolávať, že konal v nutnej obrane v zmysle § 13 Trestného zákona.

V. CH. bol uznaný vinným zo spáchania trestného činu ublíženia na zdraví podľa § 222 ods. 1 a 2 Trestného zákona, pretože po predchádzajúcej hádke a vzájomnom fyzickom napadnutí bodol nožom do prs J. F., čím mu spôsobil zranenie, ktoré malo krátko nato za následok smrť J. F.

Obžalovaný V. CH. namietal, že jeho konanie od samého začiatku až do jeho skončenia neprekročilo hranice nutnej obrany. Podľa súdu v prvej fáze incidentu, keď sa H. F. a J. F. podarilo vniknúť do dvora, obžalovaný mohol mať skutočné obavy z ich konania a spôsob jeho obrany bolo možné v tejto situácii považovať za primeraný. Avšak vo chvíli, keď sa obžalovanému podarilo vytlačiť H. F. a J. F. z dvora na ulicu a keď začal obžalovaný naháňať J. F., ktorý sa dal na útek, možno konanie obžalovaného posúdiť ako vyrovnanie sa s poškodeným útočníkom J. F. Konanie obžalovaného v tom čase už nebolo odôvodnené nutnosťou obrany, a preto ho nemožno považovať za nutnú obranu v zmysle ustanovenia § 13 Trestného zákona. (Rt 18/1979)

Obrana proti domnelému útoku, tzv. putatívna obrana

Doteraz sme hovorili o útoku predovšetkým ako o úmyselnom aktívnom konaní útočníka ohrozujúceho alebo poškodzujúceho záujmy obrancu chránené Trestným zákonom. V reálnom živote môže však vzniknúť situácia, keď sa síce obranca domnieva, že o takýto útok ide, ale v skutočnosti sa mylí a v rámci nutnej obrany koná proti domnelému útoku. Obranu proti domnelému útoku nazývame v trestnom práve **putatívna obrana**.

1. Obranca unikajúci v nočných hodinách skupine agresívnych útočníkov ozbrojených rôznymi sečnými a bodnými zbraňami sa skryje v hustom lesnom poraste. V úplnej tme použije nož proti osobe prechádzajúcej v jeho bezprostrednej blízkosti, o ktorej sa oprávnené domnieva, že patrí k skupine útočníkov, a usmrť ju. V skutočnosti pôjde o mladistvú osobu sledujúcu priebeh

konfliktu.

2. O putatívnu obranu by mohlo ísť napríklad aj v prípade, keby vlastník domu považoval za páchatela trestného činu osobu, ktorá vstúpila do priestoru rodinného domu, aby sa ukryla pred nepriaznivým počasím a pod.

Ak by v takýchto prípadoch obranca inak splnil podmienky nutnej obrany, ako ich stanovuje § 13 Trestného zákona, nemožno voči nemu vyvodiť trestnoprávnu zodpovednosť za úmyselný trestný čin. V prípade usmrtenia náhodnej osoby v lesnom poraste by preto nebolo možné stíhať obrancu za trestný čin vraždy podľa § 219 Trestného zákona. **Pri putatívnej obrane prichádza do úvahy maximálne zodpovednosť za spáchanie trestného činu z nedbanlivosti, ale ani tá by nemusela nastať. Najmä po novelizácii právnej úpravy nutnej obrany z roku 1994 by sa tomu, kto koná v rámci putatívnej obrany, malo dôslednejšie priznávať dobrodenie účinkov skutkového omylu, a to predovšetkým v podobe úplnej beztrestnosti konajúceho.** V prípade č. 1 by teda maximálne prichádzala do úvahy zodpovednosť za trestný čin ublíženia na zdraví z nedbanlivosti s následkom smrti podľa § 224 ods. 1 Trestného zákona sankcionovaného veľmi miernymi trestami (trest odňatia slobody až na dva roky alebo zákaz činnosti, čiže do úvahy by prichádzal aj trest odňatia slobody s podmieneným odkladom jeho výkonu). Nedbanlivosť môže spočívať v tom, že páchatel nezhodnotil správne situáciu, hoci podľa okolností a svojich osobných pomerov mal a mohol poznať, že ide o zdanlivý útok. Vzhľadom na to, že právna úprava nutnej obrany by sa v pochybnostiach vyvolaných okolnosťami konkrétneho prípadu mala vykladať v prospech napadnutého, v prípade č. 1 by podľa môjho názoru nemala nastať ani zodpovednosť za nedbanlivostný trestný čin a obranca by konal v rámci oprávnenej nutnej obrany, bol by teda nepostihnuteľný trestným právom.

Výhoda výberu spôsobu obrany

Právna úprava nutnej obrany obsiahnutá v ustanovení § 13

Trestného zákona je pre obrancu výhodná v tom, že ho nenúti, aby sa neoprávnenému útoku vyhol za každú cenu. Ak by napríklad obranca mohol útoku čeliť útokom, pretože je mladší ako útočník, ale rozhodne sa pre aktívnu nutnú obranu, nebude niesť zodpovednosť za prípadné poranenie alebo smrť útočníka, ak by, samozrejme, konal v súlade s podmienkami nutnej obrany. **Nikto totiž nie je povinný ustupovať pred neoprávneným útokom na záujem chránený Trestným zákonom, ale má naopak právo použiť proti takémuto útoku obranu, ktorá nie je celkom zjavne neprimeraná útoku.** Trestné právo o tejto výhodnejšej situácii obrancu hovorí komplikovane, a to tak, že **podmienkou nutnej obrany nie je subsidiarita.**

Subsidiarita je podmienkou krajnej núdze (o krajnej núdzi pozri ďalej), keď právna úprava jasne definuje, že nejde o krajinú núdzu, ak bolo možné nebezpečenstvo za daných okolností odvrátiť ináč. Konat' v krajnej núdzi môžeme napríklad vtedy, ak na nás svojvoľne zaútočí pes. Predstavme si, že ide o veľkého nebezpečného psa, ktorý sa k nám agresívne približuje, ale existuje možnosť úniku pred útokom skrytím sa za dostatočne vysokú ohradu rodinného domu. Ak by sme takúto možnosť nevyužili, hoci by na ňu bol dostatok času a psa by sme zastrelili, s veľkou pravdepodobnosťou by nešlo o konanie v krajnej núdzi, pretože nebezpečenstvo bolo možné za daných okolností odvrátiť ináč.

Právna úprava nutnej obrany nie je našťastie taká prísna a nevýhodná ako pri krajnej núdzi. Ak by podobný pes na nás zaútočil, pretože by ho proti nám pošťal útočník, čím by si zo psa urobil zbraň, bránili by sme sa v rámci nutnej obrany, ktorá nás nenúti vyhnúť sa nebezpečenstvu, aj keby na to existoval dostatok času. Obranca by sa preto mohol rozhodnúť, či sa skryje za plot, alebo psa zastrelí. Výber spôsobu obrany by bol plne na ňom.

Pri charakteristike **priamo hroziaceho alebo trvajúceho útoku** sme už citovali prípad uverejnený pod Rt 8/1988. Ak sa napadnutý aj najskôr rozhodne pred útočníkom ujsť a až potom pristúpi k aktív-

nej obrane, nebude to mať vplyv na hodnotenie jeho správania pri posudzovaní splnenia alebo prekročenia podmienok nutnej obrany.

Neexistenciu podmienky subsidiarity pri nutnej obrane dobre ilustruje aj nasledujúci prípad:

Napadnutý trpel dlhé roky príkoria zo strany syna, ktorý ho sústavne znevažoval, urážal a bil. Často sa mu vyhrážal i zabitím a v poslednom čase stále nosil pri sebe kuchynský nôž. Nevraživosť medzi nimi sa vystupňovala do tej miery, že napadnutý bol nútený vystáhnovať sa z vlastného domu a presťahovať sa do domu svojej matky. Iniciátorom nedorozumenia a rodinnej tragédie v kritický deň bol tiež syn napadnutého, ktorý si v priebehu dňa spôsobil ťažký stupeň opitosti (2,51 promile alkoholu v krvi) a v takomto stave neustále útočil na napadnutého. Najprv ho vystrelil z lenej kuchyne, a keď napadnutý odchádzal preč, napadol ho na dvore, kde ho odzadu uderil do hlavy pleciakom. Zvalil ho do jarku pred domom, kde ho bil a škriabal po tvári. Syn prestal útočiť len na zásah svojej manželky a matky napadnutého. Vo večerných hodinách vyhľadal napadnutého v miestnom hostinci, potom doma vo vyhradenej izbe napadnutého, až napokon asi o 21.30 hod. išiel do domu svojej starej matky, kde napadnutý spal. Keď mu na jeho kričanie a vyhrážky dvere neotvorili, vylomil dvojce dverí, vonkajšie i vnútorné, vnikol do kuchyne, kde napadol otca, ktorý ho potom počas jeho útoku viackrát pichol kuchynským nožom. Syn v dôsledku zranenia na mieste zomrel.

Za toto konanie uznal súd napadnutého vinným zo spáchania trestného činu vraždy a uložil mu trest odňatia slobody vo výmere päť rokov. Odvolací súd na základe odvolania podaného napadnutým sa s názorom prvostupňového súdu nestotožnil, rozsudok zrušil a vec vrátil prvostupňovému súdu na opätovné prejednanie a rozhodnutie.

Podľa odvolacieho súdu prvostupňový súd na jednej strane správne konštatoval, že iniciátorom konfliktu v kritický deň bol syn, ktorý vnikol do bytu starej matky a tam v tme napadol otca, na druhej strane neodôvodnene vytýkal napadnutému otcovi, že synovi neustúpil, hoci vedel o jeho agresivite. Tento názor okrem toho, že je nesprávny, lebo nikde nie je stanovená povinnosť ustupovať pred útočníkom, je aj v rozpore s obsahom spisu. Napadnutý po dvojnásobnom napadnutí zo strany syna v popoludňajších hodinách odišiel z domu, kde býval jeho syn, a zdržoval sa v byte svojej matky, kde bol znovu napadnutý. Napadnutý teda nevyhľadával možnosť sporu s neobľúbeným synom, ale naopak. Bolo by v rozpore so zákonom a právnym vedomím vôbec, keby sa skutočnosť, že napadnutý vedel o tom, že jeho syn je v podnaptosti agresívny a že mu neustúpil, mala hodnotiť v jeho neprospech. Negatívne charakterové vlastnosti útočníka by sa pri takomto názore hodnotili v neprospech napadnutej osoby.

Na nesplnenie podmienok nutnej obrany nemožno teda usudzovať ani z tej skutočnosti, že napadnutý sa nevyhol útoku inak než použitím obrany, pretože nikto nie je povinný ustupovať pred ne-

oprávneným útokom na záujmy chránené Trestným zákonom, ale má naopak právo použiť proti takémuto útoku obranu, ktorá nie je zrejme neprimeraná povahe a nebezpečnosti útoku (po roku 1994 „celkom zjavne neprimeraná útoku“ - pozn. autor). (Rt 25/76)

VÝKLAD DRUHEJ VETY § 13 TRESTNÉHO ZÁKONA

Po tom, ako orgány činné v trestnom konaní pri posudzovaní konkrétneho prípadu dôjdu k záveru, že napadnutý odvracal priamo hrozia- ci alebo trvajúci útok na záujem chránený Trestným zákonom, musia pristúpiť k hodnoteniu, či obrana bola primeraná útoku.

O primeranosti obrany útoku hovorí druhá veta ustanovenia § 13 Trestného zákona, ktorá znie: „*Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná útoku.*“ Budeme preto s použitím konkrétnych prípadov porovnávať primeranosť obrany útoku a zohľadňovať pri- tom rôznorodé faktory a okolnosti bežne sa vyskytujúce v reálnych situá- ciách. Druhá veta § 13 Trestného zákona je kľúčová a jej zrozumiteľný a jednotný výklad je veľmi náročný. Ešte predtým sa však na chvíľu zastav- me pri dôvodoch kritiky právnej úpravy nutnej obrany.

Dôvody kritiky právnej úpravy nutnej obrany

Citované znenie druhej vety ustanovenia § 13 Trestného zákona neplatí odo dňa prijatia tohto zákona v roku 1961. Druhá veta právnej ú- pravy nutnej obrany pôvodne znela, že „*nejde o nutnú obranu, ak bola obrana zrejme neprimeraná povahe a nebezpečnosti útoku*“, a bola pred- metom tvrdej kritiky najmä preto, lebo kládla na napadnutého ne- odôvodnené požiadavky. Išlo najmä o to, že napadnutý musel v zložitých podmienkach útoku správne vyhodnotiť niekoľko dôležitých okolností (či naozaj ide o útok v zmysle § 13 Trestného zákona, aká je jeho inten- zita, či použitý prostriedok obrany nie je v očividnom nepomere k pro-

striedku útoku, či škoda hroziaca útočníkovi nebude v zrejmom nepo- mere k škode hroziacej napadnutému a pod.), aby mohol konať v nutnej obrane.

Uvedená právna úprava platila až do roku 1994, keď Národná rada Slovenskej republiky prijala zákon č. 248/1994 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon. Netreba obchádzať fakt, že sme v podstate opísali novelizáciu ustanovenia § 13 Trestného zákona krátko predtým prijatú v Českej republike. Nech už bolo akokoľvek, namiesto pojmov „*zrejme ne- primeraná*“ a „*povahe a nebezpečnosti útoku*“ dnes v praxi aplikujeme pojmy „*celkom zjavne neprimeraná*“ a „*útoku*“ bez akýchkoľvek prívlast- kov. Laikovi by sa mohlo zdať, že nejde o nič podstatné. Opak je pravda a **drobná zmena v definícii nutnej obrany by mala znamenať závažné posuny vo výklade ustanovenia § 13 Trestného zákona, a to v pros- pech napadnutého. Inak by novelizácia právnej úpravy nutnej obra- ny nemala žiadny zmysel.**

Ak naozaj chceme, aby v súčasnosti platná právna úprava nutnej obrany, najmä druhá veta ustanovenia § 13 Trestného zákona, bola pod- statne priaznivejšia a dobrodila napadnutému a aby ju ľudia bez výraznej- šieho strachu z možného trestného postihu v praxi aplikovali ako społo- čensky žiaducú a potrebnú, treba zdôrazniť nasledujúce skutočnosti:

1. Pri posudzovaní primeranosti obrany útoku, resp. či bola obrana celkom zjavne neprimeraná útoku, a teda protiprávna, ne- smie byť rozhodujúcim kritériom porovnanie škôd, ktoré hrozili alebo boli spôsobené útokom napadnutému, so škodami, ktoré na- padnutý spôsobil útočníkovi.

Pri nutnej obrane sa napadnutý môže nielen rozhodnúť, či sa útoku vyhne, alebo sa útočníkovi postaví na aktívny odpor (zákaz používania zá- sady subsidiarity), ale môže útočníkovi spôsobiť aj väčšiu škodu, než aká mu z útoku hrozila. Neplatí preto ani zásada proporcionality škôd, ktorá je spoločne so zásadou subsidiarity taká typická pre krajnú núdzu, keď

nejde o krajnú núdzu, ak spôsobený následok je zrejme rovnako závažný alebo ešte závažnejší ako ten, ktorý hrozil (pozri ďalej kapitolu o krajnej núdzi). Takéto prísne kritérium sa našťastie na konanie v nutnej obrane nevzťahuje. Zjednodušene vyjadrené, napadnutý by mal pri nutnej obrane veľmi ťažkú situáciu, keby mohol obmedziť, poraniť alebo inak poškodiť útočníka len v takej miere a intenzite, aká mu hrozí zo strany útočníka. Porovnávanie škôd môže teda byť iba druhoradým, podporným kritériom, akýmsi korektívom extrémne silnej nutnej obrany.

2. Hodnotenie primeranosti obrany útoku musí vychádzať a byť významne ovplyvnené predovšetkým stanoviskom, že **riziko útoku musí znášať útočník**. Len vtedy bude platná právna úprava nutnej obrany výraznejšie pôsobiť v prospech napadnutého, čo mal na mysli aj zákonodarca v roku 1994 pri novelizácii Trestného zákona. V zmysle tohto postoja potom treba napadnutého zbaviť povinnosti správne subjektívne vyhodnotiť množstvo faktorov, udalostí a momentov. Okolnosti, ako sú strach, úzkosť, nevýhoda momentu prekvapenia, nedostatok času, a ďalšie dôležité subjektívne pocity napadnutého významne ovplyvňujú jeho schopnosť reálne nazerať na prebiehajúce udalosti, ktorých je účastníkom. **Niet žiadneho rozumného dôvodu, aby nesprávne zhodnotenie útoku a intenzity obrany pod vplyvom subjektívnych pocitov, ktoré svojím útokom vyvolal útočník, išli na vrub napadnutého.** Ak sa páchatel v noci vláma do rodinného domu, v ktorom je osamotená žena, všetky riziká, že sa mu môže niečo stať, napríklad že ho žena zastrelí, hoci páchatel v skutočnosti nemal v úmysle spáchať iný trestný čin okrem krádeže, musí znášať útočník. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že **opodstatnenosť subjektívneho hodnotenia situácie napadnutým (hoci úplne vzdialeného od reality) pod vplyvom nepriaznivých pocitov a skutočností vyvolaných útočníkom musia posudzovať znalci a nemala by byť iba predmetom právneho posúdenia.**

3. Ak právna úprava nutnej obrany hovorí o primeranosti obrany útoku, resp. či je obrana celkom zjavne neprimeraná útoku, treba porovnávať predovšetkým intenzitu obrany a útoku. Je zjavné,

ako nakoniec vyplýva aj z ďalej uvedených stanovísk, že obrana môže byť silnejšia ako útok a nové znenie druhej vety § 13 Trestného zákona túto hranicu posunulo ešte ďalej v prospech napadnutého. Všetky ostatné ukazovatele, ako sú vybrané prostriedky obrany, porovnanie škôd a pod., sú iba doplnkové, korigujúce situácie nutnej obrany, aby sa nepripúšťala úplne extrémne silná a neopodstatnená obrana proti akémukoľvek slabému útoku.

Obrana celkom zjavne neprimeraná útoku

Skúsme teraz vo svetle uvedených zásad výkladu ustanovenia § 13 Trestného zákona čo najjednoduchšie vysvetliť, čo rozumieme pod právnou vetou, že *„nejde o nutnú obranu, ak bola obrana celkom zjavne neprimeraná útoku“*.

Ak vychádzame z toho, že novelizácia Trestného zákona z roku 1994 mala viac uvoľniť právnu úpravu nutnej obrany v prospech brániaceho sa, môžeme pri výklade druhej vety ustanovenia § 13 Trestného zákona primerane použiť aj rozhodovaciu prax súdov a ďalších orgánov činných v trestnom konaní do roku 1994. Pretože ak súdy a ďalšie orgány niektoré situácie pri prísnejšej právnej úprave platnej do roku 1994 posúdili ako nutnú obranu, pri priaznivejšej právnej úprave po roku 1994 musí ísť automaticky o konanie v rámci povolenej a beztrestnej nutnej obrany. Aj preto sa v citovaných rozhodnutiach prijatých do roku 1994 objavuje odkaz na vtedajšie znenie ustanovenia § 13 Trestného zákona. To však nič nemení na aktuálnosti a platnosti výkladových stanovísk zaujatých do nadobudnutia účinnosti zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 248/1994 Z. z.

Slovné spojenie *„celkom zjavne neprimeraná“* vytvára pomerne veľký priestor na zásadný rozdiel medzi intenzitou útoku a obrany v prospech obrany a takto extenzívne by sa ustanovenie § 13 Trestného zákona malo aj vysvetľovať. Inak by sme postupovali v rozpore s úmyslom zá-

konodarcu, keď sa v roku 1994 rozhodol posilniť postavenie obrancu na úkor útočníka. Z tohto pojmu vyplýva, že **obrana musí byť taká intenzívna, aby útok odvrátila. Teda musí byť silnejšia, intenzívnejšia ako útok, ale nesmie byť celkom zjavne neprimeraná útoku.**

Čo je celkom zjavne neprimerané, musí byť predmetom predovšetkým objektívneho posúdenia. Ako sme už zdôraznili, obranca v priebehu obrany nemá dostatok informácií, času a pokoja na objektívne posúdenie pomeru medzi útokom a obranou. Preto je veľmi dôležitým hodnotiacim kritériom toho, či išlo o oprávnenú nutnú obranu, to, ako konkrétne situáciu videl a zhodnotil obranca. Hoci sa nikdy nevychádza výlučne z predstáv obrancu, znalecké posúdenie môže potvrdiť, že subjektívne pocity napadnutého vyvolané útočníkom mohli u obrancu opodstatnene vyvolať diametrálne odlišné hodnotenie celkovej situácie od objektívneho stavu. Samozrejme, celý prípad treba podrobiť komplexnému zhodnoteniu, ale **dominovať musí východisko, podľa ktorého riziko, že obrana bude veľmi extenzívna a spôsobilá významne poškodiť zdravie alebo majetok páchateľa, musí znášať predovšetkým a len útočiaci.**

K záveru, že obrana bola celkom zjavne neprimeraná útoku, môžu viesť niektoré druhotné kritériá, napríklad aké prostriedky na obranu a ako ich použil obranca, akú škodu spôsobil, aká škoda obrancovi hrozila a pod. Tieto kritériá však iba korigujú vzťah intenzity obrany a útoku.

Intenzita obrany, a teda primeranosť (resp. celkom zjavná neprimeranosť) obrany intenzite útoku, nie je závislá od použitého prostriedku, ale od toho, ako ho brániaci sa použije. Brániaci sa totiž použije taký prostriedok, ktorý má práve poruke.

1. Kritického dňa napadnutý vystúpil z vlaku a išiel sám po chodníku smerom do svojho bytu. Krátko nato ho odzadu napadol vtedy mu ešte neznámy útočník tak, že mu priložil na chrbát nôž a pýtal od neho peniaze. Napadnutý dostal strach a povedal, že peniaze nemá, lebo mu ich vzala manželka, a že býva neďaleko. Útočník išiel za ním až do jeho domu, pričom ho stále ohrozoval nožom, ktorý držal v blízkosti jeho chrbtu. Útočník teda v tomto štádiu deja páchal pro-

ti obvinenému trestný čin lípeže. S nožom v ruke prišiel útočník až do bytu napadnutého, kde sa pýtal jeho manželky, či bola napadnutému po zálohu. Napadnutý, ktorému sa podarilo vzdialiť na chodbu, sa vrátil so železnou tyčou a udril ňou útočníka po hlave, pričom ten spadol na zem. Potom napadnutý so svojim synom útočníka vyhodili von.

V nutnej obrane ide o odvracanie nebezpečenstva, ktoré vzniká útokom človeka. Obrana je namierená proti útočníkovi. Nepomer obrany a útoku by musel byť zrejmy, očividný, hrubý, aby bolo možné vylúčiť aplikáciu § 13 Trestného zákona. **Pritom použité prostriedky majú význam len podľa, že brániaci sa z nich môže usudzovať na intenzitu útoku a veľkosť hrozacej škody. Inak však nemusia mať ani približne rovnakú účinnosť. Brániaci sa použije taký prostriedok, ktorý má práve poruke. Nejde o to, aký prostriedok obrany to je, ale ako ho brániaci sa použije. Intenzita obrany musí byť silnejšia ako intenzita útoku. Inak by obrana bola neúspešná. Obrana však nemá byť podstatne silnejšia než treba. Na druhej strane však požiadavky na obrancu nesmú byť prehnane a nemožno žiadať, aby dal prednosť slabšiemu, ale neistému prostriedku. (Rt 41/1980)**

2. Napadnutý M. J. vyčítal skupine mužov, že zviezli v aute ženu, ktorá bola jeho priateľkou. Po slovej výmene pristúpil jeden z týchto mužov O. Z. k napadnutému, kopol ho tvrdou obuvou do brucha a nastriekal mu do očí slzný plyn. Napadnutý, majúc jednu ruku na očiach, vytiahol z vrecka nôž s dĺžkou čepele osem centimetrov a v priebehu incidentu pichol útočníka dvakrát do oblasti hrudníka a jedenkrát do ľavej bedrovej oblasti, čím mu spôsobil zranenia vyžadujúce liečenie takmer šesť týždňov. Súd oslobodil napadnutého spod obžaloby, pretože odvracal trvajúci útok proti nemu a jeho obrana nebola celkom zjavne neprimeraná útoku, teda z dôvodu, že konal v nutnej obrane podľa § 13 Trestného zákona.

3. Trojica útočníkov M. S., R. S. a L. S. pod vplyvom alkoholu a s drevenými tyčami vo večerných hodinách násilím vnikla do rodinného domu M. K. s tým, že sa chceli pomstiť rodine K. za konflikt medzi M. K. a L. S., ku ktorému došlo deň predtým. Napadnutí M. K., S. K. a J. K. po príchode útočníkov utrpeli niekoľko úderov. Potom však vzali do rúk kovové tyčky a poudierali útočníkov, čím im spôsobili tržné zranenia na hlavách, zlomeninu lakťovej kosti a ľahké otrasy mozgu vyžadujúce práceneschopnosť. Po tom, čo dvaja z útočníkov z domu odišli, tretieho priviazali ženy z rodiny K. o stoličku a zavolali políciu. V čase útoku sa v rodinnom dome nachádzali aj malé deti. Vzhľadom na uvedené okolnosti súd zaujal stanovisko, že obranu napadnutých s použitím kovových tyčiek proti opísanému útoku nemožno považovať za zjavne neprimeranú. Pokiaľ išlo o to, že útočníci utrpeli zranenia, v jednom prípade dokonca ťažkú ujmu na zdraví, obrana napadnutých mohla byť podľa súdu aktívna a poškodení neboli povinní čakať na to, až dôjde k ďalšiemu útoku útočníkov. Riziko vyplývajúce z útoku museli niesť útočníci, ktorí celý konflikt vyvolali. Napadnutí sa bránili nielen proti útoku smerujúcemu proti ich telesnej integrite a integrite ďalších osôb v rodinnom dome, ale bránili aj právo na domovú slobodu. Napadnutí boli oslobodení spod obžaloby, pretože konali v nutnej obrane podľa § 13 Trestného zákona.

4. Päťnásť osôb vybehlo z telocvične základnej školy, aby pomohli Š. C., ktorý mal v tom čase konflikt s R. S. Vzhľadom na intenzitu útoku skupiny osôb napadnutý R. S. naštartoval mo-

torovú pílu a oháňal sa ňou pred sebou v úmysle útočníkov zastrašiť. Jeden z útočníkov ho pritom sotil tak, že R. S. stratil rovnováhu a motorovou pílu neúmyselne zasiahol Š. C. do oblasti sedacieho svala, čo si vyžiadalo práceneschopnosť v trvaní 28 dní. Vysetrovateľ odložil vec podozrenia zo spáchania trestného činu ublíženia na zdraví podľa § 221 ods. 1 Trestného zákona s poukazom na to, že R. S. konal v rámci nutnej obrany podľa § 13 Trestného zákona.

Rovnako nie je správne, ak sa obrana považuje za neoprávnenú len preto, že obranca sa bránil zbraňou proti neozbrojenému útočníkovi.

1. Napadnutý, keď sa k nemu na bicykli blížil J. R., tvoril si vreckový nôž, ktorý si pripravil do vrecka kabátu, a keď J. R. k nemu pristúpil a začal mu nadávať do plešatých spín, pričom ho aj uderel rukou po tvári a kopol ho, vytiahol z vrecka pripravený nôž a trikrát ním bodol útočníka do prednej spodnej časti hrudníka. Útočník počas prevozu k lekárovi týmito zraneniami podľahol.

Napadnutý mal pred útočníkom J. R. veľké obavy. Útočník ako človek agresívnej povahy, výrazne fyzicky silnejší ako napadnutý a vekovo mladší (útočník 47-ročný a napadnutý 65-ročný), nielenže od roku 1962 viackrát fyzicky napadol napadnutého, a spôsobil mu ťažkú ujmu na zdraví, ale podľa svedka Dr. A. Č. týždeň pred inkriminovaným činom sa napadnutý, krvácajúci z úst i z nosa a majúci modriny na tele, dostavil do nemocnice a s neovládateľným plačom rozpozvedal, že ho útočník dobil a svedka ako lekára prosil o radu, čo má urobiť, aby sa vyhol jeho útokom.

Tento narušený psychický stav napadnutého vyvolaný útočníkom a vzťah napadnutého a útočníka plne zdôvodňuje tú skutočnosť, že napadnutý si pred príchodom útočníka pripravil vo vrecku vreckový nôž pre prípad obrany z obavy, že bude útočníkom fyzicky napadnutý. Jeho obava sa vyplnila, lebo útočník začal napadnutému nadávať, vyhrožoval sa, že ho zabije, rukami ho bil a nohami kopal.

Na vybočenie napadnutého z medzi nutnej obrany nemožno usudzovať ani z tej okolnosti, že použil pri odvracaní útoku zbraň, konkrétne vreckový nôž, hoci útočník s nožom v ruke proti nemu neútočil. Pri nutnej obrane sa nevyžaduje primeranosť obrany v zmysle úplnej proporcionality medzi významom ohrozeného spoločenského vzťahu a vzťahu dotknutého obranou a medzi intenzitou útoku a obrany. To vyjadruje zákon slovami: „... zrejme neprimeraná...“ (po novelizácii Trestného zákona v roku 1994 slovami: „...celkom zjavne neprimeraná...“ - pozn. autor). Preto o vybočenie z medzi nutnej obrany pre jej neprimeranosť pôjde len vtedy, ak páchateľ použil obranu podstatne silnejšiu, ako bolo za danej situácie potrebné na odvrátenie útoku. Primeranosť obrany treba posudzovať so zreteľom na všetky okolnosti prípadu. V danom prípade so zreteľom na zistené okolnosti, ako boli vyššie opísané, najmä tú okolnosť, že útočník bol mladší, fyzicky výrazne silnejší ako napadnutý a nebezpečne agresívny, nemožno tú skutočnosť, že napadnutý použil vreckový nožík na svoju obranu proti fyzickému útoku útočníka, považovať za obranu podstatne silnejšiu, než aká za danej situácie na odvrátenie úto-

ku útočníka napadnutý potreboval. (Rt 49/1970)

2. Útočník P. P. pod vplyvom alkoholu (osť tri hodiny po spáchaní skutku bola u útočníka zistená hodnota alkoholu v krvi 1,98 promile) napadol brániaceho sa Š. S. tak, že ho uderal pästami po zátylku hlavy; kopal ho do boľavej časti predkolenia pravej nohy (brániaci sa bol invalidným dôchodcom v dôsledku úrazu na pravej nohe) a stále sa mu vyhrožoval zabitím, pričom ho chcel zvaliť na zem. Napadnutý držal v ruke kuchynský nôž, ktorým si predtým krájal slaninu. Pri obrane začal rozhadzovať rukami a štyrikrát bodol útočníka, čím mu spôsobil ťažkú ujmu na zdraví s dlžkou práceneschopnosti približne šesť týždňov. Vysetrovateľ v tomto prípade zastavil trestné stíhanie napadnutého, pretože podľa jeho názoru išlo o nutnú obranu podľa § 13 Trestného zákona. Vysetrovateľ vo svojom rozhodnutí uviedol, že podľa znalcov bol obranca ovplyvnený silnou afektívnou reakciou a nevedel dostatočne ovládať svoje konanie. Okrem toho sa bránil podstatne mladšiemu (rozdiel 24 rokov), agresívnejšiemu a silnejšiemu útočníkovi. I keď sa napadnutý bránil zbraňou proti neozbrojenému útočníkovi, treba brať zreteľ na to, že bol ovplyvnený spomínanou silnou afektívnou reakciou.

3. Napadnutý sedel vo večerných hodinách na lavičke v parku so svojou priateľkou. Pristavili sa pri nich tri osoby, ktoré pod vplyvom alkoholu začali napadnutého provokovať. Jeden z útočníkov zdvihol napadnutému bradu a povedal mu: „Nech ste odkiaľ chcete, aj tak dostanete.“ Vzápätí dostal napadnutý prvý úder pästou do tváre, po ktorom nasledovali ďalšie, ktoré mu znemožnili vstať a postaviť sa na odpor. Priateľka napadnutého sa pokúsila útočníkov odtrhnúť, čím mu umožnila vytiahnuť dýku, ktorú mal za pásom. Jeden z útočníkov sa vyšmykol brániacej priateľke a hodil sa na pololežiaci napadnutého, pričom zostávajúci útočníci pokračovali v udieraní. Po tom, ako sa jeden z útočníkov hodil na napadnutého, ten mu vytiahnutou dýkou spôsobil smrteľné zranenie (prepíchnutie pľúc s následným silným krvácaním do ľavej hrudnej dutiny). Hneď nato ťažko, s trvalými následkami zranil aj druhého z útočníkov (zranenie by bez okamžitej chirurgickej pomoci viedlo k smrti útočníka). V prípade usmrtenia jedného z útočníkov nešlo podľa znalca o priamo vedenú bodnú ranu, ale o ťažké smrteľné zranenie spôsobené pádom útočníka na dýku.

Podľa súdu napadnutý nemal vzhľadom na okolnosti prípadu (tma, pastevná poloha, strach agresívneho a nevyprovokovaného útoku troch opitých dlhovlasých mladých mužov) možnosť rozhodnúť sa, aký spôsob obrany si vyberie, a už vôbec nebol schopný zhodnotiť, aký spôsob obrany by bol adekvátny útoku, t. j. či môže niektorého z útočníkov poraniť, resp. usmrtiť. Jeho hodnotenie ovplyvnila aj séria tvrdých úderov pästami do tváre. Súd preto napadnutého oslobodil spod obžaloby pre trestný čin ublíženia na zdraví podľa § 222 ods. 1 a 2 Trestného zákona.

Proti tomuto rozsudku podal odvolanie prokurátor a o veci rozhodoval Najvyšší súd Slovenskej republiky. Ten odvolanie zamietol a rozsudok súdu prvého stupňa potvrdil. Najvyšší súd okrem iného uviedol, že na opodstatnenosti záveru, že obžalovaný konal v nutnej obrane, nič nemení skutočnosť existencie nápadného nepomeru medzi účinkom útočiacich a činom obžalovaného. Napadnutý síce ako prostriedok obrany zvolil predmet, ktorý ako jediný mal poruče a ktorý znamenal dôrazný obranný fakt, ale nebol v zrejmom nepomere k povahe a

nebezpečnosti útoku (ide o prípad z roku 1977, keď platila pôvodná právna úprava nutnej obrany - pozn. autor) so zreteľom na to, že útočili na neho tri osoby, útok stupňovali a útočili na takú oblasť tela, kde sa nachádza životne dôležitý orgán, akým je mozog.

Najvyšší súd ďalej uviedol, že z hľadiska primeranosti obrany útoku nejde ani tak o to, aký prostriedok na obranu brániaci sa použil, ale skôr o to, ako ho použil. V prípade usmrtenia útočníka odvolací súd sa stotožnil s názorom prvostupňového súdu, podľa ktorého le smrteľnému zraneniu došlo tak, že útočník sa nahodol na dýku pri zvalení sa na napadnutého. Podľa odvolacieho súdu nejde o obranu zrejme neprimeranej povahy a nebezpečnosti útoku v prípade, ak pri rovnakej zdutnosti jednotlivých osôb napadnutý bez úmyslu usmrtiť použije dýku na odvrátenie stupňujúceho sa útoku troch útočníkov, ktorí ho päsťou bijú do oblasti hlavy, navyše za výnimočných okolností prípadu, vyznievajúcich v prospech obrancu, pričom v dôsledku obranného aktu dvaja útočníci utrpia ťažké zranenia, ktorému jeden z nich podľahne. Zaujatie opačného stanoviska by vo svojich dôsledkoch znamenalo neopodstatnené poskytnutie právnej ochrany útočníkom.

V praxi sa často stretávame s prípadmi domáceho násillia, v ktorých žena niekedy siahne po aktívnej obrane vedúcej k zraneniu alebo k usmrteniu vlastného manžela, ako to bolo aj v nasledujúcom prípade:

Útočník J. H. v minulosti už viackrát fyzicky napadol svoju družku M. T., pričom v jednom prípade jej spôsobil zranenia, ktoré si vyžiadali liečenie v trvaní 15 dní. Napadnutá však vtedy využila svoje právo a nedala súhlas na trestné stíhanie svojho druhu.

V inkriminovanú noc druh pod vplyvom alkoholu opätovne údermi päsťou do tváre napadol svoju družku a zlomil jej sánku. Po tomto útoku družka prosila útočníka, aby odišiel z bytu a nechal ju na pokoji. Na kriek sa zobudil aj syn družky, ktorý taktiež žiadal druhu svojej matky, aby odišiel preč. Keď druh chcel zaútočiť aj na syna, napadnutá ho začala ťahať von z obývačky, pričom útočník spadol na zem. Napadnutá kričala a žiadala o pomoc aj svojich susedov, ale nikto jej neovtoril, pretože poznali násilnícku a agresívnu povahu útočníka. Druh vťiahol napadnutú späť do bytu a tá v stave bezmocnosti a v obave, že útok druhu bude pokračovať a že ohrozí aj jej syna, vbehla do kuchyne, vzala kuchynský nôž a v okamihu, keď sa útočník zdvihol zo zeme, v rýchlosti slede ho štyrikrát pichla do chrbta, v dôsledku čoho mu museli odstrániť slezinu. Vyšetrovateľ zastavil proti napadnutej trestné stíhanie, pretože došiel k záveru, že konala v nutnej obrane podľa § 13 Trestného zákona.

Primeranosť, resp. celkom zjavnú neprimeranosť obrany treba hodnotiť aj z hľadiska porovnania škody, ktorá hrozila brániacemu sa, a škody, ktorú napadnutý spôsobil útočníkovi. Opakujem, že nemôže ísť o hlavné kritérium primeranosti obrany útoku, ale len o akési korektívum pri posudzovaní intenzity obrany a útoku. Toto porovnanie by sa

malo uskutočniť nielen na základe objektívnych skutočností, ale aj na základe toho, ako sám napadnutý vnímal celú situáciu.

Od brániaceho sa rovnako nemožno žiadať, aby vyčkal a spoľieval sa na náhodu, že škoda, ktorá objektívne i podľa jeho predstavy z útoku hrozí, nevznikne, a aby nepoužil primerané a dostupné prostriedky obrany na znemožnenie hroziaceho útoku a zneškodnenie útočníka. Z toho vyplýva, že škoda, ktorú spôsobí obranca útočníkovi, môže byť väčšia ako škoda hroziaca z útoku, resp. škoda napadnutému už spôsobená. Je to logický výsledok výkladu právnej úpravy nutnej obrany, ktorá musí byť silnejšia, intenzívnejšia ako útok, pretože inak by nebola spôsobilá útok zastaviť či odvrátiť. Napriek tomu nemôže byť medzi škodou spôsobenou útočníkovi a škodou hroziacou alebo už spôsobenou obrancovi celkom zjavný, hrubý, očividný nepomer (pozri primerane Rt 41/1980 už citovaný).

Na vybočenie z hraníc nutnej obrany v zmysle § 13 Trestného zákona nemožno usudzovať len z toho, že napadnutý útočníka zranil a prípadne ho aj usmrtil, pričom sám neutrpel nijaké zranenie, ak tým odvracal útok priamo hroziaci alebo trvajúci a takáto obrana nebola celkom zjavne neprimeraná povahy a nebezpečnosti útoku (pozri primerane Rt 25/1976 už citovaný).

1. Brániaceho sa M. Š. v nočných hodinách v kupé vlaku v spánku napadol útočník J. T. Dvakrát ho uderil päsťou do tváre, po čom sa rozospatý a prekvapený M. Š. posadil. Útočník mu vtedy zasadil tretí úder do tváre. Napadnutý už v tejto fáze útoku vyzval útočníka, aby mu dal pokoj, že chce spať. Ten však napriek tomu pokračoval vo fyzických výpadoch proti napadnutému a udieral ho, resp. sa ho snažil udrieť do tváre a hrudníka, a to aj po tom, čo už napadnutý v kupé stál. Okrem úderov päsťami, stupňujúc svoj útok, útočník chytil napadnutého za košelu na hrudníku a roztlač mu ju. Keďže útočník znemožňoval napadnutému svojou fyzickou zdatnosťou a agresivitou ujsť z kupé, ten vytiahol z vrečka nožík s čepeľou dĺžkou 9 cm a zasadil útočníkovi spolu päť rán. Útočníkovi sa podarilo ešte vyjsť z vlaku na nástupišťe železničnej stanice, kde spadol a na následky bodných zranení zomrel. Súd oslobodil napadnutého spod obžaloby pre trestný čin ublíženia na zdraví s následkom smrti z dôvodu, že napadnutý konal v nutnej obrane podľa § 13 Trestného zákona (pozri primerane aj Rt 25/1976 už citovaný).

2. Útočník E. J. vstúpil v neskorých večerných hodinách do kuchyne rodinného domu na

padnutého S. M. v domnienke, že syn napadnutého mu odcudzil autoprehrávač. Legálne držanou strelnou zbraňou sa rodina S. M. vyhrážala, odmietol na výzvu opustiť dom a dvakrát v dome vystrelil, pričom nedošlo k žiadnemu zraneniu napadnutých. Jedna zo striel minula hlavu napadnutého S. M. a skončila v stene a druhá zasiahla strop. Napadnutý s pomocou svojho syna útočníka odcudzil a zvalil na zem. Na zemi ležiaceho útočníka uderil napadnutý vidlami, jedenkrát po hlave, čím mu spôsobil otaras mozgu, tržnú ranu na čele a pomliaždenie hlavy s práceneschopnosťou v dĺžke tri týždne. Napadnutý chcel útočníka udrieť ešte raz, ale zabránil mu v tom luster, ktorý úder vidlami zastavil a k zastrelení útočníka nedošlo. Súd oslobodil napadnutého spod obžaloby z dôvodu, že konal v nutnej obrane podľa § 13 Trestného zákona.

V právnickej literatúre sa objavujú názory, s ktorými sa plne stotožňujem, že by nešlo o prekročenie hraníc povolenej nutnej obrany, ak žena usmrtila útočníka, ktorý ju chce znásilniť. Na druhej strane novelizácia Trestného zákona z roku 1994 by mala mať vplyv na zmenu názorov, podľa ktorých by napadnutý v žiadnom prípade nekonal v nutnej obrane, ak by napríklad pri bytovej krádeži prekvapil zlodca a usmrtil ho. Myslím si, že zmena právnej úpravy nutnej obrany v roku 1994 a správny výklad ustanovenia § 13 Trestného zákona vychádzajúci zo základnej premisy, že riziká spojené s útokom musí znášať útočník, majú viesť práve k tomu, aby sa ťažké zranenie alebo aj smrť páchatelia závažného majetkového deliktu (lúpež, bytová krádež spojená s porušením domovej slobody a pod.) nepovažovali za dôvod vyhlásenia obrany za celkom zjavne neprimeranú útok. Iný výklad nového znenia ustanovenia § 13 Trestného zákona by bol v rozpore s úmyslom zákonodarcu. Nová právna úprava nutnej obrany musí jednoducho viesť k výhodnejšiemu postaveniu napadnutého, ako to bolo do roku 1994.

Posun v tomto zmysle potvrdzuje aj rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky publikovaný v Zbierke rozhodnutí a stanovísk súdov SR pod č. 18/1996. Podľa tohto rozhodnutia škoda spôsobená v obrane môže byť väčšia ako škoda, ktorú útočník spôsobil napadnutému alebo ktorá hrozila z jeho útoku. Nesmie však byť medzi nimi celkom zjavný nepomer. Skutočnosť, že si niekto pripraví zbraň na obranu proti hroziacemu a očakávanému útok, nevylučuje záver, že ide o nutnú obranu.

Aj toto pomerne nové rozhodnutie potvrdilo, že občan má právo výberu, či sa útoku vyhne inak než použitím obrany, alebo sa rozhodne brániť, lebo nikto nie je povinný ustupovať pred neoprávneným útokom na záujmy chránené Trestným zákonom. Osobitne dôležité je konštatovanie obsiahnuté v stanovisku, že riziko vyvolané útokom musí znášať útočník.

V uvedenom prípade bol I. Č. oslobodený spod obžaloby pre skutok, ktorého sa mal dopustiť tak, že vo večerných hodinách v priestoroch vchodu do domu vyzval tri osoby konzumujúce pivo, aby vchod opustili. Keď tak odmietli urobiť a jeden z uvedenej trojice fyzicky napadol I. Č., došlo k vzájomnému súboju, počas ktorého sa mal účastník konfliktu popri použití hrubého fyzického násillia vyhrážať použitím strelné zbrane. I. Č. zo strachu z použitia strelné zbrane proti jeho osobe vytiahol pripravenú železnú tyč a opakovane ňou uderil útočníka niekoľkokrát po hlave a spôsobil mu ľahký otaras mozgu a tržnú ranu na hlave.

Najvyšší súd Slovenskej republiky na základe sťažnosti pre porušenie zákona podanej generálnym prokurátorom zistil, že došlo k porušeniu zákona v prospech I. Č. Podľa Najvyššieho súdu Slovenskej republiky by však I. Č. mohol konať v rámci nutnej obrany, ak sa v opakovanom a doplnenom dokazovaní preukáže, že verzia udalosti, ako ju podal I. Č., zodpovedá skutkovému stavu. Za okolností opísaných I. Č. sa napadnutý mohol dôvodne cítiť ohrozený na živote, keď proti nemu stála presila troch mužov pod vplyvom alkoholu, z ktorých jeden sa mu vyhrážal zbraňou. Z týchto dôvodov by jeho obrana proti uvedenej aktuálnej hrozbe usmrtiením (alebo ublížením na zdraví) za použitia železnej tyče nebola celkom zjavne neprimeraná povaha a nebezpečenstvo útoku, ktorý mu bezprostredne hrozil, a preto by sa jeho konanie mohlo hodnotiť ako konanie v medziach nutnej obrany. (Rt 18/1996)

V praxi sa vyskytli aj prípady, keď napadnutí v rámci nutnej obrany použili omylom razantnejší spôsob obrany, než pôvodne zamýšľali.

Podmienky nutnej obrany podľa § 13 Trestného zákona sú v týchto prípadoch splnené, ak síce napadnutý zamýšľal použiť proti útok iný, miernejší spôsob obrany, než ktorý omylom skutočne použil, ale ani skutočne použitá obrana nie je celkom zjavne neprimeraná útok.

M. H. vošiel do domu J. T. st. a s nožom v ruke bŕchal na dvere leteckej kuchyne, kde sa pred ním J. T. st. ukryl, pričom rozbil sklenenú výplň na dverách. Keď to videl J. T. ml., zobral z dielne dvojhlavňovú brokovnicu kalibru 16 mm a vyzval M. H., aby opustil dom. M. H. sa s nožom v ruke obrátil proti obvinenému J. T. ml., kričal, že ho zabije a vyvráždí celú rodinu. Keď prichádzal k nemu, J. T. ml. stisol najprv jednu spúšť na puške, aby týmto zvukom odstrasil útočníka. Keď M. H. neprestal v útok, obvinený stisol aj druhú spúšť na puške, ktorá vystrelila. J. T. ml. tvrdil,

že nevedel, že puška je nabitá. J. T. ml. nemieril priamo na M. H., ale pušku držal tak, že jej hlaveň smerovala do zeme. J. T. ml. zasiahol M. H. nábojom z pušky do praveho kolena a tým mu spôsobil zranenie kolena s dobou liečenia a práceneschopnosťou v trvaní 5 mesiacov.

Pri nutnej obrane v zmysle § 13 Trestného zákona teda po subjektívnej stránke postačuje, aby brániaci sa vedel, že odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok, aká je intenzita použitej obrany a aké následky môže vyvolať. **Obranu proti takému útoku reálne existujúcemu nemožno považovať za neprimeranú len preto, že napadnutý zamýšľal použiť proti útoku iný, miernejší spôsob obrany, než ktorý skutočne použil, pokiaľ táto iná forma obrany ešte nevybočila z rámca primeranosti vzhľadom na povahu a nebezpečnosť útoku.**

Nemožno akceptovať názor uvedený v sťažnosti pre porušenie zákona, že J. T. ml. mohol útok odraziť aj úderom pušky a že pokiaľ vôľku náhodným výstrelom zasiahol M. H., nekonal už v stave nutnej obrany a zodpovedá za nedbanlivostný následok (§ 224 Trestného zákona). Najvyšší súd Slovenskej republiky poznamenáva, že pri akceptovaní tohto stanoviska by došlo k paradoxnej situácii: ak by totiž brániaci sa pri odvrátení útoku (za splnenia všetkých podmienok stanovených v § 13 Trestného zákona) spáchal skutok, ktorý by bol ináč úmyselným trestným činom, nebol by trestne zodpovedný za tento čin; ak by však jeho konanie vykazovalo znaky nedbanlivosti (náhodný výstrel z pušky, ktorý však za danej situácie ešte nevybočil z rámca primeranosti s ohľadom na povahu a nebezpečnosť útoku), bol by za útok miernejšiu formu obrany trestne postihnuteľný. (Rt 12/1983)

Procesné dôsledky nutnej obrany

V prípade, že osoba koná v rámci nutnej obrany a splní všetky zákonom predpísané podmienky (§ 13 Trestného zákona), jej konanie je bez-trestné. Ak by napriek tomu v prípravnom konaní orgán činný v trestnom konaní vzniesol proti napadnutému obvinenie a prokurátor by podal na súd obžalobu, ale súd by po vykonanom dokazovaní došiel k záveru, že ide o oprávnenú nutnú obranu, **musí obžalovaného oslobodiť spod obžaloby podľa § 226 písm. b) Trestného poriadku preto, lebo žalovaný skutok nie je trestným činom. (Rt 36/1992)**

UYBOČENIE Z HRANÍC NUTNEJ OBRANY

Pomerne zložitá právna úprava povolenej nutnej obrany a nevyhnutnosť dodržania jej zákonných podmienok môžu v praxi viesť k prí-

padom, keď obranca napríklad použije obranu, ktorá bude celkom zjavne neprimeraná útoku, alebo sa bude brániť v čase, keď už útok netrvá (páchateľ je už na dobrovoľnom ústupe). Čiže pôjde o situácie porušenia, resp. prekročenia niektorej z podmienok nutnej obrany, ako sme ich doteraz vykládali a približovali prostredníctvom konkrétnych prípadov.

Ak obranca prekročí hranice nutnej obrany, jeho konanie sa právne posúdi ako trestný čin, pokiaľ naplní niektorú zo skutkových podstat existujúcich trestných činov. Ak by sa brániaci rozhodol útočníka usmrtiť, hoci by bolo zrejmé, že útok už dávno netrvá, naplnil by skutkovú podstatu trestného činu vraždy podľa § 219 Trestného zákona. Do úvahy prichádza aj spáchanie niektorého z trestných činov ublíženia na zdraví z nedbanlivosti.

Podľa § 33 písm. f) Trestného zákona je však prekročením hraníc nutnej obrany **polahčujúcou okolnosťou, na ktorú súd prihliada pri výmere trestu.** Trestný zákon v súvislosti s touto situáciou konkrétne hovorí, že pri výmere trestu sa ako na polahčujúcu okolnosť prihliadne najmä na to, že páchateľ „*spáchal trestný čin, odvracajúc útok alebo iné nebezpečenstvo bez toho, že by boli celkom splnené podmienky nutnej obrany alebo krajnej núdze*“.

Aj na domnelú, tzv. putatívnu obranu by sa v prípade potreby (ak by hrozil trest za trestný čin spáchaný z nedbanlivosti, čo môže byť maximálnym trestnoprávnym dôsledkom domnelej obrany) hľadelo ako na významnú polahčujúcu okolnosť. Nie však na tú, ktorá je uvedená v § 33 písm. f) Trestného zákona, ale v § 33 písm. a) alebo d) Trestného zákona, t. j. že páchateľ spáchal trestný čin v silnom rozrušení alebo pod vplyvom hrozby alebo nátlaku.

NUTNÁ OBRANA A POUŽITIE STRELNEJ ZBRANE

Na úvod tejto časti je potrebné stručne vysvetliť rozdiel medzi inšti-

tútom **nutnej obrany** a inštitútom **oprávneného použitia zbrane**. V obidvoch prípadoch ide o dôvody vylučujúce protiprávnosť konania. Oprávnené použitie zbrane upravuje Trestný zákon osobitne v ustanovení § 15, ktoré je však iba odkazujúce:

„§ 15

Oprávnené použitie zbrane

Trestný čin nespácha, kto použije zbraň v medziach splnomocnenia príslušných zákonných predpisov.“

V laickom jazyku toto ustanovenie znamená, že sú tu iné zákony, ktoré upravujú oprávnené použitie zbrane. Vždy však pôjde o oprávnené použitie zbrane osobou konajúcou v postavení verejného činiteľa, teda napríklad policajtom, príslušníkom Zboru väzenskej a justičnej stráže, Slovenskej informačnej služby, Železničnej polície, obecnej polície, vojacom, členom poľnej stráže a pod.

Na ilustráciu vyberieme úpravu použitia strelnej zbrane podľa zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov:

„§ 61

Použitie zbrane

(1) Policajt je oprávnený použiť zbraň iba

- a) v nutnej obrane a krajnej núdzi,*
- b) ak sa nebezpečný páchatel, proti ktorému zakročuje, na jeho výzvu nevzdá alebo sa zdráha opustiť úkryt,*
- c) ak nemožno inak prekonať odpor smerujúci k zmareniu jeho služobného zákroku,*
- d) aby zamedzil útek nebezpečného páchatela, ktorého nemôže iným*

spôsobom zadržať,

- e) ak osoba, proti ktorej sa použila hrozba zbraňou alebo varovný výstrel do vzduchu, neuposlúchne výzvu policajta smerujúcu na zaistenie bezpečnosti inej alebo jeho vlastnej osoby,*
- f) ak nemožno inak zadržať dopravný prostriedok, ktorého vodič bezohľadnou jazdou vážne ohrozuje život a zdravie osôb a na opakovanú výzvu alebo znamenie dané podľa osobitných predpisov nezastaví,*
- g) aby odvrátil nebezpečný útok, ktorý ohrozuje strážený objekt alebo miesto, kde je vstup zakázaný, po márnej výzve, aby sa upustilo od útoku,*
- h) aby zneškodnil zviera ohrozujúce život alebo zdravie osôb,*
- i) aby v bezprostrednom priestore štátnej hranice prinútil zastaviť dopravný prostriedok, ktorého vodič na opakovanú výzvu alebo znamenie dané podľa osobitných predpisov nezastaví.*

(2) Zbraňou podľa odseku 1 a § 50 ods. 1 písm. m) sa rozumie strelná a bodná zbraň a zbraň hromadnej účinnosti.

(3) Pred použitím zbrane je policajt povinný vyzvať osobu, proti ktorej zakročuje, aby upustila od protiprávneho konania, s výstrahou, že bude použitá zbraň. Pred použitím strelnej zbrane je policajt povinný použiť tiež varovný výstrel. Od výstrahy a varovného výstrelu do vzduchu môže policajt upustiť len v prípade, keď je sám napadnutý alebo ak je ohrozený život alebo zdravie inej osoby alebo vec neznesie odklad.

(4) Pri použití zbrane je policajt povinný dbať na potrebnú opatrnosť, najmä aby nebol ohrozený život iných osôb a aby čo najviac šetril život osoby, proti ktorej zákrok smeruje.“

Podobné úpravy by sme našli aj v ďalších osobitných predpisoch upravujúcich postavenie a právomoci verejných činiteľov, ktorých sme už uviedli v predchádzajúcom texte.

Táto publikácia je však určená predovšetkým súkromným osobám,

ktoré nemajú postavenie verejného činiteľa. Bez ohľadu na to, či budú mať súkromné osoby strelnú zbraň v legálnej alebo nelegálnej držbe, použiť ju môžu len v rámci nutnej obrany alebo krajnej núdze podľa § 13 a 14 Trestného zákona.

Ustanovenie § 13 Trestného zákona o nutnej obrane, ako sme si ho doteraz rozoberali, nehovorí nič konkrétne o použití zbrane. Hovorí len o odvracaní priamo hroziaceho alebo trvajúceho útoku a o tom, že nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná útoku. Na akékoľvek použitie zbrane, či už streľnej alebo inej, pri odvracaní útoku v rámci nutnej obrany je preto nevyhnutné aplikovať zásady oprávnenej nutnej obrany, ako sme ich detailne definovali v predchádzajúcich častiach.

Zopakujme si v krátkosti najdôležitejšie z nich. Rovnako upozorňujem, že názorné príklady ilustrujúce tieto zásady by boli vždy hodnotené komplexne a v závislosti od konkrétnych okolností. Za ich podstatou si však stojím a domnievam sa, že plne vychádzajú zo zmyslu ustanovenia § 13 Trestného zákona a jeho praktickej aplikácie.

1. Intenzita obrany, a teda primeranosť (resp. celkom zjavná neprimeranosť) obrany intenzite útoku nie je závislá od použitého prostriedku, ale od toho, ako ho brániaci sa použije. Brániaci sa totiž použije taký prostriedok, ktorý má práve poruke, pretože nemá možnosť jeho výberu ako útočník pripravujúci sa na útok. Intenzita obrany musí byť však silnejšia ako intenzita útoku. Inak by obrana bola neúspešná. Obrana však nemá byť podstatne, zjavne, očividne silnejšia než treba. Na druhej strane požiadavky na obrancu nesmú byť prehnané a nemožno od neho žiadať, aby dal prednosť slabšiemu, ale neistému prostriedku. Poškodeného napríklad napadnú dvaja silní muži a pod hrozbou zbitia bejzbalovými palicami žiadajú od neho peniaze. Ak má napadnutý pri sebe strelnú zbraň, určite ju môže vytiahnuť a použiť ako hrozbu proti útočníkom. Ak by napriek tomu útok pokračoval a agresivita útočníkov narastala, napadnutý by zbraň určite mo-

hol aj priamo použiť a útočníkov ťažko zraniť až usmrtiť. Riziko útoku znášajú páchatelia a bolo by v rozpore so spoločenskou užitočnosťou nutnej obrany, ak by sme od napadnutého žiadali, aby sa bránil iba rovnakým prostriedkom, t. j. napríklad nejakou palicou. Na druhej strane by bolo s veľkou pravdepodobnosťou prekročením hraníc nutnej obrany, keby poškodeného napadla iba jedna osoba rovnakej výšky a váhy a peniaze by žiadala len pod hrozbou zbitia päsťami a poškodený by použil strelnú zbraň a útočníka usmrtil.

Napadnutý T. S. ešte skôr, ako došlo k fyzickému napadnutiu, upozornil agresívnu skupinu útočníkov, že má pri sebe strelnú zbraň, ktorú má v úmysle použiť. Na túto výzvu útočníci nereagovali, a keďže hrozil útok, napadnutý naozaj na výstrahu dvakrát vystrelil z legálne držanej zbrane do priestoru mimo skupiny útočiacich. Zbraň si potom vložil do puzdra. Došlo k fyzickému napadnutiu a približne osem osôb udieralo napadnutého do hlavy a iných častí tela, pričom mu spôsobilo zranenia, ktoré si vyžiadali liečenie v trvaní troch týždňov. Keď sa napadnutému podarilo vstať zo zeme a útoky neprestávali, použil strelnú zbraň a tromi výstrelmi zasiahol dvoch útočiacich do nôh. Konanie napadnutého posúdili orgány činné v trestnom konaní ako konanie v nutnej obrane podľa § 13 Trestného zákona.

2. Obrana by sa považovala za oprávnenú aj vtedy, ak by sa obranca bránil zbraňou proti neozbrojenému útočníkovi, ak len takýto spôsob obrany môže byť účinný (napríklad útok vekovo podstatne mladšieho, fyzicky silnejšieho útočníka známeho svojou agresivitou). Tu by napríklad prichádzalo do úvahy použitie streľnej zbrane alebo noža proti útočníkovi, z ktorého javu je zrejmé, že ide o výrazne silnejšiu a agresívnejšiu osobu, ako je napadnutý a ktorý svoju agresivitu prejavuje okamžitým útokom v podobe nebezpečných kopov ťažkými topánkami, údermi do citlivých miest tela a pod. Len na strkanie do poškodeného a hrozby by napadnutý nemohol zbraň priamo použiť. V tomto štádiu by však určite mohol zbraň vytiahnuť a pohroziť ňou útočníkovi. Oprávnené použitie legálne držanej zbrane bolo zistené aj v tomto prípade:

Tri osoby v silne podnapitom stave, z toho dvaja muži a jedna žena, sa dostali do slovného konfliktu s napadnutým V. B. stojacim na schodoch pred budovou, kde pracoval. Trojica útočníkov sa V. B. vyhrožovala zabitím, preto vybral z tašky legálne držanú zbraň a povedal útočníkom, aby mu dali pokoj, lebo sa bude aktívne brániť. Útočníci na to nereagovali a stále k nemu pristupovali s vyhrožkami. V. B. vystrelil do vzduchu varovný výstrel, čo však neodradilo útočníkov, pretože žena zo skupiny sa pokúsila rukami zaútočiť na napadnutého. Ten sa úderu vyhol a

dal žene facku. Potom sa k V. B. začal približovať jeden z útočiacich mužov s agresívnymi výrazmi. Keď bol útočník tesne pred V. B., ten vystrelil, zasiahol útočníka do nohy a spôsobil mu tak zranenie vyžadujúce 13 dní práceneschopnosti. Podľa vyšetrovateľa nebolo možné považovať konanie napadnutého za vybočenie z hraníc nutnej obrany len preto, lebo sa bránil zbraňou proti neozbrojenému útočníkovi. Útočník bol totiž fyzicky silnejší, mladší, agresívny a v skupine s ďalšími osobami, pričom prejavoval úmysel V. B. priamo napadnúť. Hroziaci útok zranenej osoby prišiel okrem toho po neúspešnom pokuse útočiacej ženy fyzicky zasiahnuť V. B. Vyšetrovateľ preto trestné stíhanie proti V. B., obvinenému zo spáchania trestného činu ublíženia na zdraví podľa § 222 ods. 1 Trestného zákona, zastavil.

3. Škoda, ktorú spôsobí obranca útočníkovi, môže byť väčšia ako škoda hroziaca z útoku. Je to logický výsledok výkladu právnej úpravy nutnej obrany, ktorá musí byť silnejšia, intenzívnejšia ako útok, pretože inak by nebola spôsobilá útok zastaviť či odvrátiť. Napriek tomu nemôže byť medzi škodou spôsobenou útočníkovi a škodou hroziacou alebo už spôsobenou obrancovi celkom zjavný, hrubý, očividný nepomer. Porovnávanie hroziacej a spôsobenej škody nesmie však byť rozhodujúcim kritériom oprávnenosti konania napadnutého. Predstavme si vlamanie sa do rodinného domu v čase, keď na poschodí spí osamotená žena. Okolnosti prípadu, strach ženy, neočakávanosť útoku, zlá viditeľnosť, neznalosť zámeru páchateľa a pod. podľa môjho názoru opodstatňujú použitie strelnej zbrane a vážne zranenie až usmrtenie páchateľa, hoci je zrejmé, že hroziaca škoda (ukradnutie vecí z domu, hoci nikto nevie, ako by sa páchateľ správal v prípade prekvapenia majiteľkou domu) je menšia ako škoda spôsobená útočníkovi (ťažké zranenie alebo usmrtenie).

K tejto zásade treba ešte dodať, že na vybočenie z hraníc nutnej obrany v zmysle § 13 Trestného zákona nemožno usudzovať len z toho, že napadnutý útočníka zranil a prípadne ho aj usmrtil, pričom sám neutrpel nijaké zranenie. Spravidla nejde o prekročenie primeranosti nutnej obrany, keď napadnutý usmrtil útočníka, od ktorého mu hrozí smrť alebo ťažká ujma na zdraví vrátane znásilnenia.

4. Skutočnosť, že si niekto pripraví zbraň na obranu proti hroziacemu a očakávanému útoku, nevylučuje záver, že ide o nutnú

obranu. Pôjde napríklad o situáciu, keď sa prenasledovanému skupinou agresívnych útočníkov podarí skryť vo vlastnom dome a keď si pripraví strelnú zbraň proti ďalšiemu očakávanému útoku páchateľov na jeho obydlie.

5. Napadnutý nemusí čakať, až útočník udrie prvý. Napadnutý sa smie brániť aktívne.

Slovenskej verejnosti je určite dobre známy nasledujúci prípad použitia strelnej zbrane v rámci nutnej obrany:

Obranca J. T. sa vo večerných hodinách v reštauračnom zariadení dostal do konfliktu s T. B. Ten bol účastníkom rodinnej oslavy v rómskej rodine bývajúcej v susedstve brániaceho sa J. T. T. B. po návrate na rodinnú oslavu informoval rómsku rodinu o konflikte, po čom sa skupina Rómov rozhodla J. T. potrestať. Pokúšali sa vstúpiť do dvora rodinného domu brániaceho sa, čo sa im napriek odporu brániaceho sa a jeho rodičov aj podarilo. Vzhľadom na agresivitu útočiacich a celkový priebeh konfliktu sa napadnutý, ktorému sa útočníci chceli pomstiť za konflikt s T. B., skryť vo svojom rodinnom dome a ozbrojiť sa dvojhlavňovou puškou, tzv. kozlicou, a nábojmi. Napadnutý vlastnil pušku oprávnené na poľovnícke účely.

Keďže útok skupiny útočníkov pokračoval, napadnutý vyšiel pred dom a na svoju obranu a obranu svojich rodičov vystrelil varovný výstrel do vzduchu a vyzval útočníkov, aby odišli. Útočníci neuposlúchli a s výslovnými hrozbami zabíjania začali prenasledovať napadnutého, ktorý opäť vbehol do rodinného domu. Jeden z útočníkov ho nasledoval až do domu, kde sa na schodoch napadnutý otočil a bez mierenia, od pásu vystrelil na útočiaceho a na mieste ho usmrtil strelou do krku. Napadnutý tvrdil, že po tomto výstrele si už ďalší priebeh udalosti nepamätal. Po zastrelení prvého útočníka v dome napadnutý postupne zastrelil ďalších troch prichádzajúcich útočníkov a štvrtého, odchádzajúceho, zasiahol do pravej ruky a spôsobil mu vážne zranenie s trvalými následkami.

Krajský súd oslobodil napadnutého spoločne s obžalobou pre trestný čin vraždy prvého útočníka z dôvodu nutnej obrany. Pri usmrtení ďalších troch útočníkov a zranení štvrtého konal napadnutý podľa znaleckého dokazovania v stave nepričetnosti, čo vylučovalo možnosť jeho trestného postihu.

Súd vo svojom rozhodnutí zaujal nasledujúce právne stanoviská: Každý prípad, kde prichádza do úvahy záver, že išlo o nutnú obranu, treba posudzovať komplexne vo všetkých súvislostiach jeho okolností a prísne individuálne. Primeranosť obrany je potrebné hodnotiť z hľadiska konkrétnej situácie, v ktorej sa napadnutý ocitol voči útočníkovi. Žiada sa teda prihliadnuť aj na výnimočnosť vzniknutej situácie, nevyhnutnosť okamžitého rozhodovania, psychické rozpoloženie napadnutého (rozrušenie, strach a pod.) vyvolané konaním

útočníka, mieru prípadnej útočnickej fyzickej prevahy, charakterové črty a povahové vlastnosti, prípadnú opitkosť útočníka i napadnutého, početnú prevahu útočníkov, ohrozenie ďalších osôb a pod. V prípade, že napadnutý vedel o agresívite útočníkov, o ich sklonoch k násiliu, a neustúpil, bolo by v rozpore s právnym vedomím, keby sa záporné charakterové vlastnosti hodnotili v neprospech brániaceho sa, keďže nikde nie je stanovená povinnosť ustupovať pred útočníkom.

Podľa súdu bola udalosť takéhoto druhu pre napadnutého výnimočná, a preto nebolo možné od neho žiadať, aby ju zvládol po zreteľ útahu o spôsobe riešenia, voľbe prostriedkov obrany, spôsobe ich použitia, hodnotení pomeru škody hroziacej z útoku a škody vzniknutej obranou. Napadnutý sa oprávnenne obával, že všetci útočníci vniknú násilím do dvora a v konečnom dôsledku dôrazne ho napadnú. V prítomí a po tom, čo stratil z dohľadu svojich rodičov, zosilnela jeho obava o ich život, ako aj o svoj život, a to najmä po tom, čo útočníci pokračovali v agresívnom útoku napriek varovnému výstrelu do vzduchu. Vzhľadom na takúto razanciu a rozhodnosť útoku súd zaujal stanovisko, že aj z prísne objektívneho hľadiska, pri neprimerane veľkej náročnosti na napadnutého, by len odrazenie prvého usmrteného útočníka úderom puškou určite nezastavilo útok ostatných. Naopak, úplne dôvodný bol predpoklad, že takáto obrana by len zväčšila agresivitu útočníkov.

Napadnutý bol nepochybne v zlom psychickom stave - rozrušený, vystrašený, obávajúci sa nielen o seba, ale i o rodičov. Dôvodne sa bál výraznej početnej prevahy opitých agresívnych útočníkov. Jeho strach bol odôvodnený objektívne aj subjektívne. O niektorých útočníkoch napadnutý vedel, že pod vplyvom alkoholu sú agresívni. Z hľadiska subjektívneho posudzovania vzniknutej situácie napadnutým sa ukázala dôležitá aj znalecká mienka psychiatrov, že na pocit ohrozenia napadnutého mal zásadný vplyv počet útočníkov.

Keďže obrana, aby bola úspešná, musí byť intenzívnejšia než útok, nebolo v danej situácii neprimerané, že napadnutý použil strelnú zbraň proti neozbrojenému útočníkovi. Predchádzajúca fyzická obrana napadnutého a jeho rodičov, jeho predošlé ústupy, výzvy útočníkom, varovný výstrel do vzduchu, to všetko bolo neúčinné. Výstrel na útočníka, ktorý bol okrem toho náhlou obrannou reakciou na momentálnu situáciu, nemožno potom považovať za obranu podstatne silnejšiu, než akú obžalovaný potreboval na odvrátenie útoku. Napadnutý bol dôrazne ohrozovaný tam, kde sa človek má cítiť najbezpečnejšie - doma. V nadväznosti na všetky udalosti predchádzajúce zastreleniu útočníka nemožno považovať dôrazný spôsob obrany za zrejme neprimeraný útok.

Z praxe je viac ako zrejmé, že prevláda predstava o nevýhodnosti konania v rámci nutnej obrany, a to najmä vtedy, ak ide o použitie strelné zbrane. Ak sa podobná úroveň právneho vedomia spojí so záujmom chrániť svoje zájmy za každú cenu, vznikajú zaujímavé metódy, ako sa mnohí zabezpečujú pred prípadnými nepríjemnosťami spojenými s prekročením hraníc nutnej obrany. Mnohí napríklad tvrdia, že okrem skutočnej

strelné zbrane je vhodné nosiť so sebou, v aute, v taške a pod. aj vicrohodnú atrapu pištole. Ak pri ochrane života, zdravia či majetku dôjde k nutnosti použiť strelnú zbraň a následne k ťažkému zraneniu alebo k usmrteniu útočníka, treba vraj takúto atrapu strčiť do ruky útočníkovi, aby sa bez ťažkostí odôvodnilo jeho zastrelenie alebo poranenie. Veta „Ako som mal vedieť, že páchatel nedrží v ruke skutočnú zbraň?“ by naozaj mohla byť pomerne silná pri vysvetľovaní incidentu. Prednosť však treba dať praktickému vysvetľovaniu užitočnosti inštitútu nutnej obrany, ktorá môže v mnohých prípadoch oprávnenne viesť k smrti páchatela bez toho, aby bolo treba zabezpečovať beztretnosť strkaním hračkárskych pištôli do rúk mŕtveho alebo polomŕtveho človeka.

Nutná obrana a nelegálne držaná zbraň

Možno v rámci oprávnenej nutnej obrany použiť nelegálne držanú zbraň? Páchatel napríklad prepadne s nožom obci a žiada od nej peniaze. Poškodený má pri sebe nelegálne získanú zbraň a nemá ani povolenie na nosenie alebo držanie zbrane. Použitie nelegálnej zbrane nemá v takejto situácii žiadny vplyv na hodnotenie oprávnenosti konania v rámci nutnej obrany. Ak teda poškodený splní všetky podmienky nutnej obrany, ako ich definuje ustanovenie § 13 Trestného zákona a jeho praktický výklad, bude beztretný, hoci by na ťažké poranenie alebo na usmrtenie útočníka použil takúto nelegálne držanú zbraň. Poškodený sa však nezabavuje zodpovednosti za spáchanie trestného činu nedovoľeného ozbrojovania podľa § 185 Trestného zákona. Podľa môjho názoru je vždy lepšie niečo zodpovednosť za tento trestný čin (maximálnym trestom je odňatie slobody do dvoch rokov, čo umožňuje aj podmienčné odsúdenie, alebo peňažný trest, alebo prepadnutie vecí), ako sa nechať zraniť alebo zabiť páchatcom.

Citované ustanovenie Trestného zákona znie:

„§ 185

Nedovolené ozbrojovanie

(1) Kto bez povolenia vyrobí alebo zadováži sebe alebo inému strelnú zbraň, alebo ju prechováva, potresce sa odňatím slobody až na dva roky alebo peňažným trestom, alebo prepadnutím veci.

(2) Kto bez povolenia

- a) sebe alebo inému zadováži alebo prechováva hromadne účinnú zbraň alebo súčiastky, ktoré sú na použitie takej zbrane nevyhnutne potrebné, alebo*
- b) hromadí, vyrába alebo sebe alebo inému zadovážuje strelné zbrane, strelivo alebo výbušniny, potresce sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.*

(3) Rovnako ako v odseku 2 sa potresce ten, kto projektuje, stavia alebo používa prevádzku na výrobu chemických zbraní.

(4) Odňatím slobody na jeden až päť rokov sa páchatel potresce,

- a) ak spácha čin uvedený v odsekoch 2 a 3 ako člen organizovanej skupiny,*
- b) ak taký čin spácha vo väčšom rozsahu alebo*
- c) ak taký čin spácha za brannej pohotovosti štátu.*

(5) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel potresce,

- a) ak spácha čin uvedený v odseku 2 vo veľkom rozsahu alebo*
- b) ak spácha čin v spojení s organizovanou skupinou pôsobiacou vo viacerých štátoch.“*

Ako legálne získať strelnú zbraň?

Podmienky získania povolenia na nosenie a držanie zbrane upravuje zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 246/1993 Z. z. o zbraňoch a strelive v znení neskorších predpisov. V záverečnej prílohe k tejto publikácii sú vybrané najdôležitejšie ustanovenia citovaného zákona užitočné pre toho, kto má záujem získať zbrojný preukaz (pozri bližšie prílohu).

NUTNÁ OBRANA A OSOBITNÉ METÓDY OCHRANY MAJETKU

Majetková kriminalita, osobitne krádeže vlámaním do bytov, chát a rodinných domov, krádeže motorových vozidiel a ich vykrádanie, mimoriadne citlivo zasahuje do práv fyzických osôb a právnických osôb. Aj keď štatisticky nie sme svedkami ďalšieho nárastu tohto druhu trestnej činnosti, prudko narastá spôsobená škoda. Dá sa to odôvodniť tým, že páchatelia si lepšie vyberajú objekty a ich činnosť má vyššiu mieru organizovanosti a plánovitosti ako v minulosti.

Verejnosť na majetkovú kriminalitu reaguje zvýšeným záujmom o kvalitné zabezpečovacie zariadenia, čo by štát mohol podporovať napríklad možnosťou odpisu nákladov spojených so zaobstaraním takýchto zariadení z daňového základu. Ako však stúpa profesionalita zločtov, objavujú sa najrozmanitejšie netradičné formy zabezpečenia majetku rôznymi **samoochrannými mechanizmami** spôsobilými útočníka chytiť, ťažko zraniť alebo dokonca až usmrtiť.

Právna úprava nutnej obrany obsiahnutá v ustanovení § 13 Trestného zákona výslovne o takýchto zariadeniach nehovorí. Preto môžu vzniknúť dohady o jej aplikovateľnosti na prípady, keď si majiteľ chaty napríklad nastaví samostrel schopný pri násilnom otvorení dverí páchatelja usmrtiť, keď sa útočník ťažko poraní na ohrade zo špeciálneho režuceho oceľového drôtu alebo napojenej na elektrickú sieť a pod. Do

úvahy môže ešte prichádzať klasická situácia, keď útočníka na dvore prekvapí veľký strážny pes. Alebo majitelia niekedy nastavlia delobuchy, či prepadliská, ktoré môžu útočníka takisto zraniť, a to aj vážne.

Rozdeľme jednotlivé druhy podobnej ochrany majetku do niekoľkých skupín. Predtým však treba povedať, že slovenské právo nastavenie samoochranných mechanizmov nezakazuje a že vo všeobecnosti by mali byť právne akceptovateľné, ak sa použijú v rámci podmienok oprávnenej nutnej obrany a ak sa na ich inštalovanie upozorní.

Nevidím žiadne právne a aplikačné ťažkosti v súvislosti s používaním **ostnatého drôtu, iných druhov rezučieho drôtu či skla na murovaných ohradách**. Ak sa útočník pri prekonávaní prekážky zraní, majiteľ, ktorý nastavil podobnú ochranu, nebude niešť trestnoprávnu zodpovednosť za škodu na zdraví spôsobenú útočníkovi. Dokonca sa domnievam, že podobný režim by mal platiť aj na prípad murovanej ohrady, na ktorej hornej časti (nedosiahnuteľnej zo zeme) by bol drôt napojený na elektrickú sieť. O to väčšmi by platil, ak by majiteľ objektu primeraným spôsobom varoval na toto nebezpečenstvo výstražnými tabuľkami. Iná situácia by nastala, ak by bola na elektrickú sieť napojená ohrada pozostávajúca len z oceľového drôtu. Alebo ak by napríklad majiteľ nastavil ešte pred objekt a ohradu pasce spôsobilé ťažko zraniť útočníka, či dokonca výbušniny. Išlo by s veľkou pravdepodobnosťou o konanie, ktoré by sa vymykalo z rámca oprávnenej nutnej obrany, a v mnohých situáciách by vznikali podmienky na trestnú zodpovednosť obrancu spôsobenú nedbanlivostným zavineným konaním.

Pokiaľ ide o **strážnych, prípadne iných ochrany majetku spôsobilých psov pohybujúcich sa napríklad po ohradených dvoroch rodinných domov**, pripomenul by som jedno z už citovaných stanovísk, na základe ktorého nie je porušením podmienok nutnej obrany, ak si obranca pripraví zbraň proti hroziacemu a očakávanému útoku. Je pravda, že pes je určený predovšetkým na to, aby chránil majetok odrazením zatiaľ neurčitého a neistého útoku. To ale neporušuje zásadu, že nutná

obrana je možná len proti existujúcemu útoku, ktorý buď bezprostredne hrozí, alebo trvá. Otázne je, či treba posudzovať úmysel páchatela pri vstupe na ohradený dvor rodinného domu. Je totiž rozdiel, či páchatel vstupuje na dvor alebo do obydľia len v úmysle narušiť domovú slobodu alebo či jeho úmysel smeruje aj k spáchaniu trestného činu krádeže vlámaním alebo dokonca trestného činu lúpeže, či ešte závažnejšieho trestného činu (znásilnenie, vražda a pod.). Pri posudzovaní tejto situácie by som vychádzal zo zásady, ktorú treba stále zdôrazňovať a ktorá aj bola potvrdená stanoviskom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, že **riziko spôsobené a vyvolané útokom musí znášať útočník**. Ak by páchatel v zlom úmysle neoprávnene vstúpil do takéhoto ohradeného dvora, podľa môjho názoru by pri posudzovaní skutočnosti, že ho pes napadol, zranil a prípadne aj usmrtil, nebol rozhodujúci jeho úmysel ani nepomer medzi hroziacou a spôsobenou škodou a na majiteľa rodinného domu by sa vzťahovala beztrestnosť podľa § 13 Trestného zákona. Tento výklad by ešte väčšmi podporovala skutočnosť, keby majiteľ domu označil ohradu tabuľkami so všeobecne známymi textami: „Pozor, zlý pes!“, „Objekt chránený strážnym psom!“ alebo „Som tu o päť sekúnd! A ty?“. Takéto označenie by sa mohlo dokonca považovať za jednu z podmienok beztrestnosti majiteľa domu.

Extenzívny výklad právnej úpravy nutnej obrany by asi nebol namieste, pokiaľ by majiteľ domu bol prítomný pri útoku strážneho psa na osobu narušujúcu domovú slobodu s hocakým úmyslom. Majiteľ by musel zakročiť najmä vtedy, ak by pes pokračoval v útoku na páchatela, hoci ten by sa už pokúšal z dvora ujsť, čím by sa jeho útok skončil. Opäť pripomínam výnimku pri majetkových deliktoch, kde útok páchatela pokračuje aj vtedy, ak už páchatel uniká s korisťou. Pripustiť treba aj zodpovednosť majiteľa psa a domu za nedbanlivostný trestný čin, ak by napríklad pes zranil alebo usmrtil dieťa, ktoré zo zvedavosti preliezlo ohradu a pod.

Podme **k automatickým obranným zariadeniam**, ako sú napríklad samostrely (strelná zbraň nastavenná na násilné otvorenie dverí,

okien či iných častí objektu, rôzne výmetné zbrane ako kuše, malé výbušniny a pód.). Ani tieto priamo Trestný zákon nezakazuje. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 246/1993 Z. z. o zbraniach a streľive v znení neskorších predpisov však vo svojom ustanovení § 3 ods. 2 písm. e) charakterizuje „strelné nástrahové zariadenia“ ako nedovolenú zbraň. Takúto zbraň nemožno držať ani na zbrateľské účely a nemožno na ňu vydať zbrojný preukaz. Treba si preto uvedomiť, že nakladanie s legálne držanou strelnou zbraňou má svoje zákonné pravidlá a jej samočinné nastavenie pre prípad násilného vlámání do objektu týmto zákonným pravidlami určite nezodpovedá. Čiže samotné nastavenie mechanizmu môže porušovať niektoré právne predpisy, ale to nemá vplyv na situáciu, keď by sa mechanizmus použil v súlade s podmienkami nutnej obrany. Nie je celkom jasné, či takýto mechanizmus môže pôsobiť v medziach povolenej nutnej obrany, pretože ho zväčša nemožno nastaviť tak, aby vyhovoval kritériu, že o nutnú obranu nejde vtedy, ak bola obrana celkom zjavne neprimeraná útoku. Ak by to tak však bolo, zastávam názor, že **osoba zodpovedná za nastavenie mechanizmu by v prípade jeho aktivácie nebola trestne zodpovedná**. Znova musím pripomenúť, že **riziko vyvolané útokom musí znášať útočník**. Opakujem, že sa nevylučuje zodpovednosť za iné porušenie predpisov súvisiacich napríklad s nakladaním so zbraňami.

Ak samostrel spočíva v nastavení nelegálne držanej streľnej zbrane, nemožno v žiadnom prípade vylúčiť trestnú zodpovednosť za trestný čin nedovoleného ozbrojovania podľa § 185 Trestného zákona. Prípadné usmrtenie páchateľa, ak k nemu dôjde v súlade s podmienkami nutnej obrany, by však nemalo mať za dôsledok trestnoprávnu zodpovednosť majiteľa objektu a autora samostrelu.

Ak by aj niekto namietal očividný rozdiel medzi ťažkou ujmovou na zdraví či smrťou páchateľa a škodou, ktorá hrozila z útoku (napr. narušenie domovej slobody a krádež vecí z domu), treba opakovane uviesť, že obvyčajné porovnávanie škody spôsobenej útočníkovi a hroziacej, resp. spôsobenej obrancovi na účely zistenia, či išlo o konanie v rámci nutnej

obransy, nie je v žiadnom prípade namicste. Už v publikácii z roku 1972 Solnař uvádza, že primeranosť obrany útoku sa automaticky nevylučuje len tým, že existuje neúmernosť medzi napadnutým a obetovaným záujmom. Podľa neho možno pri ochrane majetku páchateľa poraniť aj usmrtiť. Dodám stanovisko, že **obrana musí byť taká intenzívna, aby útok odvrátila. Teda musí byť silnejšia, intenzívnejšia ako útok, ale nesmie byť celkom zjavne neprimeraná útoku. Ako aj stanovisko, že škoda, ktorú spôsobí obranca útočníkovi, môže byť väčšia ako škoda hrozíaca z útoku, resp. škoda napadnutému už spôsobená. Je to logický výsledok výkladu právnej úpravy nutnej obrany.**

V súvislosti s porovnávaním záujmov útočníka a obrancu Dolenský s Novotným zaujímavo konfrontujú trestný čin krádeže vlámaním, ktorý hrozí zo strany páchateľa, s trestným činom ublíženia na zdraví z neďbanlivosti podľa § 224 ods. 1 Trestného zákona, ktorý by mohol byť eventuálne spáchaný proti útočníkovi pri prekročení hraníc nutnej obrany. Dochádzajú k záveru, že trestný čin krádeže vlámaním môže byť postihnutý prísnejšie ako trestný čin ublíženia na zdraví, hoci pri tomto trestnom čine sa ako následok predpokladá ťažká ujma na zdraví alebo smrť útočníka. Toto porovnanie ešte väčšmi podporuje už uvedené právne závery.

Nastavovanie obranných mechanizmov prináša so sebou veľa rizík predovšetkým pre nevinné osoby, ako sú deti či osoby konajúce v omyle. Ak som aj zaujal pomerne priaznivý postoj k ich použiteľnosti z hľadiska podmienok nutnej obrany, musím dodať, že naznačené riziká spojené s ich používaním pôjdu najmä na vrub majiteľov objektov a autorov podobných ochranných systémov.

OBČIANSKOPRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ ZA ŠKODU SPÔSOBENÚ ÚTOČNÍKOVI PRI NUTNEJ OBRANE

Prirodzeným dôsledkom oprávnennej nutnej obrany je škoda na

zdraví, majetku a v extrémnych prípadoch aj smrť útočníka. Bolo by v rozpore s účelom inštitútu nutnej obrany, keby obranca bol na jednej strane zbavený trestnoprávnej zodpovednosti za skutok v rámci nutnej obrany, ale na druhej strane by znášal za škody spôsobené útočníkovi občianskoprávnu zodpovednosť. Takúto zodpovednosť má len páchatel trestného činu.

Uvedenú problematiku upravuje Občiansky zákonník v ustanovení § 418 ods. 2, podľa ktorého **za škodu nezodpovedá ten, kto ju spôsobil v nutnej obrane proti hroziacemu alebo trvajúcemu útoku.** Občiansky zákonník v tom istom ustanovení hovorí aj to, že **o nutnú obranu nejde, ak bola zrejme neprimeraná povaha a nebezpečnosť útoku.** Zákonodarca teda chcel, aby v občianskom práve bola právna úprava nutnej obrany totožná s úpravou obsiahnutou v § 13 Trestného zákona. Tu treba ale pripomenúť, že legislatíve pri novelizáciách Občianskeho zákonníka uniklo, že Trestný zákon bol v otázke nutnej obrany novelizovaný, ako sme už uviedli na viacerých miestach, v roku 1994 a že platí právna úprava, podľa ktorej nejde o nutnú obranu, ak bola celkom zjavne neprimeraná útoku. Túto disproporciu medzi Občianskym zákonníkom a Trestným zákonom bude treba odstrániť.

To, že nutnú obranu treba vnímať predovšetkým ako spoločensky potrebné a žiaduce konanie, potvrdzuje aj § 419 Občianskeho zákonníka. Podľa neho **ten, kto konal v nutnej obrane, má nárok na náhradu účelne vynaložených nákladov, ako aj nárok na náhradu škody, ktorú sám utrpel.** Ide teda o dva druhy nárokov, ktorých súčet by nemal prekročiť rozsah tej škody, ktorá hrozila zo strany útočníka alebo ktorá bola odvrátená. Zaujímavé je, že nárok na náhradu účelne vynaložených nákladov a škody spôsobenej pri realizácii nutnej obrany má obranca aj proti tomu, v koho záujme obranca konal.

Predstavme si prípad, že majiteľ obchodu - obeť trestného činu lupčec - prenasleduje na svojom osobnom aute páchatelov unikajúcich na inom osobnom aute. Pri výklade nutnej obrany sme uviedli, že pri útoku

páchatela s korisťou útok pokračuje a trvá a napadnutý má právo postupovať proti útočníkovi v súlade s podmienkami nutnej obrany. Po dlhom prenasledovaní sa podarí napadnutému útočníkov zastaviť, pričom dôjde k poškodeniu auta napadnutého. V takomto prípade bude môcť napadnutý v súlade s citovaným ustanovením Občianskeho zákonníka žiadať od útočníkov náhradu účelne vynaložených nákladov na nutnú obranu, teda najmä hodnotu spotrebovaných pohonných látok, ako aj náhradu škody spôsobenej na vlastnom aute, ktorá vznikla zablokovaním auta útočníkov. Ak by páchatelov trestného činu lupčec prenasledovala iná osoba ako samotná obeť, táto by mala právo žiadať takúto náhradu nielen od útočníkov, ale aj od samotného napadnutého.

Nemôžem súhlasiť s tou časťou právnej úpravy obsiahnutej v Občianskom zákonníku, podľa ktorej by **súčet nároku na náhradu účelne vynaložených nákladov na nutnú obranu a nároku na náhradu škody, ktorú napadnutý priamo pri nutnej obrane utrpel, nemal prekročiť rozsah škody spôsobenej útokom.** Napríklad pri trestnom čine lupčec nie je rozhodujúca výška spôsobenej škody. Ak páchatel v súlade s ustanovením § 234 Trestného zákona použije násilie alebo hrozbu bezprostredného násillia, aby sa zmocnil cudzej veci, spácha trestný čin lupčec, hoci by hodnota ulúpenej veci bola len tristo korún (páchatel pod hrozbou použitia násillia zoberie obeť peňaženku, v ktorej je však len takáto nízka suma, a pod.). Pri prenasledovaní páchatela v rámci nutnej obrany môžu ale napadnutému alebo inej osobe konajúcej v záujme napadnutého vzniknúť podstatne väčšie straty. Je preto v rozpore s účelom inštitútu nutnej obrany, ak zákonodarca v Občianskom zákonníku takto obmedzuje napadnutého a zásadne nesprávne zužuje problematiku nutnej obrany len na porovnávanie škody spôsobenej útočníkovi a hroziacej, resp. už spôsobenej napadnutému.

KAPITOLA 2

NUTNÁ OBRANA A OBMEDZENIE OSOBNEJ SLOBODY OSOBY PRISTIHNUTEJ PRI TRESTNOM ČINE ALEBO BEZPROSTREDNE PO ŇOM

Na viacerých miestach sme už hovorili o tom, kedy sa končí nutná obrana a oprávnenia s ňou prirodzene súvisiace. Zopakujeme si základné východiská:

1. O nutnú obranu nejde tam, kde sa útok už fakticky skončil. Ak však ide napríklad o páchatela krádcze alebo lúpeže, ktorý odnáša z miesta činu ukradnuté alebo ulúpené veci, jeho útok stále trvá a napadnutý má právo páchatela na úteku prenasledovať a použiť proti nemu nutnú obranu. Ak by ale v prípade porušovania domovej slobody páchatel po výzve napadnutého začal dobrovoľne opúšťať byt alebo rodinný dom, útok sa už fakticky skončil a nebolo by možné proti nemu postupovať v zmysle podmienok nutnej obrany. Skončenie útoku musí mať jednoducho definitívnu podobu.

2. Ak sa dokazovaním nedá jasne preukázať moment konca útoku, resp. skončenia či neskončenia útoku, je potrebné vychádzať zo zásady in dubio pro reo - v pochybnostiach v prospech obvineného (v našom prípade napadnutého). To znamená, že treba vyjsť v ústrety napadnutému a vychádzať z toho, že v čase obrany napadnutého útok trval.

3. O nutnú obranu nepôjde ani tam, kde páchatel reaguje na útok takým spôsobom, že útok v skutočnosti odpláca a nie odvracia. Beztretnosti podľa § 13 Trestného zákona sa preto nemôže dovolávať ten, kto sa pri obrane neobmedzí na odvrátenie útoku, ale podnikne ďalšie útočné činy neodôvodnené nutnosťou obrany, alebo kto sa dá do súboja s útočníkom tak, že už nejde o obranu, ale o vyrovnanie sa s útočníkom.

Predstavme si ale takúto situáciu. Páchatel drží v ruke veľký kameň a vyhráža sa majiteľovi obchodu, že mu rozbije výkladnú skriňu a spôsobí tak pomerne významnú škodu. V tomto štádiu, pretože priamo hrozí útok na vlastníctvo, môže majiteľ konať proti útočníkovi v zmysle nutnej obrany. Len čo však páchatel svoj úmysel zrealizuje a výkladnú skriňu rozbije, útok sa z jeho strany končí a majiteľ obchodu nemôže pristúpiť k výkonu súkromnej spravodlivosti a útočníka napríklad zbiť alebo mu zlomiť ako trest ruku, čo by za určitých okolností mohol urobiť v čase nutnej obrany pred útokom páchatela na majetok obchodníka alebo počas neho.

Vari tento výklad znamená, že páchatel má právo po rozbití výkladnej skrine napríklad v hodnote päťdesiat tisíc korún pokojne z miesta trestného činu odísť a že poškodenému okrem hnevu zostáva len zavolať na políciu a nahlásiť spáchanie trestného činu? Určite nie. Na tomto mieste preto treba upozorniť ľudí dodržiavajúcich zákon, že trestné právo, osobitne Trestný poriadok, im dáva ďalšie významné oprávnenie proti páchatelom. Nazýva sa obmedzenie osobnej slobody osoby pristihnutej pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom a upravuje ho § 76 ods. 2 Trestného poriadku (zákon č. 141/1961 Zb. v znení neskorších predpisov).

Citované ustanovenie znie:

„§ 76

Zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby

(2) Osobnú slobodu osoby, ktorá bola pristihnutá pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom, smie obmedziť ktokoľvek, ak je to potrebné na zistenie jej totožnosti, na zabránenie úteku alebo na zaistenie dôkazov. Je však povinný takú osobu odovzdať ihneď vyšetrovateľovi alebo policajnému orgánu; príslušníka ozbrojených síl môže odovzdať aj najbližšiemu útvaru ozbrojených síl alebo správcovi posádky. Ak takú oso-

bu nemožno ihneď odovzdať, treba niektorému z uvedených orgánov obmedzenie osobnej slobody bez odkladu oznámiť. Ak takú osobu prevzal iný orgán ako vyšetrovateľ, je povinný ju ihneď odovzdať vyšetrovateľovi.“

V praxi táto právna úprava znamená, že napadnutý naozaj nemusí nechať páchateľa po skončení útoku pokojne odísť. Nutná obrana a postup podľa § 76 ods. 2 Trestného poriadku môžu prebíchať samostatne alebo súčasne. Vráťme sa opäť k prípadu, v ktorom páchateľ kameňom rozbije výkladnú skriňu obchodu. Z hľadiska času môžu nastať rôzne situácie:

a) Poškodený príde napríklad na miesto činu v čase, keď páchateľ už hádže kameň, a nemôže mu v tom zabrániť. Vysvetlili sme si, že v takom prípade útok páchateľa sa už fakticky skončil a poškodený nemôže konať v rámci nutnej obrany. **Keďže páchateľa pristihol pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom, môže postupovať podľa § 76 ods. 2 Trestného poriadku a obmedziť ho na osobnej slobode fyzickým zadržaním. Takéto zadržanie možno realizovať rôznymi spôsobmi - fyzickým prekonaním odporu páchateľa, zamknutím páchateľa do bytu, pivnice, skladu a pod., spútaním páchateľa, hrozbou, že bude použitá zbraň, ak sa pokúsi o útek, a pod. Nie je teda pravda, že na obmedzenie osobnej slobody podozrivého páchateľa je oprávnená len polícia alebo iný orgán činný v trestnom konaní. Obmedziť slobodu podozrivého pristihnutého pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom môže ktokoľvek, nielen orgán štátu alebo poškodený, ale aj náhodná osoba.**

Diskutabilná je miera sily, ktorú môže zasahujúca osoba proti páchateľovi použiť. Ak sa aj útok páchateľa fakticky skončil (výklad je rozbitý a páchateľ odchádza z miesta činu) a napadnutý nemôže použiť silu podľa pravidiel nutnej obrany, dá sa predpokladať, že útočník sa dobrovoľne nepodvolí obmedzeniu svojej slobody v zmysle § 76 ods. 2 Trestného poriadku. Pri postupe podľa tohto ustanovenia Trestného po-

riadku by mal byť zasahujúci oprávnený na použitie sily s takou intenzitou, ktorá mu umožní páchateľa fyzicky prekonať a izolovať. Nepôjde však podľa môjho názoru až o taký rozsah sily, ktorú by mohol napadnutý použiť v rámci nutnej obrany. Okrem obmedzenia osobnej slobody podozrivého páchateľa sa zasahujúca osoba po prekonaní odporu útočníka môže určite presvedčiť, či nemá pri sebe zbraň, vziať mu na určitý čas osobné doklady a zistiť jeho totožnosť alebo iné veci, ktoré sú dôležité ako dôkazy (postupom podľa § 76 ods. 2 Trestného poriadku sa má obmedziť osobná sloboda podozrivého, ak je *„to potrebné na zistenie jeho totožnosti, na zabránenie úteku alebo na zaistenie dôkazov“*).

b) Nutná obrana a obmedzenie osobnej slobody podľa § 76 ods. 2 Trestného poriadku môžu prebíchať súčasne. Ak by napadnutý bojoval s útočníkom a bránil by mu hodiť kameň do drahej výkladnej skrine, postupoval by predovšetkým podľa ustanovenia § 13 Trestného zákona o nutnej obrane, čo je určite výhodnejšie ako podľa § 76 ods. 2 Trestného poriadku. Ak by ho v rámci takého súboja izoloval a obmedzil na osobnej slobode (aj keď páchateľ nerozbije výklad, je podozrivý z pokusu trestného činu poškodzovania cudzej veci podľa § 257 Trestného zákona a pokus trestného činu je sankcionovateľný podľa ustanovení o dokonanom trestnom čine), obmedzenie osobnej slobody by bolo súčasťou postupu podľa § 13 Trestného zákona, čo je pre zasahujúceho podstatne výhodnejšie.

c) Pokiaľ by páchateľ po rozbití utekal z miesta činu, nezáleží na tom, že útok v zmysle nutnej obrany sa skončil, pretože § 76 ods. 2 Trestného poriadku hovorí o obmedzení osobnej slobody osoby pristihnutej pri trestnom čine alebo **bezprostredne po ňom**. Poškodený by určite mohol prenasledovať páchateľa a dosiahnuť ho. Opätovne upozorňujem, že pri takom prenasledovaní, keď sa už útok fakticky skončil, poškodený nemá oprávnenie na nutnú obranu a nemôže ani odplatiť páchateľovi jeho konanie. Určite však pri takom prenasledovaní môže použiť silu nevyhnutnú na zastavenie páchateľa a jeho fyzické zadržanie. Môže unikajúccmu podložiť nohu, zvaliť ho na zem a pod. Až keby sa páchateľ

aktívne bránil a útočil na prenasledovateľa, tento by získal postavenie brániaccho sa v zmysle § 13 Trestného zákona o nutnej obrane, čo by ho oprávňovalo na použitie intenzívnejšej sily než tej vyplývajúcej z § 76 ods. 2 Trestného poriadku.

Znovu opakujem, ak by páchatel unikol po spáchaní trestného činu krádeže alebo lúpeže a mal by so sebou ukradnuté veci, jeho útok v zmysle § 13 Trestného zákona o nutnej obrane by stále fakticky trval. V takých prípadoch preto prenasledovanie a správanie sa prenasledovateľa upravuje toto ustanovenie Trestného zákona, a nie postup podľa Trestného poriadku. Je to pre poškodeného samozrejme priaznivejšie.

Ustanovenie § 76 ods. 2 Trestného poriadku veľmi jasne hovorí, že zasahujúca osoba je po uskutočnení zadržania, v rámci ktorého je oprávnená zistiť aj totožnosť páchatela alebo mu vziať veci dôležité na dokazovanie (napríklad ukradnuté veci), „povinná takú osobu odovzdať ihneď vyšetrovateľovi alebo policajnému orgánu... *Ak takú osobu nemožno ihneď odovzdať, treba niektorému z uvedených orgánov obmedzenie osobnej slobody bez odkladu oznámiť.*“

Ak to okolnosti prípadu umožňujú, mal by zasahujúci „doručiť“ osobu orgánom spomínaným v ustanovení § 76 ods. 2 Trestného poriadku. To nie je určite vždy možné. Obchodník napríklad zamkne do skladu zlodca, ktorý mu kradol v obchode. Stačí, ak policajnému orgánu zatelefonuje a oznámi obmedzenie osobnej slobody páchatela.

Počas obmedzenia osobnej slobody podozrivého a do jeho odovzdania policajnému orgánu **nesmie zasahujúci**, nech už by sa cítil akokoľvek poškodený, **páchatela trestať**. Teoreticky sa to ľahko hovorí. Sám neviem, ako by som sa správal, keby som zadržal páchatela, ktorý by vážne ublížil niektorému z mojich blízkych. Potrestanie zadržaného by nám v každom prípade spôsobilo ťažkosti. V tejto súvislosti pripomením prípad, v ktorom vedúci predajne chytil zlodca s tovarom. Po tomto právnom postupe ale nezavolať políciu, lebo nebol presvedčený o efektívnos-

ti oficiálneho trestného postihu páchatelky. Zlodca exemplárne potre-
stal tak, že ju naložil na vozík a vozil po obchode počas predajných hodín medzi zákazníkmi a poukazoval na to, že ide o zlodca. Pre mnohých je správanie obchodníka určite sympatické, ale nikto nemá právo vystaviť inú osobu, hoci páchajúcu trestnú činnosť, ponižujúcemu zaobchádzaniu. Vedúci predajne preto svojím konaním po obmedzení osobnej slobody páchatelky porušil zákon. Rovnako nemožno zadržaného zlodca fotografovať a jeho fotografiu vystaviť na odstrašenie potencionálnych zlodcov na nástenke pri vstupe do obchodu, čo sa už tiež v praxi stalo.

Obmedzovanie osobnej slobody podozrivého pristihnutého pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom podľa § 76 ods. 2 Trestného poriadku nie je v praxi veľmi časté. Možno je to výsledok malej informovanosti o tomto ustanovení. Dúfam preto, že predchádzajúce pokyny poslúžia dobrej veci.

KAPITOLA 3

NUTNÁ OBRANA A KRAJNÁ NÚDZA

Od nutnej obrany treba zásadne odlišiť krajnú núdzu. Ide síce rovnako o okolnosť vylučujúcu protiprávnosť konania, ale s úplne inými podmienkami a aplikovateľnosťou na iné situácie.

Napriek tomu sa nutná obrana a krajná núdza často zamieňajú alebo sa vôbec nezvýrazňujú ich podstatné odlišnosti. Spomínam si na jeden príspevok v slovenskom denníku s obrovskou čítanosťou, podľa ktorého možno konať v nutnej obrane len v krajnej núdzi. Podobné neprofesionálne informácie zbytočne mätú verejnosť a zvyšujú právnu neistotu pri aplikácii právnej úpravy nutnej obrany alebo krajnej núdze, ktoré sa musia považovať za spoločensky užitočné inštitúty.

Keďže krajná núdza vylučuje protiprávnosť, konanie v jej povolenom rámci nemožno posúdiť ani ako priestupok.

Krajnú núdzu upravuje Trestný zákon v ustanovení § 14 a priblížime si ju stručne poukázaním na zásadne rozdiely v porovnaní s nutnou obranou. Vo všeobecnosti možno povedať, že podmienky krajnej núdze sú podstatne prísnejšie ako podmienky nutnej obrany. Táto odlišnosť sa prehĺbila po novelizácii Trestného zákona v roku 1994, keď došlo k posilneniu postavenia obrancu na úkor útočníka pri konaní v rámci nutnej obrany. Právna úprava krajnej núdze sa nemenná od roku 1961, keď nadobudol účinnosť v súčasnosti platný Trestný zákon č. 140/1961 Zb.

Právna definícia krajnej núdze je na prvé čítanie opäť ťažko pochopiteľná.

„§ 14

Krajná núdza

Čin ináč trestný, ktorým niekto odvracia nebezpečenstvo priamo hroziace záujmu chránenému týmto zákonom, nie je trestným činom. Nejde o krajnú núdzu, ak bolo možné toto nebezpečenstvo za daných okolností odvrátiť ináč alebo spôsobený následok je zrejme rovnako závažný alebo ešte závažnejší ako ten, ktorý hrozil.“

Kým pri nutnej obrane ide o konanie napadnutého predovšetkým proti úmyslnému, protiprávnemu a nebezpečnému útoku človeka, v rámci krajnej núdze dochádza k odvracaniu iného nebezpečenstva priamo hroziaceho niektorému zo záujmov chránených Trestným zákonom. Toto nebezpečenstvo nemá teda povahu vedomého útoku človeka, ale môže spočívať napríklad v požiari alebo povodni, keď sú ohrozené majetkové hodnoty, ale často aj zdravie a život ľudí, ďalej v svojvoľnom útoku zvierat (proti zvieratú poštvanému majiteľom na útok môžeme konať v rámci výhodnejšej nutnej obrany), v nedbanlivostnom konaní človeka (rôzne situácie pri dopravných nehodách) a pod. Budme však názornejší. O krajnú núdzu pôjde napríklad vtedy, ak pri požiari zostanú v horiacom byte uväznené osoby a jediný prístup do bytu je cez balkón susedného bytu. V tomto byte nie je ale nikto doma, preto požiarnici násilím otvoria dvere (za iných okolností by došlo k spáchaniu trestného činu poškodzovania cudzej veci podľa § 257 Trestného zákona a porušovania domovej slobody podľa § 238 Trestného zákona), cez balkón vstúpia do susedného horiaceho bytu a zachránia požiariom ohrozené osoby.

O konanie v krajnej núdzi by mohlo ísť napríklad aj vtedy, keby napadnutý unikol pred prenasledovateľmi a v záujme skryť sa by násilím otvoril cudzí objekt a spôsobil na zariadení objektu veľké škody tým, že by z nábytku urobil barikádu pred dverami. Ako konanie v rámci povolenej krajnej núdze by sa hodnotilo aj konanie napadnutého predavača, ktorý by pod hrozbou použitia zbrane páchatelovi lúpeže odovzdal tržbu, hoci mu nepatrila.

Na konanie v krajnej núdzi je oprávnený každý, či už priamo ohrozený nebezpečenstvom, alebo konajúci v záujme inej osoby, ale aj osoba, ktorá nebezpečenstvo sama vyvolala. Tu vznikajú oprávnené pochybnosti, či je správne, aby osoba, ktorá úmyselným konaním, napríklad dráždením, vyprovokovala veľkého psa do útoku, bola beztrestná v prípade, že psa v krajnej núdzi usmrtila. Samozrejme, že zdravie a život človeka sú dôležitejšie ako život zvierata a že človek musí mať oprávnenie brániť sa, ale rovnako by mala existovať zodpovednosť, minimálne občianskoprávna, za vyvolanie nebezpečenstva, ktorého odvrátenie vedie k spôsobeniu škôd.

Nebezpečenstvo musí byť skutočné, ako je to aj v prípade útoku pri posudzovaní podmienok nutnej obrany. Poznáme aj tzv. **domnelú (putatívnu) krajnú núdzu**, keď sa síce osoba konajúca v rámci krajnej núdze domnieva, že existuje nebezpečenstvo ohrozujúce niektorý zo záujmov chránených Trestným zákonom, no v skutočnosti sa mylí a koná proti domnelému nebezpečenstvu. Z okna bytu sa napríklad valí hustý dym. Na zvonenie a búchanie na dvere nikto neodtvára, preto sa susedia rozhodnú násilím vniknúť do bytu, pretože vedia, že sú v ňom deti. V skutočnosti však deti zapálili dymovnicu a nechceli otvoriť dvere, lebo sa báli pokarhania susedov.

Ak by v takomto prípade osoba inak splnila veľmi prísne podmienky krajnej núdze, ako ich stanovuje § 14 Trestného zákona, nemožno voči nej vyvodiť trestnoprávnu zodpovednosť za úmyselný trestný čin. **Pri putatívnej krajnej núdzi prichádza do úvahy maximálne zodpovednosť za spáchanie trestného činu z nedbanlivosti, ale ani tá by nemusela nastať, pretože takéto konanie, rovnako ako pri putatívnej obrane, sa posudzuje podľa zásad o skutkovom omyle (pozri bližšie časť o nutnej obrane).** V uvedenom prípade by nenastala ani zodpovednosť za spáchanie trestného činu z nedbanlivosti.

Rozdiely medzi nutnou obranou a krajnou núdzou

Pri výklade podmienok nutnej obrany sme si vysvetlili, že napadnutý má k dispozícii výber prostriedkov, ako sa postaviť k útoku. Môže pred útokom ujsť, ale aj sa aktívne brániť. Dokonca môže najskôr utekať a až potom sa rozhodne, že sa postaví útočníkovi na odpor. Pri krajnej núdzi osoba takýto výber prostriedkov nemá. Ustanovenie § 14 Trestného zákona jasne hovorí, že **nejde o krajnú núdzu, ak bolo možné hroziace nebezpečenstvo za daných okolností odvrátiť ináč.** Pre krajnú núdzu teda platí podmienka tzv. subsidiarity – osoba konajúca v rámci krajnej núdze nemá k dispozícii výber prostriedkov.

Pri výbere vhodného príkladu na vysvetlenie subsidiarity krajnej núdze sa vrátíme k už rozoberanému prípadu svojvoľného útoku psa. Takýto útok je na rozdiel od úmyselné pošťvaného psa priamo hroziacim nebezpečenstvom v zmysle definície krajnej núdze. Predstavme si, že ide o veľkého nebezpečného psa, ktorý sa k nám agresívne približuje, ale existuje možnosť úniku pred útokom skrytím sa za dostatočne vysokú ohradu rodinného domu. Takúto možnosť úniku by sme museli využiť. Ak by sme tak neurobili, hoci by sme na útek mali dostatok času, a psa vysokej hodnoty by sme zastrelili, nešlo by o konanie v krajnej núdzi, pretože nebezpečenstvo bolo možné za daných okolností odvrátiť ináč. Psa by sme mohli zastreliť (alebo by sme mohli podľa zváženia aj ujsť), ak by ho proti nám poslal útočník, čím by sa pes stal v jeho rukách zbraňou.

Pri hodnotení, či bolo možné nebezpečenstvo odvrátiť ináč, treba brať do úvahy **len tie možnosti, ktorými bolo možné odvrátiť nebezpečenstvo včas**, t. j. ešte pred porušením záujmu chráneného Trestným zákonom, ktorému nebezpečenstvo hrozilo.

Obvinený J. B. uviedol, že z miestnosti rodinného domu, v ktorej sa zdržiaval, počul, že jeho štvorročná dcéra vonku kričí. Vybehol von a uvidel ju ležať na zemi v krdli husí. V snahe, aby odohnal husi od dcéry, vzal kameň a hodil ho do husí, o ktorých nevedel, komu patria. Náhodou zasiahol jednu z husí do krku, tá kúsok prešla, spadla na zem a bola mŕtva. Obvinený vyhlásil, že hus zabíť nechcel a do krdla husí hodil kameň len preto, aby ich odohnal od štvorročnej dcéry.

ktorá ležala na zemi a husi na ňu útočili.

Nutná obrana smeruje proti útočníkovi, ktorý ohrozuje spoločenské vzťahy chránené Trestným zákonom, pokiaľ útok priamo hrozí a trvá. Útok musí byť konaním človeka, útok zvieratá sem nepatrí, ak nejde o útok zvieratá človekom postraného, keď nutná obrana smeruje v podstate na odvrátenie útoku človeka. O takýto prípad (postranie zvieratá) však v danom prípade nešlo.

Podstatou krajnej núdze je, že tu dochádza ku konfliktu záujmov spoločnosti pri ochrane rôznych spoločenských záujmov, pritom nerozhoduje pôvod nebezpečenstva. To znamená, že nebezpečenstvo môže spôsobiť ktokoľvek a čokoľvek, teda aj zvieratá. Nebezpečenstvo musí hroziť záujmu chránenému Trestným zákonom. V danom prípade hrozilo malému dieťaťu, ktoré sa ešte samo nevedelo brániť a ktorému mohla byť spôsobená ujma na zdraví (najmä poštípáním), prípadne psychický otrás. Z hľadiska hodnotenia konfliktu rôznych spoločenských záujmov nemožno potom porovnávať záujem o zdravie človeka (v danom prípade malého dieťaťa) s hodnotou zvieratá.

Z dokazovania vyplývalo, že obvinený bol náhle postavený pred situáciu, keď videl, ako krdel husí útočí na jeho malú dcérku ležiacu na zemi.

Obvinený mohol byť preto subjektívne presvedčený, že dieťa je útokom husí bezprostredne ohrozené na zdraví. V tejto situácii vzal predmet, ktorý mal najbližšie poruke (v danom prípade kameň), a hodil ho do krdla v úmysle rozohnať ho a dieťa tak čo najrýchlejšie ochrániť. Pri posudzovaní krajnej núdze (na rozdiel od nutnej obrany) nie je rozhodujúca príčinnosť či neprimeranosť spôsobu odvrátenia hroziaceho nebezpečenstva. Rozhodujúce pre hodnotenie vybočenia z hraníc krajnej núdze je, či bolo možné toto nebezpečenstvo odvrátiť inak alebo či spôsobený následok je zrejme rovnako závažný alebo ešte závažnejší ako ten, ktorý hrozil.

V tomto zmysle nebola vyvrátená obhajoba obvineného, že rozmyšľal urýchlene - teda ešte skôr, než mohol prebehnúť cez dvor - zbaviť plačúcu dcéru ležiacu na zemi od útočiacich husí. Nemožno preto argumentovať, že za daných okolností bolo možné inak odvrátiť nebezpečenstvo, ktoré dieťaťu hrozilo poštípáním od husí, kým by k nemu obvinený cez dvor dobehol a než by ho mohol ochrániť inak.

Porovnanie následku, ktorý nastal, to jest uhynutie zvieratá majúceho hodnotu najviac 120 až 150 Kčs, s následkom, ktorý hrozil dieťaťu v smeroch už skôr naznačených, nevyvoláva pochybnosti, že ani v tomto smere nešlo o vybočenie obvineného z konania v stave krajnej núdze. (Rt 26/1972)

O oprávnení krajnú núdzu podľa § 14 Trestného zákona môže ísť aj vtedy, ak vodič v podnapitom stave ide vozidlom len preto, aby po dopravnej nehode zabezpečil lekársku pomoc pre zraneného účast-

níka nehody (pozri bližšie Rt 19/1968). Podmienky na takéto posúdenie konania podnapitého vodiča sú však veľmi prísne, ako potvrdzujú aj tieto dva prípady zo súdnej praxe:

1. Obvinený v nočných hodinách viedol po predchádzajúcom požití alkoholických nápojov svoj osobný automobil, pričom mal v krvi 1,54g/kg alkoholu. Obvinený namietal, že konal v krajnej núdzi, pretože vozidlo viedol, aby odvrátil nebezpečenstvo, ktoré hrozilo jeho dcére. Tú v noci toho istého dňa postihli bolesti a krče a obvinený v domnienke, že ide o ohrozenie jej života, sa rozhodol odviezť ju do nemocnice.

Zákonné podmienky konania v krajnej núdzi však splnené neboli. Použitie ustanovenia § 14 Trestného zákona okrem iného predpokladá, že nebezpečenstvo, ktoré hrozí záujmom chráneným Trestným zákonom, nemožno za daných okolností odvrátiť inak. V prípade obvineného však bolo preukázané, že pomoc jeho dcére bolo možné zabezpečiť telefonickým privolaním lekárskej pomoci, najmä ak jeden zo svedkov, ktorého obvinený bezvýsledne žiadul o odvoz dcéry do nemocnice, mal telefón a bol ochotný ho použiť v prípade, že by obvinený o privolanie lekárskej pomoci požiadal.

To, že obvinený konal za okolností blížiacich sa podmienkam krajnej núdze v zmysle § 14 Trestného zákona, môže však byť dôvodom neuloženia trestu zákazu činnosti. (Rt 17/1991)

S takýmto príslym posúdením prípadu by sa v súčasnosti dalo súhlasiť len vtedy, ak by existovala istota, že lekárska pomoc po telefonickým zavolaní príde v určitom čase alebo že vôbec príde. Orgán činný v trestnom konaní by v dnešných časoch musel veľmi opatrne posudzovať skutočnosť, či v danom prípade bolo možné nebezpečenstvo (ohrozenie zdravia dieťaťa) odvrátiť inak. Osobne sa domnievam, že je rozumnejšie riskovať zodpovednosť za vedenie motorového vozidla pod vplyvom alkoholu ako zdravie svojich najbližších, a to najmä po tom, aké informácie dostávame o stave zdravotníctva.

2. Obvinený vypovedal, že večer pred kritickým dňom usporiadal rodinnú oslavu, na ktorej bol okrem iných prítomný aj jeho brat P. Č. Po skončení oslavy brat ostal spať u neho. Ráno sa začal ponosovať na prudké bolesti v bruchu. Keď bolesti neprestávali, obvinený našťartoval svoje vozidlo s tým, že odviezie brata na ošetrovanie do Čadce. Na ceste v Čiernom ho pristavila hliadka VB a po orientačnej kontrole bol predvedený na odber krvi, pričom mu nebolo povolené ďalej pokračovať v jazde.

Svedok P. Č. vypovedal rovnako ako obvinený. Okrem toho dodal, že náhodne zastavené motorové vozidlo zn. Volga ho dorazilo pred ošetrovňu. Ošetrovatelka mu však oznámila, že lekár odišiel preč, preto išiel do nemocnice sám. Cestou sa bolesti strácali a po krátkom čakaní na chodbe nemocnice úplne prestali. Potom odišiel bez ošetrovania preč.

Prokurátor zastavil trestné stíhanie obvineného, ale generálny prokurátor podal sťažnosť pre porušenie zákona v neprospech obvineného, o ktorej rozhodoval najvyšší súd. Ten sťažnosť vyhovel a napadnuté rozhodnutie zrušil a vec vrátil na opätovné rozhodnutie so stanoviskom, že bolo nesporne preukázané, že obvinený viedol motorové vozidlo v stave opitosti pri 1,11 promile alkoholu v krvi. Len v prípade, ak by zdravotný stav P. Č. vyžadoval okamžité ošetrovanie, ktoré nebolo možné zabezpečiť iným spôsobom, mohlo by ísť o stav krajnej núdze v zmysle § 14 Trestného zákona. Či však išlo o takýto stav v prejednávacom prípade, sa z vykonaných dôkazov nedalo zistiť.

Preto bolo treba najprv zistiť, či skutočne existovalo nebezpečenstvo, ktoré priamo hrozilo záujmu chránenému Trestným zákonom, t. j. či brat obvineného P. Č. mal naozaj akútne zdravotné ťažkosti alebo či bola obrana obvineného len vykonštruovaná.

V prípade, že by vykonanými dôkazmi nebola vyvrátená obrana obvineného prinajmenšom v tom smere, že by nebola vyvrátená jeho domnienka, že brat trpel akútnymi zdravotnými ťažkosťami, pre ktoré potreboval bezodkladnú lekársku pomoc, hoci v skutočnosti išlo len o ťažkosti prechodné a neohrozujúce zdravie, išlo by u obvineného M. Č. o omyl, ktorý by vylučoval zodpovednosť za úmyselný trestný čin. (Rt 10/1980)

Na konanie v krajnej núdzi sa vzťahuje aj druhá prísna podmienka tzv. **proporcionality**. V právnej úprave krajnej núdze je vyjadrená slovami, že **nejde o krajnú núdzu, ak spôsobený následok je zrejme rovnako závažný alebo ešte závažnejší ako ten, ktorý hrozil**. Ak napadnutý koná v rámci nutnej obrany, táto prísna podmienka neplatí a škoda, ktorú spôsobí útočníkovi, môže byť väčšia ako tá, ktorá hrozí jemu. Požiadavka proporcionality pri krajnej núdzi vychádza z toho, že nemožno pripustiť záchranu jedného záujmu za cenu obetovania záujmu rovnocenného. Konaním v krajnej núdzi by preto napríklad nebolo, ak by niekto obetoval život jednej osoby, aby zachránil život iného, a pod. Uvedenú podmienku nesplňa ani konanie páchatľa, ktorý zachraňuje vlastný život tým, že usmrť iného. Môže ju však splňať konanie, keď obvinený obetovaním jedného ľudského života zachráni život viacerých ľudí (pozri bližšie **Rt 20/1982**).

Požiadavka proporcionality kladie na osobu konajúcu v krajnej núdzi veľké nároky pri hodnotení a porovnávaní zachraňovaného a obetovaného záujmu. Predstavme si teoreticky, že poľnohospodárom horí obrovský stoh slamy. Vlastným požiarnickým autom chce oheň uhasiť, ale prístupová cesta k stohu je veľmi dlhá a v zlom stave, ktorý umožňuje len veľmi pomalý pohyb vozidla plného vody. Rozhodnú sa preto ísť skratkou cez udržiavaný sad susediaci s horiacim stohom, pričom na stromovej výsadbe spôsobia závažné škody. Je veľmi ťažko zhodnotiť, či škoda spôsobená na sade bude zrejme rovnako veľká alebo ešte väčšia, ako hrozila, t. j. ako škoda na slame. Ak by tomu tak bolo, tak ich konanie by nebolo možné považovať za krajnú núdzu.

Pokiaľ ide o **vybočenie z hraníc krajnej núdze**, platia v podstate tie isté závery ako pri prekročení hraníc nutnej obrany (pozri bližšie časť o vybočení z hraníc nutnej obrany).

Rovnako ako pri nutnej obrane ani pri krajnej núdzi nezodpovedá osoba za spôsobenú škodu. Občiansky zákonník v ustanovení § 418 ods. 1, ktorý sme citovali aj v súvislosti s nutnou obranou, jednoznačne konštatuje toto:

„Kto spôsobil škodu, keď odvracal priamo hroziace nebezpečenstvo, ktoré sám nevyvolal, nie je za ňu zodpovedný; okrem ak toto nebezpečenstvo za daných okolností bolo možné odvrátiť inak alebo ak spôsobený následok je zrejme rovnako závažný alebo ešte závažnejší ako ten, ktorý hrozil.“

Konajúci v krajnej núdzi má právo aj na náhradu účelne vynaložených nákladov a na náhradu škody, ktorú pri tom utrpel, a to aj proti tomu, v ktorého záujme konal, a to najviac v rozsahu zodpovedajúcom škode, ktorá bola odvrátená (viac podrobností v časti o občianskoprávnej zodpovednosti za škodu spôsobenú útočníkovi pri nutnej obrane).

Kritika právnej úpravy krajnej núdze

Najvýznamnejším dôvodom kritiky súčasnej právnej úpravy krajnej núdze je predovšetkým veľmi prísna podmienka proporcionality, ako sme si ju už vysvetlili.

Logickým odzrkadlením tejto, pre konajúceho v krajnej núdzi zjavne nepriaznivej úpravy v praxi je to, že v podstate nikto (resp. len minimálne množstvo občanov spoločnosti) nebude jednoducho ochotný zabrániť hroziacej škode prostriedkami krajnej núdze s výnimkou, že budú ohrozené práva viažuce sa k jeho osobe („bude brániť vlastné“).

Rovnako ako pri nutnej obrane aj pri konaní v krajnej núdzi je pri najmenšom polemické vyžadovať od človeka rozhodujúceho sa v časovej tiesni, v stresovej situácii a často bez náležitých informácií o podstate, pôvode, kvalite a kvantite hrozaceho nebezpečenstva, aby jeho výber spôsobu odvrátenia hrozaceho nebezpečenstva (voľba alternatívy, ktorú zákon výslovne predpokladá), resp. výber prostriedkov bol adekvátny, resp. zodpovedajúci zásade proporcionality. Takto koncipované ustanovenie opäť **nezohľadňuje v dostatočnej miere subjektívnu** stránku konajúceho v krajnej núdzi a pôsobí na laickú verejnosť skôr odradzujúco.

Ustanovenie § 14 Trestného zákona treba citlivo liberalizovať v prospech konajúceho v krajnej núdzi napríklad aj rozšírením možnosti spôsobiť ťažší následok ako ten, ktorý hrozil. Jednoducho povedané, pri konaní v krajnej núdzi **musí byť prípustná určitá miera zvýšeného rizika**, ktorá je s týmto konaním spojená, bez toho, aby konajúcemu v krajnej núdzi hrozil trestnoprávny postih vždy, ak výsledok jeho snahy zabrániť hroziacemu nebezpečenstvu či škode bude ťažší ako ten, ktorý hrozil, resp. ak sa ex post (za podstatne priaznivejších podmienok na výber rozhodnutia) preukáže, že hroziacemu nebezpečenstvu bolo možné zabrániť iným spôsobom.

KAPITOLA 4

NUTNÁ OBRANA A DOHOVOR O OCHRANE ĽUDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÝCH SLOBÔD

Predstavme si, že slovenské súdy odsúdia napadnutého, pretože pri odvracaní útoku proti svojej osobe či majetku, čiže proti konkrétnym ľudským právam, usmrtil útočníka. Môže takto odsúdený, inak presvedčený, že usmrtením útočníka neprekročil medze nutnej obrany, žiadať ochranu na medzinárodnej úrovni?

Ako je všeobecne známe, najefektívnejšiu ochranu ľudských práv na medzinárodnej úrovni poskytuje v rámci Rady Európy Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „Európsky súd“) so sídlom v Štrasburgu vo Francúzsku. Sťažnosti proti porušeniu ľudských práv môžu jednotlivci na tento súd podávať len proti štátom a Európsky súd sa bude nimi zaoberať len vtedy, ak smerujú proti porušeniu niektorého z práv garantovaných Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“).¹ Z okruhu osôb oprávnených podať sťažnosť nemožno vylúčiť ani odsúdeného za prekročenie hraníc nutnej obrany. Otázkou však zostáva, na porušenie ktorého ľudského práva zaručeného v Dohovore sa bude môcť v dôsledku svojho odsúdenia sťažovať proti Slovenskej republike.

¹ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd bol uverejnený v Zbierke zákonov pod číslom 209/1992 Zb. a Protokol č. 11 k Dohovoru, ktorý zmenil Dohovor tým, že zrušil dvojstupňový systém prejednávania podaných sťažností (Európska komisia pre ľudské práva a Európsky súd pre ľudské práva) a zriadil jediný rozhodujúci orgán – Európsky súd pre ľudské práva, bol zverejnený v Zbierke zákonov pod číslom 102/1999 Z. z. Plný text Dohovoru pozri v: FICO, R.; KUPCOVÁ, Z.: Ako podávať sťažnosti na Európsky súd pre ľudské práva – Otázky a odpovede, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Bratislava 1999, str. 19 – 53.

Kritika právnej úpravy krajnej núdze

Najvýznamnejším dôvodom kritiky súčasnej právnej úpravy krajnej núdze je predovšetkým veľmi prísna podmienka proporcionality, ako sme si ju už vysvetlili.

Logickým odzrkadlením tejto, pre konajúceho v krajnej núdzi zjavne nepriaznivej úpravy v praxi je to, že v podstate nikto (resp. len minimálne množstvo občanov spoločnosti) nebude jednoducho ochotný zabrániť hroziacej škode prostriedkami krajnej núdze s výnimkou, že budú ohrozené práva viažuce sa k jeho osobe („bude brániť vlastné“).

Rovnako ako pri nutnej obrane aj pri konaní v krajnej núdzi je pri najmenšom polemické vyžadovať od človeka rozhodujúceho sa v časovej tiesni, v stresovej situácii a často bez náležitých informácií o podstate, pôvode, kvalite a kvantite hrozaceho nebezpečenstva, aby jeho výber spôsobu odvrátenia hrozaceho nebezpečenstva (voľba alternatívy, ktorú zákon výslovne predpokladá), resp. výber prostriedkov bol adekvátny, resp. zodpovedajúci zásade proporcionality. Takto koncipované ustanovenie opäť **nezohľadňuje v dostatočnej miere subjektívnu** stránku konajúceho v krajnej núdzi a pôsobí na laickú verejnosť skôr odradzujúco.

Ustanovenie § 14 Trestného zákona treba citeľne liberalizovať v prospech konajúceho v krajnej núdzi napríklad aj rozšírením možnosti spôsobiť ťažší následok ako ten, ktorý hrozil. Jednoducho povedané, pri konaní v krajnej núdzi **musí byť prípustná určitá miera zvýšeného rizika**, ktorá je s týmto konaním spojená, bez toho, aby konajúcemu v krajnej núdzi hrozil trestnoprávny postih vždy, ak výsledok jeho snahy zabrániť hroziacemu nebezpečenstvu či škode bude ťažší ako ten, ktorý hrozil, resp. ak sa ex post (za podstatne priaznivejších podmienok na výber rozhodnutia) **preukáže, že hroziacemu nebezpečenstvu bolo možné zabrániť iným spôsobom**.

KAPITOLA 4

NUTNÁ OBRANA A DOHOVOR O OCHRANE ĽUDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÝCH SLOBÔD

Predstavme si, že slovenské súdy odsúdia napadnutého, pretože pri odvracaní útoku proti svojej osobe či majetku, čiže proti konkrétnym ľudským právam, usmrtil útočníka. Môže takto odsúdený, inak presvedčený, že usmrtením útočníka neprekročil medze nutnej obrany, žiadať ochranu na medzinárodnej úrovni?

Ako je všeobecne známe, najefektívnejšiu ochranu ľudských práv na medzinárodnej úrovni poskytujú v rámci Rady Európy Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „Európsky súd“) so sídlom v Štrasburgu vo Francúzsku. Sťažnosti proti porušeniu ľudských práv môžu jednotlivci na tento súd podávať len proti štátom a Európsky súd sa bude nimi zaoberať len vtedy, ak smerujú proti porušeniu niektorého z práv garantovaných Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“).¹ Z okruhu osôb oprávnených podať sťažnosť nemožno vyľúčiť ani odsúdeného za prekročenie hraníc nutnej obrany. Otázkou však zostáva, na porušenie ktorého ľudského práva zaručeného v Dohovore sa bude môcť v dôsledku svojho odsúdenia sťažovať proti Slovenskej republike.

¹ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd bol uverejnený v Zbierke zákonov pod číslom 209/1992 Zb. a Protokol č. 11 k Dohovoru, ktorý zmenil Dohovor tým, že zrušil dvojstupňový systém prejednávania podaných sťažností (Európska komisia pre ľudské práva a Európsky súd pre ľudské práva) a zriadil jediný rozhodujúci orgán – Európsky súd pre ľudské práva, bol zverejnený v Zbierke zákonov pod číslom 102/1999 Z. z. Plný text Dohovoru pozri v: FICO, R.; KUPCOVÁ, Z.: Ako podávať sťažnosti na Európsky súd pre ľudské práva – Otázky a odpovede, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Bratislava 1999, str. 19 – 55.

Článok 2 Dohovoru

Keďže pri usmrtení útočníka v rámci nutnej obrany, ktorú by vnútroštátny súd neuznal za oprávnenú, by išlo aj o zásah do práva na život inej osoby, pri hľadaní odpovede na postavenú otázku sa musíme zastaviť predovšetkým pri článku 2² Dohovoru garantujúceho právo na život. Tento článok vo svojom úvodnom ustanovení najskôr deklaruje ochranu práva na život, aby potom v nasledujúcich odsekoch určil výnimky z tohto práva. Nás bude zaujímať najmä výnimka uvedená v článku 2 ods. 2 písm. a) Dohovoru, ktorá hovorí:

*„Zbavenie života sa nebude považovať za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak bude vyplývať z použitia sily, ktoré nie je viac než úplne nevyhnutné, pri:
a) obrane každej osoby proti nezákonnému násiliu;...“*

Či sa môže obranca odsúdený za usmrtenie útočníka dovolávať ochrany podľa tohto článku Dohovoru, je diskutabilné, a to aj keby argumentoval, že usmrtenie útočníka nebolo viac než úplne nevyhnutné na obranu jeho osoby. **Článok 2 ods. 2 písm. a) Dohovoru upravuje predovšetkým vzťahy štátnej moci voči občanom** (napr. usmrtenie útočníka policajtom, vojakom a pod.), **a nie vzťahy medzi jednotlivcami navzájom**. Treba ale dodať, že v českej právnickej literatúre sa v poslednom čase objavili aj opačné názory.

Tento sporný moment zatiaľ nevyriešila ani štrasburská judikatúra a

² Úplné znenie článku 2 Dohovoru je toto: *„Článok 2
Právo na život*

1. Právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života okrem výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po uznaní viny za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest.

2. Zbavenie života sa nebude považovať za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak bude vyplývať z použitia sily, ktoré nie je viac než úplne nevyhnutné pri:

a) obrane každej osoby proti nezákonnému násiliu;

b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení útoku osoby zákonne zadržanej;

c) zákonne uskutočnenej akcii za účelom potlačenia nepokojov alebo vzbury.“

aj medzi znalcami Dohovoru existujú v tomto smere diametrálne odlišné názory. Väčšina z nich sa ale zhodne na tom, že článok 2 ods. 2 písm. a) Dohovoru v žiadnom prípade nedovoľuje, na rozdiel od slovenskej judikatúry, usmrtiť osobu pre ochranu majetku.³ Bude preto treba počkať na konkrétne rozhodnutie Európskeho súdu, ktoré aplikovateľnosť Dohovoru na prípady nutnej obrany buď definitívne potvrdí, alebo vylúči.

Ak by sme pripustili použiteľnosť ustanovení Dohovoru na klasickú nutnú obranu, zistili by sme, že slovenská právna úprava by bola pre odsúdeného obrancu priaznivejšia. Nielen v tom, že za určitých okolností pripúšťa usmrtenie útočníka pri obrane majetku, ale aj v tom, že umožňuje intenzívnejšiu obranu (*„nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprímeraná útoku“*) ako Dohovor (*„použitie sily, ktoré nie je viac než úplne nevyhnutné“*). Okrem toho, ak by obranca v rámci nutnej obrany nespôsobil smrť útočníka, článok 2 ods. 2 písm. a) Dohovoru by sa vôbec nemohol aplikovať, keďže tento hovorí len o prípadoch zbavenia života.

Článok 6 Dohovoru

Odsúdeniu obrancu za prekročenie medzi nutnej obrany však vždy logicky predchádza súdne konanie. A práve tu je šanca pre napadnutého. Ak nie je spokojný s priebehom súdneho konania, či s rozsudkom, môže proti Slovenskej republike podať sťažnosť, v ktorej bude namietať porušenie článku 6 Dohovoru zaručujúceho právo na spravodlivý súdny proces.⁴ Článok 6 Dohovoru by bol aplikovateľný aj na prípady odsúdenia napadnutého za prekročenie hraníc nutnej obrany, kde nedošlo k usmrteniu útočníka.

³ PETTITI, I., DECAUX, E., IMBERT, P.-H.: *La Convention européenne des droits de l'Homme – Commentaire article par article, Economica*, Paris 1995, str. 152.

⁴ Bližšie o článku 6 Dohovoru pozri: SVÁK, J., KUPCOVÁ, Z., FICO, R.: *Polícia a ľudské práva (európsky koncept)*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Bratislava 2000, str. 98 – 104.

Článok 6 Dohovoru totiž uvádza:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola **spravodlivo**, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch, alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale ilač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého, alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, alebo keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov, alebo v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by, vzhľadom na osobitné okolnosti, verejnosť konania mohla byť na ujmu záujmom spravodlivosti.

2. Každý, kto je obvinený z trestného činu, sa považuje za nevinného, dokiaľ jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom.

3. Každý, kto je obvinený z trestného činu, má tieto minimálne práva:

- a) byť bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie, podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia proti nemu;
- b) mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby;
- c) obhajovať sa osobne alebo s pomocou obhajcu podľa vlastného výberu, alebo pokiaľ nemá prostriedky na zaplatenie obhajcu, aby sa mu poskytol bezplatne, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú;
- d) vylúčať alebo dať vylúčať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok, ako svedkov proti sebe;
- e) mať bezplatnú pomoc tlmočníka, ak nerozumie jazyku používanému pred súdom alebo týmto jazykom nehovorí.“

Z praxe získanej zo zastupovania Slovenskej republiky v konaní pred Európskym súdom musím potvrdiť, že článok 6 Dohovoru je najčastejšie namietaným ustanovením. Jeho porušenie konaním orgánov

Slovenskej republiky už úspešne namietali aj sťažovatelia žijúci na území Slovenskej republiky. Títo okrem rozsudku odsudzujúceho Slovenskú republiku získali aj tzv. spravodlivé (finančné) zadostučinenie.⁵ Treba ale dodať, že Európsky súd nemôže zrušiť či zmeniť rozsudok slovenského súdu ani v prospech sťažovateľa intervenovať. Na druhej strane výrok Európskeho súdu o porušení článku 6 Dohovoru môže viesť k opätovnému otvoreniu už skončeného súdneho konania. A práve v tom je „sila“ Dohovoru.⁶

Nie je mi známy ani jeden prípad, keď by sa na Európsky súd obrátil napadnutý odsúdený za prekročenie hraníc nutnej obrany a namietal porušenie tohto článku. Môžeme preto iba modelovať do úvahy prichádzajúce situácie. Podstata sťažnosti by závisela od okolností konkrétneho prípadu. Sťažnosti odsúdených sa samy osebe často týkajú najmä článku 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru, teda ustanovenia, ktoré sa priamo vzťahuje na dokazovanie. Európsky súd je totiž oprávnený kontrolovať uplatnenie dôkazového bremena a spôsob zadovážania a vykonania dôkazov z hľadiska požiadaviek spravodlivosti procesu.⁷

Francúzsky trestný súd a následne aj odvolací súd odsúdili obžalovaného - sťažovateľa len na základe vyhlásenia urobeného pred políciou dvoma osobami: obeťou lúpežného prepadnutia a jej priateľkou. Sťažovateľovi ani jeho obhajcovi sa pritom neumožnilo vylúčať alebo dať vylúčať tieto osoby. V dôsledku toho bol sťažovateľ odsúdený len na základe súdneho spisu. Európsky súd uviedol, že tým, že sťažovateľ ani jeho obhajca nemali možnosť vylúčať svedkov, nemohli kontrolovať pravdivosť ich svedectiev a prípadne ich spochybniť. Právo na obhajobu tým bolo podrobené takým obmedzeniam, že tu nemohlo byť reči o spravodlivom procese. V dôsledku toho došlo k porušeniu článku 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru v kombinácii s ods. 1. (rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Delta v. Francúzsko z roku 1990)⁸

Judikatúra Európskeho súdu k článku 6 a osobitne k jeho odseku 3

⁵ Blížšie pozri: napr. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Eňa Jóri v. Slovenská republika z 9. novembra 2000.

⁶ Blížšie o Európskom súde a o vplyve rozhodnutí Európskeho súdu na slovenský vnútroštátny právny systém pozri: c. d. v poznámke č. 4, str. 105 – 107 a 124 – 127.

⁷ RFPIK, B.: Ľudské práva v súdnom konaní. MANZ, Bratislava 1999, str. 235.

⁸ ČAPEK, J.: Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva. Linde Praha, a. s., Praha 1995, str. 382 – 383

písm. d) Dohovoru je bohatá a v stručnosti sa dá z nej vybrať tento súhrn užitočných právnych informácií pre napadnutého - odsúdeného za prekročenie medzí nutnej obrany, ak by sa svoje odsúdenie rozhodol spochybniť podaním sťažnosti na tento medzinárodný orgán ochrany ľudských práv:

1. Právo vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok ako svedkov proti sebe sa vzťahuje len na vlastný súdny proces a na prípadné odvolacie konanie. Na prípravné konanie sa vzťahuje iba za predpokladu, že svedka nemožno vypočuť na hlavnom pojednávaní. Vtedy sa musí obhajoba poskytnúť možnosť kontradiktórneho výsluchu svedka už v prípravnom konaní.

2. Právo dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech nie je absolútne a je vecou slovenského súdu, aby posúdil závažnosť (potrebnosť) dôkazu pre rozhodnutie. Ak je však dôkaz závažný, citovanému právu obvineného zodpovedá povinnosť súdu dôkaz vykonať a nesplnenie tejto povinnosti môže zakladať porušenie práva na spravodlivý proces podľa článku 6 Dohovoru. Ani právo vyjadriť sa k dôkazu nemôže nahradiť v plnom rozsahu právo vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov.

3. Predvolanie a výsluch svedka vo svoj prospech musí obžalovaný vždy žiadať, inak sa nemôže sťažovať na porušenie tohto práva v zmysle článku 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru.

4. Odsúdenie nemožno založiť na prečítaných výpovediach z prípravného konania, ak svedkovia neboli vypočutí v tomto štádiu konania za podmienok uvedených v článku 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru. Ak sú takéto výpovede jediným či rozhodujúcim dôkazom viny, odsúdenie nemožno na nich založiť ani vtedy, ak svedka nemožno vypočuť na hlavnom pojednávaní preto, že zomrel, že je nezvestný alebo nedosiahnuteľný, alebo preto, že právom odmietol vypovedať.

5. Čítanie zápisnice o výsluchu svedka namiesto jeho výsluchu na hlavnom pojednávaní v prípadoch uvedených v § 211 ods. 2 Trestného poriadku nie je v plnom súlade s judikatúrou Európskeho súdu, ak by prečítaná výpoveď bola jediným alebo rozhodujúcim dôkazom viny obvineného. Nevyžaduje sa totiž, aby podmienkou prečítania zápisnice bolo, že obhajoba sa poskytla možnosť zúčastniť sa na výsluchu svedka v prípravnom konaní. To je problematické v prípade, ak obvinený nemá obhajcu, lebo sám nie je oprávnený byť prítomný pri vyšetrovacích úkonoch.⁹

Právo vyslúchať svedkov je len jedným z minimálnych práv obvineného uvedených v článku 6 ods. 3 Dohovoru. Z ďalších možno spomenúť napr. právo obhajovať sa osobne alebo pomocou obhajcu podľa vlastného výberu, alebo pokiaľ nemá obvinený (v našich úvahách napadnutý obvinený z prekročenia hraníc nutnej obrany) prostriedky na zaplatenie obhajcu, právo na bezplatnú právnu pomoc, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú.

Sťažovateľ uvádzal, že mu bola odmietnutá bezplatná právna pomoc pri odvolaní. Európsky súd konštatoval, že sťažovateľ bol odsúdený na päť rokov odňatia slobody pre falošné svedectvo, preto v jeho prípade hralo odvolacie konanie veľmi dôležitú úlohu. Z toho Európsky súd odvodil, že odmietnutím právnej pomoci pri odvolaní došlo k porušeniu článku 6 ods. 3 písm. c) Dohovoru v kombinácii s článkom 6 ods. 1 Dohovoru. (rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Granger v. Spojené kráľovstvo z roku 1990)¹⁰

Podmienky prístupu na Európsky súd pre ľudské práva¹¹

Na účel tejto publikácie postačí, ak spomenieme dve základné podmienky podávania sťažností na Európsky súd, ktoré spôsobujú sťažovateľom najväčšie ťažkosti. Prvou podmienkou je, že sťažnosť na Európsky súd možno podať až po vyčerpaní všetkých vnútroštátnych právnych prostriedkov nápravy. Druhá podmienka spočíva v tom, že sťažnosť treba

⁹ C. d. v poznámke č. 7, str. 240, 241, 242 a 245.

¹⁰ C. d. v poznámke č. 8, str. 381.

¹¹ Bližšie pozri: c. d. v poznámke č. 4, str. 108 – 114 a c. d. v poznámke č. 1, str. 8 – 18.

podať v lehote šiestich mesiacov odo dňa, keď sa na vnútroštátnej úrovni prijala konečné rozhodnutie.

V prípade, že by bol napadnutý odsúdený za prekročenie medzi nutnej obrany, na splnenie prvej podmienky stačí, ak podá proti prvostupňovému rozhodnutiu odvolanie. Obnovu konania¹² ani sťažnosť pre porušenie zákona vyčerpať nemusi. Otázkou však ostáva, či je potrebné pred podaním sťažnosti na Európsky súd podať aj sťažnosť na Ústavný súd Slovenskej republiky. Novela Ústavy Slovenskej republiky totiž s účinnosťou od 1. januára 2002 značne rozšírila právomoci Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorý bude môcť v prípadoch, že sťažnosti vyhovie, nielen zrušiť súdne či iné rozhodnutie, ale podobne ako Európsky súd aj priznať tomu, koho práva boli porušené, primerané finančné zadostučinenie (článok 127 Ústavy Slovenskej republiky)¹³. Berúc do úvahy tieto právomoci Ústavného súdu Slovenskej republiky, som toho názoru, že pred podaním sťažnosti do Štrasburgu bude treba za určitých okolností vyčerpať aj sťažnosť podľa článku 127 Ústavy Slovenskej re-

¹² V oznámení určenom tým, ktorí sa chcú obrátiť na Európsky súd pre ľudské práva, sa v bode 5 uvádza: „Ak však napádate rozsudok, predovšetkým odsudzujúci, nie je nutné žiadať obnovu konania po vyčerpaní riadnych opravných prostriedkov.“

¹³ Článok 127 Ústavy Slovenskej republiky znie:

1. Ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

2. Ak ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením, alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody podľa odseku 1, a zruší takéto rozhodnutie, opatrenie, alebo iný zásah. Ak porušenie práv alebo slobôd podľa odseku 1 vzniklo nečinnosťou, ústavný súd môže prikázať, aby ten, kto tieto práva alebo slobody porušil, vo veci konal. Ústavný súd môže zároveň vec vrátiť na ďalšie konanie, zakázať pokračovať v porušovaní základných práv a slobôd alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo ak je to možné prikázať, aby ten, kto porušil práva alebo slobody podľa odseku 1, obnovil stav pred porušením.

3. Ústavný súd môže svojím rozhodnutím, ktorým vyhovie sťažnosti, priznať tomu, koho práva podľa odseku 1 boli porušené, primerané finančné zadostučinenie.

4. Zodpovednosť toho, kto porušil práva alebo slobody, podľa odseku 1, za škodu alebo inú ujmu, nie je rozhodnutím ústavného súdu dotknutá.

publiky. Jednoznačnú odpoveď na túto otázku nám dá až judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu.

Sťažnosť možno napísať aj v slovenskom jazyku. Forma sťažnosti nie je predpísaná, jej podanie sa nepodmieňuje zaplatením súdnych poplatkov ani právnym zastúpením a za splnenia určitých podmienok môže Európsky súd poskytnúť sťažovateľovi bezplatnú právnu pomoc. Sťažnosť treba zaslať na adresu:

**European Court of Human Rights
Council of Europe
F - 67075 Strasbourg Cedex
France**

KAPITOLA 5

NUTNÁ OBRANA V PRÁVNÝCH ÚPRAVÁCH INÝCH KRAJÍN

Nutná obrana ako spoločensky užitočný inštitút je pochopiteľne známa aj v trestných kódexoch iných krajín. Bez ambícií ísť do detailného, hĺbkového rozboru zahraničných právnych úprav považujem za zaujímavé zbežne nazrieť do niektorých trestných zákonov a zvýrazniť charakteristické črty nutnej obrany v iných právnych systémoch. Mohlo by to obohatiť naše úvahy *de lege ferenda* pri pripravovanej rekodifikácii trestného práva hmotného na Slovensku.

Podmienky nutnej obrany sú v zákonoch jednotlivých štátov koncipované rôzne. Ich porovnaním so slovenskou právnou úpravou zistíme, že napríklad francúzske právo na rozdiel od slovenského rigorózne odmieta prípustnosť obrany pomocou samoochranných mechanizmov alebo že pre nemeckú právnú náuku je hlavným kritériom nutnej obrany potrebnosť, kým kritérium primeranosti také zdôrazňované u nás plní len doplnkovú funkciu.

Rozdiely sú rovnako v ponímaní nutnej obrany v anglosaskom a kontinentálnom (európskom) práve. Napríklad v kanadskom trestnom zákone nesmie obrana proti útoku, ktorý nepredstavuje ohrozenie života, spočívať v ťažkom poranení alebo dokonca usmrtení útočníka. Tým padá mýtus o veľmi širokom chápaní práva nutnej obrany v anglosaských krajinách, vyvolaný pravdepodobne zveličením významu jedinej voľnejšej podmienky oproti právu európskemu – a to možnosti usmrtiť útočníka na pozemku alebo v dome obrancu aj pri menšej intenzite jeho útoku.¹

¹ KUCHTA, J.: Nutná obrana, Masarykova univerzita, Brno 1999, str. 27.

ČESKÁ REPUBLIKA

V Českej republike podobne ako u nás stále platí Trestný zákon č. 141 prijatý v roku 1961. Právna úprava nutnej obrany spoločná pre Českú republiku a Slovenskú republiku vydržala po rozdelení Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky až do roku 1993, keď český parlament pod tlakom praktickej aj teoretickej oblasti pristúpil k novelizácii ustanovenia § 13 Trestného zákona a zakotvil túto v súčasnosti platnú právnú úpravu nutnej obrany:

„Nutná obrana

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící, nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“

Ak nachádzame významnú podobnosť medzi týmto znením definície nutnej obrany, ako ju uviedla do života novelizácia Trestného zákona uskutočnená zákonom Českej národnej rady č. 290/1993 Sb., a znením § 13 slovenského Trestného zákona po niekoľkokrát spomínanej novelizácii uskutočnenej zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 248/1994 Z. z., treba len lakonicky konštatovať, že slovenský zákonodarca prevzal so zanedbateľnými rozdielmi celú českú legislatívu.

V súvislosti s českou právnou úpravou je potrebné zdôrazniť, že poslednú novelizáciu ustanovenia § 13 Trestného zákona chápe česká prax aj teória ako rozšírenie podmienok nutnej obrany v prospech napadnutého, čo by vzhľadom na našu spoločnú trestnoprávnú históriu a rovnakú právnú úpravu nutnej obrany malo byť významným argumentom pre rovnaké posudzovanie inštitútu nutnej obrany v slovenských podmienkach.

RAKÚSKO

Rakúsky trestný zákon definuje nutnú obranu takto:

Nutná obrana

§ 3. (1) *V súlade s právom koná osoba, ktorá sa len nutne bráni, aby odvrátila existujúci alebo bezprostredne hroziaci protiprávny útok na život, zdravie, telesnú nedotknuteľnosť, slobodu alebo majetok. Jej konanie je však neoprávnené, ak je zjavné, že jej hrozí len nepatrná ujma a obrana je neprimeraná najmä vzhľadom na závažnosť ujmy, ktorá obranou útočníkovi nutne vznikne.*

(2) *Osoba, ktorá prekročí oprávnenú mieru obrany alebo sa bráni zjavne neprimeranou obranou (odsek 1), sa potrestá len za spáchanie trestného činu z nedbanlivosti. Osoba nie je vôbec trestná, ak prekročí oprávnenú mieru obrany alebo sa bráni zjavne neprimeranou obranou z dôvodu strachu, úzkosti alebo prekvapenia.*²

Rakúske trestné právo pripúšťa nutnú obranu len proti útokom na život, zdravie, telesnú integritu (nedotknuteľnosť), slobodu a majetok, teda len proti útokom na záujmy jednotlivca. Z individuálnych záujmov jednotlivca je však z nutnej obrany vylúčená česť, osobnostné práva, útoky na intímnu sféru človeka (napr. skrytou kamerou) a záujmy rodiny (manželstvo).³ Pokiaľ ide o oblasť sexuality, tá sa prevažne zaraďuje k slobode a sčasti k telesnej nedotknuteľnosti.⁴ Záujmy štátu sú z nutnej obrany vylúčené.

Podobne ako u nás, ani v Rakúsku nemožno konať v rámci nutnej obrany proti oprávnenému postupu verejného činiteľa (napr. proti zasa-

hujúcemu policajtovi). To ale neplatí, ak verejný činiteľ koná protiprávne.

Preventívna nutná obrana je prípustná len vtedy, ak sa bezprostrednému útoku nedá inak zabrániť. V tejto súvislosti komentár⁵ spomína samočinné strelné zariadenia a pasce, ktoré možno len vtedy ospravedlniť, ak boli zabezpečené tak, že boli určené výlučne proti útočníkovi. Riziko, že takéto zariadenie zraní alebo usmrtí inú osobu ako útočníka, znáša preto preventívne brániaci sa.

Hranicu medzi prípustnou a neprípustnou obranou tvorí nutnosť obrany. Nutnosť obrany je funkčne viazaná na potrebnosť obrany na odvrátenie útoku v konkrétnej situácii. Vyžaduje sa použitie najmiernejšieho prostriedku, ktorý ešte vedie spoľahlivo k cieľu.⁶ V zásade sa prípustná miera obrany určuje podľa druhu, sily a intenzity útoku, zohľadňuje sa telesná zdatnosť útočníka, jeho agresivita. V princípe sa však nevylučuje nutná obrana ozbrojeného proti neozbrojenému, nutná obrana osoby lepšie ozbrojenej proti osobe horšie ozbrojenej či strelná zbraň proti boxeru.

Proporcionalita medzi napadnutým a poškodeným záujmom sa nevyžaduje. Škoda spôsobená útočníkovi môže podstatne presahovať škodu, ktorá hrozila obrancovi, čo pripúšťa poškodenie zdravia až usmrtenie útočníka pri útokoch na majetok. Toto ale neplatí v bagatelných prípadoch. V takýchto prípadoch nestačí na prípustnosť obrany jej nutnosť, resp. potrebnosť, ale žiada sa proporcionalita záujmov. Čiže škoda spôsobená útočníkovi pri zanedbateľných útokoch by nemala byť väčšia ako tá, ktorá hrozila z útoku. Podľa výkladu tvorí hranicu medzi bagatelnými a ostatnými útokmi predpokladaná škoda približne 10 000 rakúskych šilingov, pri útokoch na telesnú integritu minimálna ujma na zdraví alebo krátkodobé obmedzovanie osobnej slobody na niekoľko minút.

² FORUGGER, E., SERRINI, E.: Strafrechtsgesetzbuch – Kurzkommentar, Mainz Verlag Wien 1991, str. 31 (voľný preklad).

³ C. d. v poznámke č. 1, str. 119.

⁴ C. d. v poznámke č. 2, str. 32.

⁵ C. d. v poznámke č. 2, str. 33.

⁶ C. d. v poznámke č. 1, str. 142.

Zo zásady, že obranca je povinný zvoliť najmiernejší prostriedok, ktorým môže odvrátiť útok bez nebezpečenstva pre seba, samého a ine osoby, vyplýva, že rakúske právo neodmieta subsidiaritu konania v nutnej obrane. Slovenské právo podmienku subsidiarity pri nutnej obrane striktné odmieta a obranca má právo výberu prostriedkov obrany, t. j. či ujde, alebo sa bude aktívne brániť. Ani novšia rakúska judikatúra už vo všeobecnosti netrvá na názore, že existuje povinnosť napadnutého vyhnúť sa útoku.⁷

Osobitne inšpirujúci by mal byť pre nás najmä druhý odsek citovaného ustanovenia § 3 rakúskeho trestného zákona. Významne totiž privileguje a stavia do polohy beztrestnosti prekročenie hraníc nutnej obrany, ak k nemu došlo k dôvodu strachu, úzkosti alebo prekvapenia. Takáto právna úprava vychádza zo zásady, že riziko útoku znáša útočník, a veľmi správne hodnotí význam subjektívnych pocitov napadnutého, ktoré vyvolal útočník a ktoré často vedú k prekročeniu hraníc nutnej obrany. Iné prekročenie hraníc nutnej obrany sa podobne ako u nás trestá len ako trestný čin spáchaný z nedbanlivosti.

FRANCÚZSKO

Francúzsky trestný zákon hovorí v článku 122 o oprávnenej obrane a odlišne upravuje obranu proti útokom na majetok a obranu proti neoprávneným útokom na iné dôležité záujmy chránené trestným právom (život, zdravie a pod.).

Oprávnenu obranu považuje francúzske právo za spoločensky užitočnú a je ňou každá obrana, ktorá je nutná, resp. potrebná na odvrátenie útoku. O oprávnenu obranu nepôjde vtedy, ak medzi „*použitými prostriedkami obrany a závažnosťou útoku je nepomer*“. Uznáva sa teda zásada primeranosti obrany a útoku, a nie proporcionality medzi škodou hroziacou z útoku a škodou spôsobenou útočníkovi.

⁷ C. d. v poznámke č. 2, str. 33 – 34.

Kým pri oprávnenej obrane proti útokom na život a zdravie môže nepochybne dôjsť až k usmrteniu útočníka, odlišná úprava oprávnenej obrany proti útokom na majetok nepripúšťa úmyselné usmrtenie útočníka. Aj z tohto pravidla platia rozumné výnimky, keď o oprávnenu obranu (vrátane usmrtenia útočníka na majetok) pôjde vtedy, ak sa napadnutý bráni, aby „*v noci odrazil vstup do obydlia páchaný vlúpaním, násilím alebo listou*“, alebo ak sa napadnutý „*bráni proti páchatelom krádeže za použitia násilia*“ (pôjde o lúpež – pozn. autora). Dá sa rovnako predpokladať, že pri útokoch na majetok francúzske právo pripúšťa usmrtenie útočníka z nedbanlivosti, teda bez priameho úmyslu útočiaceho zabiť. Takáto zaujímavá právna úprava mala svojho predchodcu už v napolconskom *Code pénal* z roku 1810.⁸

Francúzske trestné právo nepripúšťa oprávnenu obranu prostredníctvom samoochranných mechanizmov (samostrely, pasce a pod.). V judikatúre súdov rozdielných stupňov sa však objavujú odlišné názory na túto otázku.

ŠVÉDSKO

Švédsky trestný zákon je v definícii nutnej obrany veľmi stručný: „*Čin spáchaný osobou v sebaobrane nie je trestný*.“⁹ V sebaobrane koná osoba, ktorá sa snaží

1. odvrátiť skutočný alebo bezprostredne hroziaci trestný útok proti osobe alebo majetku,
2. prinútiť inú osobu prichytnú pri trestnom čine, aby vrátila oprávnenej osobe odcudzené veci, a páchatel sa tomu bráni násilím, hrozbou násilia alebo iným spôsobom,
3. zabrániť osobe, aby nedovolené nevnikla alebo sa nepokúsila vniknúť do miestnosti, domu, dvora, lode alebo lietadla, alebo

⁸ DOLENSKÝ, A.: Strílet nebo nestřílet? Právní praxe v podnikání č. 2/1997, str. 38.

⁹ O švédskej právnej úprave nutnej obrany bližšie: LNĚNICKÁ, J.: Nutná obrana ve Švédsku a u nás. Právní praxe, č. 1/1994, str. 54 – 56.

4. vytlačiť osobu z miestnosti, domu, dvora, lode alebo lietadla, ktorá odmieta uposlúchnuť výzvu, aby takýto priestor opustila.

Dôvodom, prečo švédsky zákonodarca výslovne vypočítava situácie uvedené pod bodmi 2 až 4, je výklad pojmu „*skutočný alebo bezprostredne hroziaci*“ útok. Právna úprava (všeobecného charakteru) nutnej obrany, uvedená v bode 1, by vzhľadom na obsah citovaného pojmu nepokryla všetky situácie, ku ktorým môže v súvislosti s nutnou obranou dôjsť.

Zaujímavosťou švédskej právnej úpravy je aj to, že použitie fyzického násillia ako obrany proti verbálnym trestným činom (trestný čin ohovárania, urážka, krivé obvinenie) sa vždy považuje za zrejme neprimerané útok, teda za neoprávnenú obranu.¹⁰

KANADA

V kanadskom trestnom zákone¹¹ upravuje použitie sily v rámci nutnej obrany niekoľko ustanovení a tieto sa často prekrývajú. Je to napríklad článok 27 všeobecnej časti trestného zákona **o použití sily na zabránenie spáchania trestného činu**. Podľa tohto ustanovenia je každá osoba oprávnená použiť takú silu, aká je „*rozumne potrebná na zabránenie spáchania trestného činu*“ s tým, že zákon ďalej definuje takýto delikt z pohľadu jeho závažnosti (delikt, po spáchaní ktorého možno páchatela zatknúť aj bez predchádzajúceho písomného zatykača) a hroziaceho následku (ak by delikt s veľkou pravdepodobnosťou spôsobil okamžité a vážne poškodenie zdravia alebo majetku).

Ďalším takým ustanovením je článok 34 trestného zákona **o sebaobrane proti nevyprovokovanému útoku**. Proti takému útoku môže napadnutý použiť silu, ktorá nemôže viesť k smrti alebo ťažkej ujme na

zdraví útočníka a ktorá nie je viac než nevyhnutná na zabezpečenie obrany. Pri posudzovaní, či išlo o silu, ktorá by nemala viesť k smrti alebo ťažkému zraneniu útočníka, by sa kanadské súdy podľa judikatúry nemali sústrediť len na skutočnú škodu na zdraví spôsobenú útočníkovi, ale predovšetkým na samotnú povahu použitej sily a okolnosti jej použitia. Ak však pri nevyprovokovanom útoku napadnutý predsa len spôsobí útočníkovi smrť alebo ťažkú ujmu na zdraví, jeho konanie bude beztrestné, ak uvedený následok spôsobí napadnutý v odôvodnenej obave o svoj život alebo zdravie a ak sa odôvodnene domnieva, že iným spôsobom nemôže ochrániť svoj život alebo zdravie.

Kanadský trestný zákon pokračuje veľmi zaujímavým článkom 35 **o sebaobrane útočníka**. Osoba, ktorá bez dôvodu napadne inú osobu, ale nemá pritom úmysel spôsobiť napadnutému smrť alebo ťažkú ujmu na zdraví, ale aj osoba, ktorá vyprovokovala proti sebe útok, môže použiť silu nasledujúcu po vlastnom útoku alebo provokácii, ak koná v odôvodnenej obave, že osoba, ktorú predtým napadla alebo vyprovokovala, ju môže usmrtiť alebo ťažko zraniť.

Keďže zákon často používa pojem „provokácia“, zákonodarca sa rozhodol definovať jeho obsah priamo v článku 36, podľa ktorého provokácia na účely sebaobrane zahŕňa vyprovokovanie útoku údermi, slovami alebo gestami.

Potvrdením skutočnosti, že ustanovenia kanadského trestného zákona sa v oblasti nutnej obrany prekrývajú, je článok 37 **o zabránení útoku**. Každá osoba je podľa tohto článku oprávnená použiť silu na svoju obranu pred útokom, pričom z hľadiska intenzity môže ísť o silu, ktorá nie je viac než nevyhnutná na zabránenie útoku alebo na jeho odvrátenie. Takto možno konať aj na prospech tretej osoby.

Ako je typické pre trestné zákony platné v týchto zemepisných šírkach, osobitná pozornosť patrí ochrane majetku. Článok 38 kanadského trestného zákona **o obrane osobného majetku** dáva každému, kto je

¹⁰ DOLENSKÝ, A.; ŽILÁ, J.; PÍTROVÁ, I.: Nutná obrana v trestním právu. Parlamentní institut, Praha 1995.

¹¹ MARTIN'S ANNUAL CRIMINAL CODE 1991. CANADA LAW BOOK INC. 1990.

oprávneným držiteľom súkromného majetku, ako aj každému, kto takej osobe pomáha v súlade so zákonom, právo zabrániť páchatelovi v krádeži majetku a právo vziať páchatelovi odcudzený majetok. To platí, ak obranca nespôsobí narušiteľovi ujmu na zdraví. Len čo je však intenzita útoku vyššia, rozširuje sa aj oprávnenie napadnutého použiť väčšiu silu na ochranu svojho majetku. Ak by sa páchatel pokúšal odcudziť cudziu vec a spáchal by trestný čin uvedený vo vyššie uvedených článkoch 27 a 34 trestného zákona, prichádzala by do úvahy aj ťažká ujma na zdraví až smrť útočníka, čo potvrdzuje skutočnosť, že pri ochrane súkromného majetku možno útočníka až usmrtiť.

V prospech napadnutého hovorí aj článok 40 kanadského trestného zákona **o obrane obytného domu**. Osoba užívajúca obytný dom a každý, kto jej v súlade so zákonom pomáha, je podľa tohto ustanovenia oprávnený použiť takú silu, aká je nevyhnutná na zabránenie nezákonnému vstupu páchatela do domu. Tu si treba všimnúť, že napadnutému dáva zákon širší rámec použitia sily (taká sila, aká je nevyhnutná) ako v prípade osobnej obrany alebo súkromného majetku (sila, ktorá nie je viac než nevyhnutná na odvrátenie útoku). Zákon ďalej myslí aj na rôzne situácie, ktoré môžu pri neoprávnenom vstupe do obytného domu alebo na súkromný pozemok vzniknúť.

KAPITOLA 6

NUTNÁ OBRANA V HISTÓRII

V tej či onej podobe sa inštitút nutnej obrany nachádzal v každom trestnom zákone platnom na území Slovenska od vzniku Československa v roku 1918. Ako je všeobecne známe, po vzniku Československej republiky zostali v oblasti trestného práva hmotného a procesného v platnosti všetky existujúce zemské a ríšske zákony (článok 2 zákona č. 11/1918 Zb. o zriadení samostatného Československého štátu). V praxi to znamenalo, že právny dualizmus Rakúsko-uhorskej monarchie v podobe dvoch rozdielnych trestnoprávnych predpisov sa v plnej miere preniesol aj do nového štátu.

Na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi takto platil od roku 1918 až do prijatia jednotného Trestného zákona č. 86/1950 Zb. ako hlavný zákon Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch, vydaný ako zákonný článok V z roku 1878. Ten, rovnako je to dnes, považoval nutnú obranu za okolnosť vylučujúcu trestnoprávnu zodpovednosť napadnutého a v § 79 ods. 2 ju definoval ako: „*oprávnenú obranu, ktorej je treba, aby sa odvrátil bezprávy a priamy útok smerujúci proti osobe alebo majetku napadnutého alebo niekoho iného, alebo ich ohrozujúcich.*“

To, že staré zákony boli veľakrát lepšie ako súčasné, potvrdzuje aj ustanovenie § 79 ods. 3 Trestného zákonníka o zločinoch a prečinoch, podľa ktorého „*prekročenie medzi oprávnenej obrany zo strachu, z ľaku alebo zo zmätku nie je trestné*“. Dôležité subjektívne pocity, akými sú strach, úzkosť alebo prekvapenie z útoku, totiž súčasná trestnoprávna úprava dostatočne nezohľadňuje a z tohto dôvodu je aj predmetom oprávnenej kritiky.

Z rozhodovacej praxe policajných orgánov a súdov pri aplikácii ci-

oprávneným držiteľom súkromného majetku, ako aj každému, kto takej osobe pomáha v súlade so zákonom, právo zabrániť páchateľovi v krádeži majetku a právo vziať páchateľovi odcudzený majetok. To platí, ak obranca nespôsobí narušiteľovi ujmu na zdraví. Len čo je však intenzita útoku vyššia, rozširuje sa aj oprávnenie napadnutého použiť väčšiu silu na ochranu svojho majetku. Ak by sa páchateľ pokúšal odcudziť cudziu vec a spáchal by trestný čin uvedený vo vyššie uvedených článkoch 27 a 34 trestného zákona, prichádzala by do úvahy aj ťažká ujma na zdraví až smrť útočníka, čo potvrdzuje skutočnosť, že pri ochrane súkromného majetku možno útočníka až usmrtiť.

V prospech napadnutého hovorí aj článok 40 kanadského trestného zákona o **obrane obytného domu**. Osoba užívajúca obytný dom a každý, kto jej v súlade so zákonom pomáha, je podľa tohto ustanovenia oprávnený použiť takú silu, aká je nevyhnutná na zabránenie nezákonnému vstupu páchateľa do domu. Tu si treba všimnúť, že napadnutému dáva zákon širší rámec použitia sily (taká sila, aká je nevyhnutná) ako v prípade osobnej obrany alebo súkromného majetku (sila, ktorá nie je viac než nevyhnutná na odvrátenie útoku). Zákon ďalej myslí aj na rôzne situácie, ktoré môžu pri neoprávnenom vstupe do obytného domu alebo na súkromný pozemok vzniknúť.

KAPITOLA 6

NUTNÁ OBRANA V HISTÓRII

V tej či onej podobe sa inštitút nutnej obrany nachádzal v každom trestnom zákone platnom na území Slovenska od vzniku Československa v roku 1918. Ako je všeobecne známe, po vzniku Československej republiky zostali v oblasti trestného práva hmotného a procesného v platnosti všetky existujúce zemské a ríšske zákony (článok 2 zákona č. 11/1918 Zb. o zriadení samostatného Československého štátu). V praxi to znamenalo, že právny dualizmus Rakúsko-uhorskej monarchie v podobe dvoch rozdielnych trestnoprávnych predpisov sa v plnej miere preniesol aj do nového štátu.

Na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi takto platil od roku 1918 až do prijatia jednotného Trestného zákona č. 86/1950 Zb. ako hlavný zákon Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch, vydaný ako zákonný článok V z roku 1878. Ten, rovnako je to dnes, považoval nutnú obranu za okolnosť vylučujúcu trestnoprávnu zodpovednosť napadnutého a v § 79 ods. 2 ju definoval ako: „*oprávnenú obranu, ktorej je treba, aby sa odvrátil bezprávny a priamy útok smerujúci proti osobe alebo majetku napadnutého alebo niekoho iného, alebo ich ohrozujúcich.*“

To, že staré zákony boli veľakrát lepšie ako súčasné, potvrdzuje aj ustanovenie § 79 ods. 3 Trestného zákonníka o zločinoch a prečinoch, podľa ktorého „*prekročenie medzí oprávnenej obrany zo strachu, z ľaku alebo zo zmätku nie je trestné*“. Dôležité subjektívne pocity, akými sú strach, úzkosť alebo prekvapenie z útoku, totiž súčasná trestnoprávna úprava dostatočne nezohľadňuje a z tohto dôvodu je aj predmetom oprávnenej kritiky.

Z rozhodovacej praxe policajných orgánov a súdov pri aplikácii ci-

tovaného ustanovenia § 79 Trestného zákonníka o zločinoch a prečinoch stoja za povšimnutie nasledujúce právne vety, ktoré naznačujú extenzivnosť výkladu § 79:

1. *K oprávnenej obrane nie je nutné, aby napadený vyčkal útoku.*
2. *Jestliže obžalovaný prvý napadol poškodeného slovom, na čo poškodený odpovedal činom, môže byť uznané na oprávnenú obranu.*
3. *Nikto nie je povinný ustúpiť pred neoprávneným útokom; i v prípade možnosti úteku môže byť uznané na oprávnenú obranu; avšak obrany proti útoku ascendentu (prestárnutej osoby - pozn. autor) môže byť užité len vtedy, jestliže napadnutý nemohol sa útoku vyhnúť.*
4. *Zabije-li pachateľ pri obrane svojho vlastníctva cudzie zviera, nie je trestný.*
5. *Keď útočník od útoku ustúpil, napadnutý ho však sám napadol kôsu, je pôvodný útočník oprávnený sa brániť.*
6. *Útok matky, ktorá udrela svojho manžela vidlami do hlavy preto, aby zachránila svojho syna, ktorého otec povalil na zem a bil ho, bol potrebný, aby obžalovaná jako matka zachránila život svojho syna.*
7. *Oprávnená obrana je vylúčená: pri trestných činoch spáchaných tlačou; pri vzájomnom napadnutí a poškodení tela; pri bitke; po zániku útoku; u ozbrojeného voči útočníkovi, ktorý ho napadá holými rukami; poskytne-li napadnutému úrad ihneď pomoc; bol-li pachateľ napadnutý osobou nepomerne slabšou, ktorú bolo možno odzbrojiť bez poškodenia jej tela; po odzbrojení útočníka; ako dodatočná odveť za bezprávny útok; prijal-li pachateľ vyzvanie k zápasu a v zápase poškodil telo druhej strany, avšak vzájomné zápasenie nevylučuje oprávnenú obranu, jestliže jeden zo zápasiacich jedine z obrany zápasil po útoku druhého; naproti tomu zákrok tretej osoby pri vzájomnom zápasení dvoch osôb nie je oprávnenou obranou.*
8. *Obžalovaný, ktorý bránil svojho priateľa tým, že vytrhol útočníkovi z rúk kôl, ktorým jeho priateľa bil a že ho udrel ním do hlavy, prekročil medze oprávnenej obrany, lebo akonáhle vytrhol útočníkovi kôl z rúk, zaniklo akékoľvek nebezpečenie pre jeho priateľa a ďalšia obrana zo strany obžalovaného bola zbytočná.*

9. *Obžalovaný, prenasledovaný poškodeným, ktorý mal kameň v ruke, sa zastavil, vyčkal priblíženie poškodeného a zabil ho nožom. Obrana nebola v tomto prípade potrebná, lebo obžalovaný zahájil proti poškodenému protiútok za výhodnejších podmienok.*
10. *Medzi obranou a útokom musí byť istý pomer. Stal-li sa útok úderom ruky alebo kopnutím, nie je treba k odvráteniu k útoku boxeru a noža.*
11. *Urážka na cti nie je obranným prostriedkom za urážku na cti.*¹

Po Trestnom zákonníku o zločinoch a prečinoch, platnom na území Slovenska až do roku 1950, prichádza jednotný Trestný zákon č. 86/1950 Zb. s pôsobnosťou na celom území Československa. Jeho silný ideologický náboj poznačil aj definíciu nutnej obrany obsiahnutú v § 8:

„Nutná obrana

Konanie ináč trestné, ktorým niekto odvracia útok na ľudovodemokratickú republiku, jej socialistickú výstavbu, záujmy pracujúceho ľudu alebo na jednotlivca, nie je trestným činom, ak

- a) *útok priamo hrozil alebo trval a*
- b) *obrana bola útoku primeraná.*“

Trestný zákon z roku 1950 nadštandardným spôsobom, na rozdiel od predchádzajúcich právnych úprav, ako aj tých, ktoré prišli po ňom, výrazmi „ľudovodemokratická republika, jej socialistická výstavba, záujmy pracujúceho ľudu“ podčiarkoval možnosť použitia nutnej obrany pri ochrane kolektívnych záujmov a týmto dával dokonca aj prednosť pred záujmami jednotlivca.

Povojnová právna úprava nutnej obrany po prvýkrát výslovne priná-

¹ Pozri bližšie: MILOTA, A. – NOŽIČKA, J.: Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpátorskej, GUSEK, J. v Kroměříži 1931, str. 44 – 46.
ST. ÁVIK, M.: Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch. Myjava 1919.

ša podmienku primeranosti nutnej obrany útoku (§ 8 písm. b) Trestného zákona). Je to práve podmienka primeranosti, resp. neprimeranosti, ktorú prevzal aj v súčasnosti platný Trestný zákon a ktorá spôsobuje v aplikácii praxi najväčšie ťažkosti.

Zo zaujímavých názorov vykladajúcich ustanovenie § 8 Trestného zákona z roku 1950 uvádzam, že útok mohol spočívať aj v opomenutí, keď napr. navigátor opustil v lietadle svoje stanovisko a vystavil tak nebezpečenstvu pasažierov a násilím bol prinútený vykonávať svoju povinnosť. Nutnú obranu bolo možné použiť aj proti útoku na česť napr. zničením hanopisu a pod.² Podstatná časť výkladu ustanovenia § 8 Trestného zákona z roku 1950 je však totožná s výkladom ustanovenia platného Trestného zákona o nutnej obrane a preto nie je potrebné na tomto mieste sa ňou bližšie zaoberať.

V súčasnosti platný Trestný zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov priniesol vo svojom základnom texte z roku 1961 v ustanovení § 13 túto právnu úpravu nutnej obrany:

„§ 13

Nutná obrana

Čin ináč trestný, ktorým niekto odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom, nie je trestným činom. Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola zrejme neprimeraná povahou a nebezpečnosťou útoku.“

Citovaná právna úprava vydržala bez akýchkoľvek zmien až do roku 1994, kedy novelizácia Trestného zákona vykonaná zákonom

č. 248/1994 Z. z. síce kozmeticky, ale obsahovo významne zmenila znenie § 13 Trestného zákona. V ustanovení § 13 Trestného zákona zákonodarcu nahradil slovo „zrejme“ slovami „celkom zjavne“ a vypustil slová „povahou a nebezpečnosťou“.

Preto je v súčasnosti platná právna úprava inštitútu nutnej obrany nasledujúca: *„Čin ináč trestný, ktorým niekto odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom, nie je trestným činom. Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná útoku.“*

Pozmenená právna úprava nutnej obrany mala dôslednejšie demonštrovať stanovisko, že konanie napadnutého je odôvodnené morálne aj právne a že riziko dôsledkov útoku musí znášať predovšetkým útočník. Predkladateľ návrhu novelizácie Trestného zákona z roku 1994 v dôvodovej správe uviedol: *„Medze nutnej obrany sa v súlade s požiadavkou teórie a praxe rozširujú tak, aby jej podmienky neboli splnené len vtedy, ak obrana je zrejme neprimeraná povahou a nebezpečnosťou útoku. Rešpektuje sa skutočnosť, že osoba konajúca v obrane často nemôže dopredu náležite ohodnotiť hroziaci alebo trvajúci útok a zvoliť vždy presne adekvátne prostriedky obrany. Okrem toho sa odstránia najmä aplikačné a interpretačné problémy, ktoré stavajú do nepriaznivej situácie subjekt, konajúci v nutnej obrane.“*

Hlavným dôvodom predloženia takéhoto návrhu bola teda snaha predkladateľa reagovať na alarmujúci nárast trestnej činnosti verejnosťou dobre vnímaným uvoľnením pomerne prísnych podmienok nutnej obrany. Či k naplneniu oficiálnych alebo neoficiálnych zámerov predkladateľa došlo, je diskutabilné.

² Pozri bližšie:

Trestný zákon. Komentár k zákonu z 12. júla 1950 č. 86 Zb. v znení zákona č. 63/1956 Zb. Osveta, Bratislava 1959, str. 53 – 56.

Československé trestné právo. Zväzok I. Všeobecná časť. Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry 1956, str. 265 – 271.

KAPITOLA 7

TREBA ZMENIŤ PRÁVNÚ ÚPRAVU NUTNEJ OBRANY?

Hoci od poslednej novelizácie ustanovenia § 13 Trestného zákona o nutnej obrane z roku 1994 uplynul už pomerne dlhý čas, nie je celkom zrejmé, či v praxi orgánov činných v trestnom konaní došlo pri výklade tohto ustanovenia k zásadným zmenám v prospech napadnutého a v neprospech útočníka. Stále sa zdá, že platí stará známa predstava, podľa ktorej pravdepodobnosť trestného stíhania napadnutého za poškodenie útočníka narastá tým viac, čím viac si obranca svojím konaním zabezpečuje víťazstvo v boji s útočníkom. Túto mylnú predstavu často podporujú nielen laické diskusie medzi ľuďmi, ale aj nekvalifikované postoje médií, ktoré často zjednodušene a nesprávne zvyrazňujú proporionalitu hroziacej a spôsobenej škody ako základné kritérium hodnotenia, či sa obranca správal v súlade so zákonom. Jednoducho vo verejnosti neustále prevláda názor, že zdravie útočníka je viac ako majetok obrancu alebo že pri obrane majetku nemožno za žiadnych okolností útočníka poraniť alebo usmrtiť, čo samozrejme nie je pravda.

Správny postup pri výklade ustanovenia § 13 Trestného zákona o nutnej obrane zodpovedajúci úmyslu zákonodarcu

Výklad jednotlivých pojmov obsiahnutých v ustanovení § 13 by nemal spôsobovať závažnejšie ťažkosti. Tomuto záveru by mala nahrávať aj skutočnosť, že základné pojmy, ako sú „útok“, „záujem chránený Trestným zákonom“ a pod., poznáme v Trestnom zákone už od roku 1961 a prax orgánov činných v trestnom konaní zaujala k nim dostatočne široký interpretačný postoj. Pochybnosti však pretrvávajú predovšetkým v tom, či ustanovenie § 13 Trestného zákona je ako celok vykladané tak,

aby bolo najmä na prospech obrancu. Tu treba zdôrazniť nasledujúce skutočnosti:

1. Nutnú obranu musíme chápať ako spoločensky užitočný inštitút. Obranca pri odvracaní útoku páchatela v podstate nahrádza štát a jeho orgány, ktoré nie sú na danom mieste a v danom okamihu schopné poskytnúť napadnutému primeranú ochranu. Hoci len štát si uzurpoval právo na trestný postih a potrestanie páchatelov trestných činov, súčasne rešpektoval, že za určitých okolností silné mocenské oprávnenia bude mať aj poškodený napadnutý páchatelom. **Ak napriek tomuto základnému východisku niekedy dochádza k znevýhodňovaniu napadnutého, možno s určitou mierou znepokojenia konštatovať, že nutná obrana je nedostatočne využívaný zákonný pojem.**

Ak útočník svojím jednostranným úkonom situáciu nutnej obrany vyvolal, mala by sa príslušná právna úprava vykladať čo najširšie v prospech napadnutého. **Akonáhle by pri posudzovaní konkrétneho prípadu vznikli určité pochybnosti o opodstatnenosti postupu obrancu alebo o charaktere a obsahu akejkoľvek skutočnosti významnej pri hodnotení oprávnenosti alebo neoprávnenosti nutnej obrany, malo by sa vždy analogicky využívať pravidlo *in dubio pro reo*, t. j., že všetky pochybnosti treba vykladať v prospech obrancu.** Pri výklade ustanovenia § 13 Trestného zákona sme sa s použitím tejto zásady stretli iba jedenkrát. Bolo to pri hodnotení otázky, kedy útok páchatela skutočne končí. Zastávam názor, že zásadu *in dubio pro reo* treba aplikovať podstatne širšie.

2. K výkladu právnej úpravy nutnej obrany v prospech napadnutého musí viesť aj zásada, že riziko útoku musí znášať útočník. Túto zásadu veľmi správne v jednom zo svojich stanovísk zvyraznil aj Najvyšší súd Slovenskej republiky. Spoločne so spoločenskou užitočnosťou nutnej obrany by som ju považoval za najprirodzenejšie a najzrozumiteľnejšie východisko pri akýchkoľvek úvahách a výkladoch ustanovenia § 13 Trestného zákona.

3. Spoločenskej užitočnosti nutnej obrany a riziku znášanému útočníkom ako základným interpretačným východiskám treba dať samozrejme právny rámec. Ten však nesmie zužovať oprávnenia napadnutého. Práve naopak. Po novelizácii Trestného zákona v roku 1994 musíme na postavenie napadnutého pozeráť ako na podstatne silnejšie, ako tomu bolo do tohto roku. Inak by sme spochybnili úmysel zákonodarcu, ktorým bola snaha výjsť v ústrety napadnutým.

Právna úprava obsiahnutá v § 13 Trestného zákona v žiadnom prípade nevychádza zo zásady proporcionality medzi útokom a obranou, použitými prostriedkami útoku a obrany a hroziacou a spôsobenou škodou. Toto je škodlivý, neprijateľný a nesprávny výklad § 13 Trestného zákona. Ak chceme urobiť zadosť základným zásadám výkladu právnej úpravy nutnej obrany uvedeným pod bodom 1 a 2, môžeme a musíme porovnávať v prvom rade primeranosť obrany a útoku. Jednoducho musíme hľadať odpoveď na otázku, aká obrana je potrebná (nutná) na to, aby napadnutý spoľahlivo odrazil útok. Nemôžeme sa teda ako základnou otázkou zaoberať tým, aká škoda hrozila obrancovi a akú spôsobil útočníkovi, alebo tým, aký bol pomer medzi zvolenými prostriedkami obrany a útoku. Ak vychádzame z primeranosti obrany a útoku, resp. celkom zjavnej neprimeranosti, môžeme opodstatnene zaujať stanovisko, že hranice obrany sú dosť široké, ak sa dovoľuje taká obrana, ktorá s istotou a spoľahlivo odvráti útok.

Obsah pojmov „útok“ a „obrana“ naplňajú určité okolnosti, ktoré sa nedajú podceňovať. Pri posudzovaní útoku treba mať na zreteli aj vlastnosti a výhody útočníka, tak ako pri obrane treba prihliadať na vlastnosti a nevýhody napadnutého. Je zrejmé, že útočník je v porovnaní s napadnutým nositeľom veľkého množstva výhod:

a) Útočník nemá napríklad žiadne ťažkosti s porušením zákonov, ako tomu často býva u napadnutého, ktorý sa obáva, že extrémnou obranou si môže privodiť trestnú zodpovednosť.

b) Útočník si neláme hlavu ani nad výberom prostriedkov, ktoré použije pri útoku. Má dokonca čas na taký výber a zväčša siahne po takom prostriedku, ktorý mu podľa jeho názoru zabezpečí úspech v strete s napadnutým.

c) Obrovskou výhodou útočníka je moment prekvapenia. Útočník sa na útok dôstatočne pripraví a spolieha sa predovšetkým na to, že moment prekvapenia znevýhodní napadnutého.

d) Útočník si môže zhodnotiť napadnutého. Ak sa mu zdá, že ide o fyzicky príliš silnú osobu, môže sa rozhodnúť útok ne realizovať.

e) Dôležité sú pocity, ako je strach alebo úzkosť. Ak má útočník strach alebo úzkosť, nezaútočí. Obranca nemá pri útoku možnosť tieto mimoriadne silné subjektívne pocity eliminovať.

Obranca má nielen tieto nevýhody, ale ak chce pri nutnej obrane postupovať v súlade s Trestným zákonom, mal by ešte zhodnotiť určité faktory. Napríklad, či ide o skutočný útok zo strany útočníka a aké vážne nebezpečenstvo mu z neho hrozí. Tu by som si dovoľil pripomenúť, do akej miery sú skreslené naše predstavy o účinkoch konkrétnych útočných akcií. Často sme svedkami filmových bitiek, v ktorých buď pod jedným úderom padá napadnutý ako mŕtvy, alebo v ktorých séria najtvrdších úderov na tvár útočníka nezanechá na ňom akékoľvek stopy.

Obranca by mal ďalej hodnotiť primeranosť svojej obrany voči útočníkovi, aby nenastala situácia predvídaná v druhej vetě § 13 Trestného zákona, podľa ktorej nejde o nutnú obranu, ak bola celkom zjavne neprimeraná útoku. Povinnosť podobného subjektívneho posudzovania zo strany napadnutého sa často nesprávne zvyrazňovala. Napadnutý hodnotí všetky spomínané faktory pri existencii veľkého množstva nevýhod naznačených vyššie. Preto pri rozhodovaní o konkrétnom prípade orgány činné v trestnom konaní, ktoré sú vo výhode, pretože hodnotia udalosť po tom, čo sa stala, musia brať do úvahy a posúdiť (zásadne

na základe znaleckého dokazovania), nakoľko bolo subjektívne hodnotenie situácie napadnutým vzhľadom na jeho úroveň poznania, moment prekvapenia, strach, či znalosť útočníka objektívne. Len takýto postup vystihne realitu situácií vznikajúcich pri aplikácii podmienok nutnej obrany. Ak tomu tak nemá byť, novelizácia Trestného zákona v roku 1994 nemala žiadny zmysel. Pravdu má potom tá časť právnickej verejnosti, podľa ktorej len ťažko možno od obete útoku vyžadovať, aby v nesmierne záťažovej situácii vyhodnocovala primeranosť použitia spôsobu a prostriedkov nutnej obrany, bezprostrednosť hrozby útoku či jeho skutočnú existenciu a pod. a aby následne volila takú obranu, ktorá nebude celkom zjavne neprimeraná útoku. Takto vykladané ustanovenie o nutnej obrane bez významných úľav v prospech napadnutého pri určovaní objektívnosti jeho subjektívnych postojov by určite nebránilo v celom rozsahu práva napadnutého. Mohlo by však úplne opačne poskytovať určitú záruku ochrany páchatelovi v skutku, čo je v príkrom rozpore s účelom a chápaním inštitútu nutnej obrany. Dokonca sa domnievam, že objektívne zhodnotenie postupu napadnutého s prihliadnutím na jeho subjektívne postoje nie je iba otázkou právnu. Ak to myslíme vážne s čo najširším výkladom ustanovenia § 13 Trestného zákona v prospech napadnutého, mali by sme pripustiť čo najčastejšie zhodnotenie postojov a konania napadnutého v konkrétnej situácii profesionálnym znalcom.

K „odvážnejšiemu“ výkladu ustanovenia § 13 Trestného zákona v prospech napadnutého bude treba orgány činné v trestnom konaní viac. Že to nebude jednoduché a že naďalej pretrvávajú skostnatený výklad, tvorený v rokoch 1961 až 1994 a poškodzujúci záujmy napadnutého, svedčí prípad z roku 1998, na ktorý som bol upozornený v rámci písomného prieskumu aplikácie ustanovenia § 13 Trestného zákona:

V trestnej veci odsúdeného R. K. vyšetrovateľ spočiatku žiadal okresného prokurátora o udelenie súhlasu na zadržanie podozrivého Ing. M. L., ktorý sa mal údajne dopustiť trestného činu ublíženia na zdraví podľa § 222 ods. 1 Trestného zákona tým, že úmyselne bodol vredy poškodeného R. K. Z ďalšej analýzy skutkového stavu však vyplynulo, že R. K. s cieľom dosiahnuť splnenie údajného dlhu v prospech tretej osoby opakovane napádal Ing. M. L., pri útokoch ho u-

dieral do oblasti tváre, vyhrážajúc sa mu násilným konaním zo strany nešpecifikovaných Ukrajincov. Pri týchto útokoch R. K. taktiež opakovane násilne vnikol do bytu Ing. M. L., kde v stupňujúcej sa slovnej i fyzickej agresívite v prvom prípade zotrval až do príchodu maloletej dcéry Ing. M. L. Pri odchode z bytu sa menovanému vyhrážal ďalším násilím, resp. zvyšovaním spornej dĺžky čiastky o „úroky“. Jeho konanie vyvrcholilo po opakovaných útokoch, keď v opitom stave a vedený snahou vynútiť peňažné plnenie v sume 20.000 Sk kopal do vchodových dverí poškodeného Ing. M. L., sprevádzajúc tento útok verbálnymi vyhrážkami na adresu poškodeného. Uzavreté dvere bytu napokon vykopol a vnikol dnu, preto poškodený, majúci skúsenosti s jeho agresívnym správaním a vedomý si svojej zjavnej telesnej disproporcie voči útočníkovi, použil na svoju obranu plynový sprej, ktorý vstrekol R. K. do tváre ešte v čase, keď tento násilným spôsobom vnikol do bytu. Ing. M. L. však evidentne R. K. zasiahol nepresne, pretože tento naďalej pokračoval v útoku a poškodeného dotlačil až na koniec bytovej chodby, kde poškodený v strachu pred fyzickým útokom opätovne použil bezvýsledne sprej v snahe útoku zamedziť, čo však ani v tomto prípade neprineslo želaný efekt. V situácii, keď už útočník R. K. bol v blízkosti 20 cm od poškodeného, opätovne sa ho fyzicky snažil napádať, poškodený M. L. na svoju obranu použil nôž a útočníka demonštratívne nožom zasiahol do ľavej časti hrudníka v strachu pred ďalším napádaním. Až po tomto útočník ihneď od ďalšieho konania upustil a z bytu odišiel, pričom utrpel minimálne zranenia, ktorých liečenie si vyžiadalo 8 dní. Prokurátor súhlas na zadržanie Ing. M. L. správne nedal s tým, že konanie Ing. M. L. s pravdepodobnosťou hraničiacou s istotou bude potrebné kvalifikovať ako konanie v nutnej obrane v zmysle § 13 Trestného zákona. K vzneseniu obvinenia R. K. pre hore uvedené trestné činy došlo až po písomnom pokyne prokurátora.

V tejto modelovej situácii teda vyšetrovateľ žiadal súhlas na zadržanie ako podozrivého práve Ing. M. L., hoci bolo zjavné, že menovaný takmer s istotou konal v nutnej obrane (najskôr sa snažil agresívite útočníka brániť tým, že zamkol dvere bytu, následne sa snažil útok eliminovať použitím paralytického spreja a až pri stupňovaní agresivity poškodeného a nemožnosti úniku pred jeho útokmi, jednoznačne si uvedomujúc evidentnú fyzickú prevahu útočníka, použil na svoju obranu nôž, ktorým mu spôsobil zranenia zodpovedajúce maximálne ujme na zdraví podľa § 221 ods. 1 Trestného zákona).

R. K. bol právoplatne odsúdený pre pokračujúci trestný čin vydierania podľa § 235 ods. 1 Trestného zákona spáchaný v jednočinnom súbehu s trestným činom porušovania domovej slobody podľa § 238 ods. 1 a 2 Trestného zákona.

Ak je pri posudzovaní oprávnenosti nutnej obrany potrebné prioritne hodnotiť primeranosť obrany a útoku, musíme pripustiť, že po roku 1994, keď sme druhú vetu ustanovenia § 13 Trestného zákona „nejde o nutnú obranu, ak bola obrana zrejme neprimeraná povahe a nebezpečnosti útoku“ nahradili slovným spojením „nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná útoku“, si možno v nutnej obrane dovoliť viac, ako tomu bolo do roku 1994. Novelizácia z roku 1994 by mala preto znamenať nielen menšie nároky na obrancu, ale aj

ďalšie roztvorenie nožníc medzi obranou a útokom v prospech obrancu. Nepomer medzi obranou a útokom nesmie byť celkom zjavne, na prvý pohľad, očividne hrubo neprimeraný. Takému výkladu určite napomáha aj porovnanie výrazu „zrejme“ obsiahnutého v právnej úprave platnej do roku 1994 a slovného spojenia „celkom zjavne“ zaradeného do súčasnej právnej úpravy nutnej obrany. Slovné spojenie „celkom zjavne“ je určite viac prospešné pre obrancu, ako tomu bolo pri výklade ustanovenia § 13 Trestného zákona do roku 1994.

Bolo by chybou, keby sme úplne ignorovali porovnanie škôd, t. j. aká škoda hrozila obrancovi a akú spôsobil útočníkovi. Keďže podľa výkladu ustanovenia § 13 Trestného zákona by sme mali tolerovať obranu výrazne intenzívnejšiu, než je nevyhnutne potrebné na odvrátenie útoku, musí existovať určitý korektív pri hodnotení konkrétnych situácií. A práve takúto pomocnú úlohu má zohrávať porovnanie hroziacich a vzniknutých škôd v rámci nutnej obrany. Nemôže sa stať, aby sa spoločensky užitočný extenzívny výklad ustanovenia § 13 Trestného zákona vymkol z rúk a aby sa v praxi akceptovali očividne neprimerané obrany, napríklad proti bagateľným útokom, v rámci ktorých by dochádzalo k hrubému nepochopeniu medzi hroziacou a spôsobenou škodou v neprospech útočníka. Ak by niekto zastrelil z okna svojho rodinného domu chlapca kradnúceho jablká v záhrade patriacej k domu, určite by o takúto situáciu išlo. **Proporcionalitu spôsobených škôd, a to chcem opakovane zdôrazniť, nemožno však považovať za hlavné kritérium primeranosti alebo neprimeranosti konania v rámci nutnej obrany.**

Pokiaľ dokážeme zabezpečiť,

- a) že bude pokračovať stabilný výklad jednotlivých pojmov obsiahnutých v ustanovení § 13 Trestného zákona a
- b) že právna úprava nutnej obrany po roku 1994 bude znamenať významné zvýhodnenie obrancu na úkor útočníka v zmysle vyššie uvedeného výkladového postupu,

tak existujúca právna úprava je dostatočná, vyvážená a nie je potrebné uvažovať o jej zmene v rámci rekodifikácie trestného zákonodarstva.

Tento záver by nám ale nemal zabrániť v úvahách doplniť Trestný zákon o nové ustanovenia výraznejšie garantujúce právnu istotu ľudí zakročujúcich proti páchatelom trestnej činnosti. Bolo by napríklad možné priamo zo zákona vylúčiť trestnú zodpovednosť alebo upustiť od potrestania pri nedbanlivostnom prekročení hraníc nutnej obrany, čím by sa ešte viac zdôraznila spoločenská prospešnosť konania v rámci nutnej obrany. **Ak napadnutý prekročí hranice nutnej obrany neúmyselne alebo ak tak urobí preukázateľne pod vplyvom strachu, silného rozrušenia, úzkosti či momentu prekvapenia, nemalo by ísť iba o poľahčujúcu okolnosť v zmysle § 33 Trestného zákona, na ktorú súd prihliadne pri výmere trestu, ale o okolnosť zakladajúcu beztrestnosť napadnutého, resp. o okolnosť, keď by súd musel zo zákona upustiť od potrestania obrancu konajúceho v excese.** Príklady obdobnej právnej úpravy môžeme nájsť v trestnom práve Rakúska, Nemecka alebo Švajčiarska, či v histórii. Doplnená právna úprava nutnej obrany by mohla mať potom takúto podobu:

„§ 13“

Nutná obrana

1. Čin ináč trestný, ktorým niekto odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom, nie je trestným činom. Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná útok.

2. Nie je trestným činom, ak niekto nesplní podmienky nutnej obrany uvedené v odseku 1 z nedbanlivosti. Rovnako nie je trestným činom, ak k nesplneniu podmienok nutnej obrany dôjde zo strachu, úzkosti, zľaknutia, silného rozrušenia alebo momentu prekvapenia vyvolaného útokom podľa odseku 1.

alternatíva

2. *Prekročenie hraníc nutnej obrany uvedených v odseku 1 z ne-dbanlivosti nie je trestné. Rovnako nie je trestné prekročenie hraníc nutnej obrany zo strachu, úzkosti, zľaknutia, silného rozrušenia alebo momen-tu prekvapenia vyvolaného útokom podľa odseku 1.*

Ak uvažujeme o doplnení ustanovenia § 13 Trestného zákona, tre-ba zvýrazniť významnú skutočnosť. Pri súčasnom znení § 13 Trestného zákona vzhľadom na slovné spojenie „*obrana celkom zjavne neprimeraná útoku*“ pripúšťame obranu podstatne intenzívnejšiu, silnejšiu, než je útok. Dokonca konštatujeme, že v rámci nutnej obrany si dnes môžeme dovoliť viac, ako tomu bolo do roku 1994. S takýmto výrazným posilne-ním postavenia napadnutého samozrejme súhlasím, a preto nie je nikdy dosť opatrnosti pri zásahoch do vyhovujúcej právnej úpravy, ktoré by ju napriek dobrým úmyslom mohli oslabiť. Ak sa pokúsime v budúcnosti ísť cestou vyhlásenia beztrestnosti prekročenia hraníc nutnej obrany z ne-dbanlivosti, strachu, úzkosti a podobne, zákonodarca musí jednoznačne definovať svoj úmysel. A tento by mal spočívať na tom, že prekročenie hraníc nutnej obrany, ktoré chce privilegovať beztrestnosťou, bude v praxi znamenať ešte silnejšiu a intenzívnejšiu obranu, než je tá povolená súčasnou právnou úpravou. Musí ísť teda naozaj o excesy, výnimočne sil-nú obranu vyvolanú subjektívnymi pocitmi napadnutého alebo jeho úpl-ne nesprávnym zhodnotením situácie. Len v takomto prípade bude navre-hované doplnenie ustanovenia § 13 Trestného zákona plniť svoj účel a nebude mať v praxi opačný efekt. **Dobromyseľné konanie v rámci nutnej obrany musí byť jednoducho vždy na prospech obrancu. Páchateľom úmyselných trestných činov nepatria žiadne menšinové práva a nezaslúžia si žiadne ohľady.**

**Zákon Národnej rady Slovenskej republiky
č. 246/1993 Z. z.
o zbraňoch a strelive v znení neskorších predpisov**

(vybrané ustanovenia)

**Zbrane podliehajúce povolenaciemu konaniu
a evidenčnej povinnosti**

§ 2

Zbraňou podliehajúcou povolenaciemu konaniu a evidenčnej po-vinnosti podľa tohto zákona (ďalej len „zbraň“) sa rozumie

- a) strelná zbraň,
- b) nedovolená zbraň.

§ 3

(1) Strelnou zbraňou sa rozumie

- a) ručná palná zbraň nabíjaná zozadu, vyrobená po roku 1890, v ktorej sa strela uvádza do pohybu okamžitým uvoľnením chemickej energie, ak kinetická energia strely dosahuje viac ako 7,5 joula,
- b) plynová zbraň, v ktorej sa strela uvádza do pohybu tlakom vzduchu alebo iného plynu, ak kinetická energia strely dosahuje viac ako 10 joulov.

(2) Nedovolenou zbraňou sa rozumie

- a) zbraň, ktorá je upravená tak, že možno utajiť jej vzhľad, alebo zbraň,

2. *Prekročenie hraníc nutnej obrany uvedených v odseku 1 z ne-dbanlivosti nie je trestné. Rovnako nie je trestné prekročenie hraníc nutnej obrany zo strachu, úzkosti, zľaknutia, silného rozrušenia alebo momen-tu prekvapenia vyvolaného útokom podľa odseku 1.*

Ak uvažujeme o doplnení ustanovenia § 13 Trestného zákona, tre-ba zvýrazniť významnú skutočnosť. Pri súčasnom znení § 13 Trestného zákona vzhľadom na slovné spojenie „*obrana celkom zjavne neprimeru-ná útoku*“ pripíšťame obranu podstatne intenzívnejšiu, silnejšiu, než je útok. Dokonca konštatujeme, že v rámci nutnej obrany si dnes môžeme dovoliť viac, ako tomu bolo do roku 1994. S takýmto výrazným posilne-ním postavenia napadnutého samozrejme súhlasím, a preto nie je nikdy dosť opatrnosti pri zásahoch do vyhovujúcej právnej úpravy, ktoré by ju napriek dobrým úmyslom mohli oslabiť. Ak sa pokúsime v budúcnosti ísť cestou vyhlásenia beztrestnosti prekročenia hraníc nutnej obrany z ne-dbanlivosti, strachu, úzkosti a podobne, zákonodarca musí jednoznačne definovať svoj úmysel. A tento by mal spočívať na tom, že prekročenie hraníc nutnej obrany, ktoré chce privilegovať beztrestnosťou, bude v praxi znamenať ešte silnejšiu a intenzívnejšiu obranu, než je tá povolená súčasnou právnou úpravou. Musí ísť teda naozaj o excesy, výnimočne sil-nú obranu vyvolanú subjektívnymi pocitmi napadnutého alebo jeho úpl-ne nesprávnym zhodnotením situácie. Len v takomto prípade bude navr-hované doplnenie ustanovenia § 13 Trestného zákona plniť svoj účel a nebude mať v praxi opačný efekt. **Dobromyselné konanie v rámci nutnej obrany musí byť jednoducho vždy na prospech obrancu. Páchateľom úmyselných trestných činov nepatria žiadne menšinové práva a nezaslúžia si žiadne ohľady.**

**Zákon Národnej rady Slovenskej republiky
č. 246/1993 Z. z.
o zbraňach a strelive v znení neskorších predpisov**

(vybrané ustanovenia)

**Zbrane podliehajúce povoľovaciemu konaniu
a evidencnej povinnosti**

§ 2

Zbraňou podliehajúcou povoľovaciemu konaniu a evidencnej po-vinnosti podľa tohto zákona (ďalej len „zbraň“) sa rozumie

- a) strelná zbraň,
- b) nedovolená zbraň.

§ 3

(1) Strelnou zbraňou sa rozumie

- a) ručná palná zbraň nabíjaná zozadu, vyrobená po roku 1890, v ktorej sa strela uvádza do pohybu okamžitým uvoľnením chemickej energie, ak kinetická energia strely dosahuje viac ako 7,5 joula,
- b) plynová zbraň, v ktorej sa strela uvádza do pohybu tlakom vzduchu alebo iného plynu, ak kinetická energia strely dosahuje viac ako 10 joulov.

(2) Nedovolenou zbraňou sa rozumie

- a) zbraň, ktorá je upravená tak, že možno utajiť jej vzhľad, alebo zbraň,

ktoréj pôvodný charakter bol zmenený tak, aby sa jej použitím mohli spôsobiť ťažšie následky,

- b) zbraň s tlmičom hluku výstrelu,
- c) zbraň strieľajúca dávkou,
- d) brokovnica s celkovou dĺžkou menšou než 900 mm alebo brokovnica, ktorej hlaveň je kratšia než 450 mm; celkovou dĺžkou brokovnice sa rozumie jej minimálna dĺžka pri sklopenej alebo zasunutej pažbe alebo opierke s pohyblivou pažbou, alebo ramennou opierkou,
- e) strelné nástrahové zariadenie,
- f) zbraň vyrobená alebo upravená po domácky,
- g) zbraň vybavená zariadením na osvetlenie cieľa,
- h) zbraň so zariadením určeným na mierňú strelbu za znížených podmienok viditeľnosti,
- i) zbraň s laserovým, optickým alebo obdobným zameriavačom; optickým zameriavačom môžu byť vybavené len zbrane určené na športové alebo poľovné účely.

§ 4

Strelivo

(1) Strelivom podľa tohto zákona sa rozumie

- a) náboj určený alebo použiteľný do zbrane uvedenej v § 3 ods. 1 písm. a), ktorý sa skladá z nábojnice, zápalky, výmetovej náplne a zo strely alebo v ktorom výmetová náplň nahrádza nábojnicu,
- b) strela určená do zbrane uvedenej v § 3 ods. 1 písm. b), ak má prídavný zdroj hnacej energie,
- c) samostatná zápalka a strelný prach pre zbraň.

(2) Nedovoleným strelivom podľa tohto zákona sa rozumie strelivo

- a) so strelou dodatočne upravenou,
- b) s toxickou, biologickou, priebojnou, priebojno-zápalnou, zápalnou alebo výbušnou strelou,
- c) podkalibrové.

(3) Strelivo so strelou skonštruovanou tak, že sa ňou môžu spôsobiť ťažšie následky, možno použiť len na poľovné účely.

PRVÁ HLAVA

DOKLADY NA DRŽANIE A NOSENIE ZBRANÍ A STRELIVA

§ 5

Zbrojný preukaz a hromadný zbrojný preukaz

(1) Zbrojný preukaz je verejná listina, ktorou fyzická osoba preukazuje oprávnenie na

- a) nosenie zbrane a streliva,
- b) držanie zbrane a streliva na ochranu osôb a majetku,
- c) držanie zbrane a streliva na výkon povolania, zamestnania alebo oprávnenia podľa osobitného predpisu,¹⁾
- d) držanie zbrane a streliva na poľovné účely,
- e) držanie zbrane a streliva na športové účely,
- f) držanie zbrane na zberateľské účely,
- g) držanie streliva na zberateľské účely.

(2) Hromadný zbrojný preukaz je verejná listina, ktorou právnická osoba preukazuje oprávnenie na

- a) držanie zbrane a streliva na ochranu osôb a majetku,
- b) držanie zbrane a streliva na výkon povolania, zamestnania alebo oprávnenia podľa osobitného predpisu,¹⁾
- c) držanie zbrane a streliva na poľovné účely,
- d) držanie zbrane a streliva na športové účely,
- e) držanie zbrane na zberateľské účely,
- f) držanie streliva na zberateľské účely.

(3) Zbrojný preukaz vydáva okresné riaditeľstvo Policajného zboru (ďalej len „policajný útvar“) podľa miesta trvalého pobytu fyzickej osoby;

hromadný zbrojný preukaz vydáva policajný útvar podľa miesta vykonávania činnosti právnickej osoby.

¹⁾ Napr. zákon č. 23/1962 Zb. o poľovníctve v znení neskorších predpisov, zákon Slovenskej národnej rady č. 135/1974 Zb. o štátnej správe vo vodnom hospodárstve v znení neskorších predpisov, zákon Slovenskej národnej rady č. 100/1977 Zb. o hospodárení v lesoch a štátnej správe lešného hospodárstva v znení neskorších predpisov, zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 255/1994 Z.z. o poľnej strážii a zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 287/1994 Z.z. o ochrane prírody a krajiny.

Zbrojný preukaz

§ 6

(1) Policajný útvar vydá zbrojný preukaz fyzickej osobe, ktorá

- a) písomne požiadala o jeho vydanie,
- b) dosiahla vek 21 rokov,
- c) je bezúhonná a spoľahlivá,
- d) lekársnym posudkom preukázala zdravotnú spôsobilosť držať alebo nosiť zbraň a strelivo,
- e) preukázala odbornú spôsobilosť držať alebo nosiť zbraň a strelivo vykonaním skúšky pred skúšobnou komisiou zloženou z príslušníkov policajného útvaru, prokurátora, lekára a zástupcu príslušného orgánu miestnej štátnej správy,
- f) má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky,
- g) v žiadosti o vydanie zbrojného preukazu odôvodnila primeranosť potreby držať alebo nosiť zbraň a strelivo,
- h) je plne spôsobilá na právne úkony,
- i) zrušené od 3.7.1998.

(2) Ak fyzická osoba, ktorá spĺňa podmienky ustanovené v odseku 1 písm. c) až h) a dosiahla vek najmenej 18 rokov, písomne požiadala o

vydanie zbrojného preukazu s oprávnením podľa § 5 ods. 1 písm. d) alebo e), vydá jej policajný útvar zbrojný preukaz na držanie zbrane a streli-va na

- a) poľovné účely, ak je fyzická osoba držiteľom poľovného listka, alebo
- b) športové účely, ak fyzická osoba získala najmenej III. výkonnostnú triedu v streleckej disciplíne.

(3) Fyzickej osobe, ktorá je na území Slovenskej republiky prihlá-sená na iný než trvalý pobyt, možno vydať zbrojný preukaz iba na dobu, na ktorú je prihlásená na pobyt. Cudzincovi ^{1a)} sa vydanie zbrojného pre-ukazu zapisuje do cestovného dokladu, ak to charakter cestovného dokla-du nevyklučuje.

(4) Skúšobná komisia podľa odseku 1 písm. c) koná a rozhoduje najmenej v trojčlennom zložení a uznáva sa väčšinou hlasov. Náklady, ktoré vzniknú žiadateľovi v súvislosti s prípravou na vykonanie skúšky a s vykonaním skúšky, znáša žiadateľ.

^{1a)} Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 73/1995 Z.z. o pobyte cudzincov na území Slovenskej republiky v znení zákona č. 70/1997 Z.z.

§ 7

(1) V žiadosti o vydanie zbrojného preukazu žiadateľ uvedie

- a) meno a priezvisko,
- b) dátum a miesto narodenia,
- c) rodné číslo,
- d) adresu miesta trvalého alebo iného pobytu,
- e) číslo občianskeho preukazu alebo iného dokladu totožnosti,
- f) odôvodnenie primeranosti potreby držať alebo nosiť zbraň a strelivo.

(2) K žiadosti o vydanie zbrojného preukazu žiadateľ pripojí

- a) výpis z registra trestov,
- b) lekársky posudok o zdravotnej spôsobilosti držať alebo nosiť zbraň a strelivo.

...

(4) K žiadosti o vydanie zbrojného preukazu žiadateľ ďalej pripojí

- a) potvrdenie zamestnávateľa alebo overenú kópiu platnej koncesie, ak žiada o vydanie zbrojného preukazu s oprávnením držať zbraň a strelivo na výkon povolania alebo zamestnania,
- b) potvrdenie príslušného orgánu štátnej správy, ak žiada o vydanie zbrojného preukazu s oprávnením držať zbraň a strelivo na výkon oprávnenia podľa osobitného predpisu¹⁾,
- c) vyjadrenie poľovníckej organizácie, v ktorej je registrovaný, ak žiada o vydanie zbrojného preukazu s oprávnením držať zbraň a strelivo na poľovné účely,
- d) vyjadrenie streleckej organizácie, ak žiada o vydanie zbrojného preukazu s oprávnením držať zbraň a strelivo na športové účely a ak ide o žiadateľa mladšieho ako 21 rokov [§ 6 ods. 2 písm. b)], aj potvrdenie o získaní najmenej III. výkonnostnej triedy v streleckej disciplíne.

(5) Doklady uvedené v odsekoch 2 až 4 nesmú byť v čase podania žiadosti staršie ako tri mesiace.

...

§ 7a

Zdravotnú spôsobilosť žiadateľa držať alebo nosiť zbraň a strelivo zisťuje a lekársky posudok o zdravotnej spôsobilosti vydáva praktický lekár pre dospelých ^{1b)} na základe výsledku lekárskej prehliadky.

^{1b)} § 18 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 277/1994 Z.z. o zdravotnej starostlivosti.

§ 8

(1) Zbrojný preukaz sa vydáva na obdobie piatich rokov a jeho platnosť možno predĺžiť vždy na ďalších päť rokov. Na predĺženie platnosti zbrojného preukazu cudzincovi sa primerane vzťahuje ustanovenie § 6 ods. 3.

(2) Žiadosť o predĺženie platnosti zbrojného preukazu sa podáva najskôr 60 dní a najneskôr 30 dní pred skončením platnosti zbrojného preukazu. Žiadosť musí obsahovať údaje uvedené v § 7 ods. 1.

(3) K žiadosti o predĺženie platnosti zbrojného preukazu žiadateľ pripojí doklady podľa § 7 ods. 2 až 5.

§ 9

(1) Za bezúhonnú osobu sa pre potreby tohto zákona nepovažuje ten, kto

- a) bol právoplatne odsúdený za úmyselný, obzvlášť závažný trestný čin,^{1a)}
- b) bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin na nepodmienečný trest odňatia slobody alebo bol odsúdený za trestný čin z nedbanlivosti so zbraňou a od nadobudnutia právoplatnosti rozsudku neuplynulo desať rokov,
- c) bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky alebo za trestný čin opilstva a od nadobudnutia právoplatnosti rozsudku neuplynulo päť rokov.

(2) Za spoľahlivú osobu pre potreby tohto zákona sa nepovažuje ten, kto

- a) preukázateľne nadmerne požíva alkoholické nápoje,²⁾
- b) požíva omamné látky, psychotropné látky alebo iné chemické látky, ktorých požívanie môže vyvolať závislosť osôb od nich,²⁾
- c) bol v posledných dvoch rokoch postihnutý za hrubé porušenie pred-

pisov na úseku zbraní a streliva, svedčiace o nedostatku disciplíny pre držanie alebo nosenie zbraní a streliva, alebo mu bol z tohto dôvodu odňatý zbrojný preukaz,

- d) bol v posledných dvoch rokoch postihnutý za taký priestupok, z ktorého vyplýva, že nie je u neho záruka, že zbraň nezneužije,
- e) podľa iných skutočností zistených policajným útvarom nedáva záruku, že zbraň nezneužije.

¹¹ § 41 ods. 2 zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

¹² § 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 219/1996 Z.z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb.

§ 10

(1) Policajný útvar rozhodne o odňatí zbrojného preukazu fyzickej osobe, ak u nej nastali zmeny v jej bezúhonnosti (§ 9 ods. 1), spoľahlivosti (§ 9 ods. 2), zdravotnej spôsobilosti, odbornej spôsobilosti alebo v spôsobilosti na právne úkony, zanikla potreba držať zbraň a strelivo.

(2) Policajný útvar rozhodne o odňatí len príslušného oprávnenia uvedeného v zbrojnom preukaze, ak u fyzickej osoby zanikla potreba držať zbraň a strelivo podľa § 5 ods. 1 písm. c), d) alebo e) a ak má fyzická osoba aj iné oprávnenie podľa § 5 ods. 1.

(3) Odvolanie proti rozhodnutiu podľa odsekov 1 a 2 nemá odkladný účinok.

(4) Nadriadený (§ 7 ods. 3) je povinný bezodkladne oznámiť príslušnému policajnému útvaru zmeny, ktoré majú za následok stratu bezúhonnosti alebo zdravotnej spôsobilosti držiteľa zbrojného preukazu.

(5) Ak praktický lekár zistí v zdravotnom stave držiteľa zbrojného preukazu zmeny, ktoré majú za následok stratu zdravotnej spôsobilosti

držať alebo nosiť zbraň a strelivo, je povinný bezodkladne písomne oznámiť policajnému útvaru príslušnému podľa miesta pobytu držiteľa zbrojného preukazu stratu zdravotnej spôsobilosti držiteľa zbrojného preukazu.

(6) Policajný útvar zruší platnosť zbrojného preukazu alebo príslušného oprávnenia, ak o to písomne požiada jeho držiteľ.

...

DRUHÁ HLAVA DRŽANIE A NOSENIE ZBRANÍ A STRELIVA

§ 14

Držanie zbrane a streliva

(1) Držaním zbrane a streliva sa rozumie oprávnenie prechovávať a mať u seba zbraň a strelivo v objektoch alebo miestach určených v zbrojnom preukaze alebo hromadnom zbrojnom preukaze. V určených objektoch alebo miestach možno mať zbraň v stave a polohe umožňujúcej jej okamžité použitie len v prípade, ak bolo oprávnenie na jej držanie vydané podľa § 5 ods. 1 písm. b) a c). Ak bolo oprávnenie vydané podľa § 5 ods. 1 písm. d) a c), možno mať zbraň v stave a polohe umožňujúcej jej okamžité použitie podľa účelu jej určenia len v poľovných revíroch alebo na schválených strelniciach.

(2) Ten, komu bol vydaný zbrojný preukaz na držanie zbrane a streliva, môže prepravovať zbraň mimo určených objektov alebo miest len v stave vylučujúcom jej okamžité použitie.

(3) Prepravovať zbraň a strelivo podľa odseku 2 možno len na účely

- a) opravy, úpravy alebo zuchodnotenia,
- b) overovania v skúšobni zbraní a streliva,

- c) výkonu povolania alebo oprávnenia,
- d) cvičnej alebo športovej streľby,
- e) vystavovania,
- f) prepravy medzi určenými objektmi alebo miestami,
- g) odovzdania do úschovy.

(4) Prepravovať zbraň a strelivo v iných prípadoch možno len na základe písomného súhlasu policajného útvaru.

(5) Stavom vylučujúcim okamžité použitie zbrane podľa odseku 2 sa rozumie taký stav zbrane, pri ktorom nesmie byť strelivo v hlavni, v nábojovej komore hlavne, v nábojových komorách valca revolvera, v nábojovej schránke zbrane a v zásobníku zbrane, ak je zásobník v zbrani.

§ 16

Nosenie zbrane a streliva

Nosením zbrane a streliva sa rozumie oprávnenie prechovávať a mať pri sebe zbraň a strelivo bez určenia objektu alebo miesta. Zbraň možno nosiť v stave umožňujúcom jej okamžité použitie, ak osobitný predpis neustanovuje inak.^{2a)}

^{2a)} Napr. zákon Slovenskej národnej rady č. 79/1992 Zb. o Zbore väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, zákon Slovenskej národnej rady č. 315/1992 Zb. o verejných telovýchovných, športových a turistických podujatiach, vyhláška Ministerstva dopravy č. 127/1964 Zb. o mestskom prepravnom poriadku v znení neskorších predpisov, vyhláška Ministerstva dopravy č. 132/1964 Zb. o železničnom prepravnom poriadku v znení neskorších predpisov, vyhláška Ministerstva dopravy č. 133/1964 Zb. o cestnom prepravnom poriadku v znení neskorších predpisov, vyhláška Ministerstva dopravy č. 134/1964 Zb. o prepravnom poriadku vodnej dopravy v znení neskorších predpisov, vyhláška Ministerstva dopravy č. 17/1966 Zb. o leteckom prepravnom poriadku v znení neskorších predpisov a vyhláška Federálneho ministerstva dopravy č. 3/1977 Zb. o prepravnom poriadku lanových dráh v znení neskorších predpisov.

§ 18

(1) Kto má pri sebe zbraň a strelivo, je povinný na výzvu príslušníka Policajného zboru (ďalej len „policajt“) predložiť doklady na držanie a nosenie zbraní a streliva.

TRETIA HLAVA NADOBÚDANIE, EVIDOVANIE A ÚSCHOVA ZBRANÍ A STRELIVA

§ 19

Nadobúdanie zbraní a streliva

(1) Nadobudnutie vlastníctva³⁾ zbrane a streliva neoprávňuje vlastníka zbraň a strelivo držať alebo nosiť podľa tohto zákona.

(2) Nadobudnúť zbraň a strelivo na účely ich držania alebo nosenia možno len na základe nákupného povolenia vydaného policajným útvarom, pokiaľ ďalej nie je ustanovené inak.

(3) Nákupné povolenie možno vydať držiteľovi zbrojného preukazu, držiteľovi hromadného zbrojného preukazu alebo žiadateľovi o vývoz zbrane na základe písomnej žiadosti. Žiadosť musí obsahovať osobné údaje žiadateľa podľa § 7 ods. 1 písm. a) až e), číslo zbrojného preukazu a názov policajného útvaru, ktorý zbrojný preukaz vydal.

(4) Nákupné povolenie podľa odseku 2 netreba vydať, ak žiadateľ v žiadosti o vydanie nákupného povolenia uvedie, že chce nadobudnúť zbraň evidovanú policajným útvarom, na ktorom si podáva žiadosť.

(5) Nákupné povolenie sa vydáva na dobu nevyhnutne potrebnú,

³⁾ § 132 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

najdlhšie však na dva mesiace, a jeho platnosť nemožno predĺžiť. Nevyužitú nákupeň povolenie je držiteľ povinný po uplynutí doby platnosti neodkladne vrátiť.

Evidovanie a úschova zbraní a streliva

§ 20

(1) Fyzická alebo právnická osoba, ktorá nadobudla zbraň, je povinná do piatich dní od jej nadobudnutia predložiť zbraň policajnému útvaru na zaevidovanie alebo úschovu.

(2) Policajný útvar zaeviduje zbraň fyzickej alebo právnickej osobe, ak je držiteľom zbrojného preukazu alebo hromadného zbrojného preukazu, preukáže oprávnenie užívať zbraň na základe vlastníctva alebo iných skutočností⁹⁾ a odôvodní potrebu držať alebo nosiť zbraň podľa tohto zákona, ak takéto oprávnenie nevyplyva zo zbrojného preukazu alebo hromadného zbrojného preukazu.

(3) Policajný útvar zaeviduje zbraň, ktorá podlieha overovaniu, len vtedy, ak je opatrená výrobným číslom a označená slovenskou overovacou značkou alebo rovnocennou cudzozemskou značkou. To neplatí pre zbrane držané na zberateľské účely. Na účely tohto zákona sa za rovnocennú slovenskej overovacej značke považuje aj česko-slovenská overovacia značka.

(7) Policajný útvar zoberie do úschovy zbraň predloženú podľa odseku 1, ak fyzická alebo právnická osoba nie je držiteľom zbrojného preukazu alebo hromadného zbrojného preukazu.

⁹⁾ Napr. § 132 Občianskeho zákonníka, § 409 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

§ 22

Fyzická alebo právnická osoba je povinná do piatich dní od skončenia platnosti zbrojného preukazu alebo hromadného zbrojného preukazu odovzdať zbraň a strelivo do úschovy policajnému útvaru.

§ 26

Nákup streliva

(1) Držiteľ zbrojného preukazu alebo hromadného zbrojného preukazu je oprávnený kupovať len strelivo, ktorého druh a kaliber zodpovedajú zbraň uvedenej v zbrojnom preukaze alebo hromadnom zbrojnom preukaze.

ŠIESTA HLAVA POVINNOSTI FYZICKÝCH A PRÁVNICKÝCH OSÔB

Oznamovacia povinnosť

§ 40

Držiteľ zbrojného preukazu alebo hromadného zbrojného preukazu je povinný do piatich dní oznámiť policajnému útvaru zmenu skutočností, ktoré sú zapísané v uvedených dokladoch.

§ 41

Stratu, odcudzenie alebo zničenie zbrane, zbrojného preukazu,

hromadného zbrojného preukazu, nákupného povolenia alebo zbrojného sprievodného listu je ich držiteľ povinný neodkladne oznámiť najbližšiemu policajnému útvaru.

§ 43

Všeobecné povinnosti

(1) Kto má oprávnenie držať alebo nosiť zbraň a strelivo, je povinný

- a) dbať o zvýšenú opatrnosť pri zaobchádzaní s nimi,
- b) riadne ich zabezpečiť proti strate, odcudzeniu alebo zneužitiu,
- c) dbať, aby zbrane a strelivo boli zverené a odovzdané len tomu, kto je na ich držanie alebo nosenie oprávnený,
- d) poskytnúť potrebnú súčinnosť policajnému útvaru pri vykonávaní dozoru nad dodržiavaním ustanovení tohto zákona,
- e) zdržať sa akýchkoľvek manipulácií so zbraňou a strelivom po požití alkoholických nápojov alebo iných návykových látok.^{8a)}

^{8a)} § 4 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 219/1996 Z.z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb.

Opatrenia na ochranu verejného poriadku

§ 47

Je zakázané predávať alebo iným spôsobom previesť na osobu mladšiu ako 18 rokov

- a) vzduchovky, vetrovky alebo plynovky, ktoré nemajú charakter zbrane podľa § 3 ods. 1 písm. b), a poplašné, štartovacie a iné expanzné prístroje, ktoré nemajú charakter zbrane podľa § 3 ods. 2, ako aj strely a nábojky do nich určené,
- b) znichodnotené zbrane podľa § 32,
- c) elektrické paralyzátory,
- d) rozprašovače so slzotvorným alebo paralyzujúcim účinkom,
- e) mechanické zbrane s výmetovou silou vyššou ako 100 newtonov.

§ 48

(1) Je zakázané nosiť na miestach prístupných verejnosti chladné zbrane, najmä dýky, bodáky a šable, okrem prípadov, keď sú súčasťou rovnosaty, historického alebo národného kroja, výstroja a výzbroje ozbrojených síl a ozbrojených zborov, alebo na športovú činnosť, výkon práva poľovníctva, rybárskeho práva, povolania alebo zamestnania, ako aj iné predmety, ktorými možno ublížiť na zdraví, ak možno z okolností prípadu alebo správania osoby usudzovať, že sa majú použiť na násilie alebo hrozbu násilím.

(3) Je zakázané ponechať zbraň a strelivo v dopravnom prostriedku.^{8b)}

^{8b)} Napríklad § 2 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 315/1996 Z.z. o premávke na pozemných komunikáciách.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

- KOČICA, J.: Posudzovanie nutnej obrany v súdnej praxi. Socialistické súdnictvo, 1985, č. 10, str. 26 - 32.
- KUCHTA, J.: K novele ustanovení § 13 trestního zákona o nutné obraně. Časopis pro právní vědu a praxi, 1994, č. 2, str. 61 - 70.
- KUCHTA, J.: K problematice přiměřenosti jednání v nutné obraně v českém trestním právu. Právní obzor, 1981, č. 5, str. 453 - 459.
- KUCHTA, J.: Nutná obrana. Masarykova univerzita, Brno 1999.
- SOVÁK, Z.: Několik poznámek k novelám trestního zákona a trestního řádu. Právní praxe, 1994, č. 2, str. 73 - 79.
- ŠÁMAL, P.: K vládnímu návrhu novelizace ustanovení § 13 tr. zák. o nutné obraně. Právní praxe, 1994, č. 2, str. 80 - 83.
- LATA, J.: Vývoj institutu nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. Trestní právo, 1999, č. 2, str. 20 - 23.
- KRÁLÍK, M.: Nutná obrana v občanském a trestním právu aneb meze interpretace v právu. Právní rozhledy, 2000, č. 1, str. 5 - 12.
- K výkladu nutnej obrany podľa § 13 Trestného zákona. Justičná revue, 1996, č. 48, str. 37 - 41.
- MAŠLANYOVÁ, D.: Teoretické problémy vzťahu nebezpečnosti činu pre spoločnosť a protiprávnosti v súvislosti s nutnou obranou a krajnou núdzou. Policajná teória a prax, 1999, č. 3, str. 18 - 27.
- DOLENSKÝ, A. - NOVOTNÝ, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení. Trestní právo, 1998, č. 1, str. 8 - 10.
- DOLENSKÝ, A.: Strílet nebo nestřílet? Právní praxe v podnikání č. 2/1997, str. 38.
- DOLENSKÝ, A., ŽILA, J., PÍTROVÁ, L.: Nutná obrana v trestním právu. Parlamentní institut, Praha 1995.
- LNĚNIČKA, J.: Nutná obrana ve Švédsku a u nás. Právní praxe č. 1/1994, str. 54 - 56.
- ŠTEFFEK, J.: Trestnoprávna zodpovednosť majiteľov technických obranných prostriedkov a zvierat určených na ochranu občana a jeho majetku. Justičná revue, 1997, č. 6 - 7, str. 39 - 42.
- ĐURANA, V.: Problematika nutnej obrany, jej význam a právne zakotvenie v našom trestnom zákonodarstve, návrhy de lege ferenda. Justičná revue, 1995, č. 3 - 4, str. 1 - 7.
- NOVÁK, J., SKOUPÝ, O. a ŠPIČKA, I.: Sebeobrana a zákon. Klaris, Praha 1991.
- STIFFEL, H. - KOČICA, J.: Trestný zákon. Stručný komentár. Manz, Bratislava 1997.
- MATYS, K.: Trestní zákon. Komentář. Orbis, Praha 1975.
- RUŽEK, A. a kol.: Trestní řád. Komentář. I. díl. Panorama, Praha 1979.
- SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár. I. diel. Eurounion, Bratislava 2000.
- KERECMAN, P.: Krajná núdza v slovenskom trestnom práve alebo o vzťahoch chránených záujmov. Právní obzor, 1999, č. 6, str. 504 - 521.
- SOLNAR, V.: Systém československého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti. Academia, Praha 1972.
- MORÁVEK, M.: Odborná spôsobilosť držať zbraň a strelivo. Epos, Bratislava 2000.
- SOBIHÁRD, J.: Zákon o zbraňoch a strelive. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1996.
- ČEČOT, V., ĐURANA, V., BUČKOVÁ, M.: Čo treba vedieť, ak chcete držať a nosiť zbraň. Duna-Press, Bratislava 1994.
- ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S.: Trestní zákon. Komentář. C. H. Beck, Praha 1998, str. 98 - 208.
- FICO, R., KUPCOVÁ, Z.: Ako podávať sťažnosti na Európsky súd pre ľudské práva - Otázky a odpovede. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Bratislava 1999, str. 19 - 55.
- SVÁK, J., KUPCOVÁ, Z., FICO, R.: Polícia a ľudské práva (európsky koncept). Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Bratislava 2000, str. 98 - 104.
- REPÍK, B.: Ľudské práva v súdnom konaní. MANZ, Bratislava 1999, str. 235.
- ČAPEK, J.: Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva. Linde Praha, a. s., Praha 1995, str. 382 - 383.

FOREGGER, E. - SERRINI, E.: Strafgesetzbuch - Kurzkomentar.
Mainz Verlag Wien 1991, str. 31.

MARTIN'S ANNUAL CRIMINAL CODE 1991. Canada Law Book Inc.
1990.

PETTITI, L., DECAUX, E., IMBERT, P.-H.: La Convention européenne
des droits de l'Homme - Commentaire article par article.
Economica, Paris 1995, str. 152.

MILOTA, A. - NOŽIČKA, J.: Trestné zákony zeme Slovenskej a
Podkarpatoruskej. Gusek, J. v Kroměříži 1931, str. 44 - 46.

SLÁVIK, M.: Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch. Myjava 1919.

TRESTNÝ ZÁKON. Komentár k zákonu z 12. júla 1950 č. 86 Zb. v zne-
ní zákona č. 63/1956 Zb. Osveta, Bratislava 1959, str. 53 - 56.

ČESKOSLOVENSKÉ TRESTNÉ PRÁVO. Zväzok I. Všeobecná časť.
Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry 1956, str. 265 - 271.

Souhrnný rejstřík ke sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek
1962/1985 k rozhodnutím a stanoviskům ve věcech trestních.
Nejvyšší soud ČSSR. SEVT, Praha 1988.

Jednotlivé súdne rozhodnutia a rozhodnutia iných orgánov činných v
trestnom konaní.

Názov:	Nutná obrana
Autor:	JUDr. Robert Fico, CSc.
Technická úprava:	Alžbeta Bečárová
Obálka a grafická úprava:	Ing. Peter Valovič
Tlač:	Ludoprint, a.s., Trenčianske tlačiarne a papierne
Formát:	A5
Rozsah:	124 strán
Náklad:	10 000 ks
Rok a poradie vydania:	2001, prvé

Rukopis prešiel jazykovou a redakčnou úpravou.

ISBN 80 - 968329 - 3 - X